



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



**KİLİSTRA TARİHİ YERLEŞİM DOKUSUNUN
SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUNMASI İÇİN
GELENEKSEL BİLGİ SİSTEMLERİ (GBS)
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Elif Nur ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

**Haziran-2023
KONYA
Her Hakkı Saklıdır**

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KİLİSTRA TARİHİ YERLEŞİM DOKUSUNUN SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUNMASI İÇİN GELENEKSEL BİLGİ SİSTEMLERİ (GBS) BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Elif Nur ARSLAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gülşen DİŞLİ

2023, 138 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Gülşen DİŞLİ
Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU
Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN

Geleneksel bilgi sistemleri; belirli bir bölgedeki bir yerleşimin yerli sakinleri tarafından yüzyıllar boyunca geliştirilip korunan yerli bilgi, teknikler, değerler, gelenekler ve kurallardır. Bu sistemlerin iyi bir analizi sadece onların gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda yeni tasarımlara adaptasyon potansiyellerini de artırır. Bu nedenle bu araştırma; Konya ilinde bulunan tarihi bir yerleşim olan Kiliştra'daki geleneksel bilgi sistemlerinin bir yandan bilinirliğini artırmayı diğer yandan da bölgenin sürdürülebilir kalkınması ile ilişkisini kurmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın yöntemini; anket çalışması, arşiv ve literatür araştırması, saha gözlemleri ve sözlü görüşmeler oluşturmaktadır. Çalışma, bölgenin özgün geleneksel bilgi sistemlerinin her geçen gün ortadan kalktığını ve yerleşimin özellikle kış dönemlerinde terkedilme tehdidi altında olduğunu bu nedenle de nitelikli alan yönetimi planlaması ile sürdürülebilir korunması gerektiğini göstermiştir. Dolayısıyla bu çalışma; yerleşimin özgün değerlerinin ortaya çıkarılması ve korunması, geleneksel bilgi sistemlerinin daha iyi anlaşılması, bölgenin tarihi dokusuna uygun nitelikli ve sürdürülebilir çözümler bulunması açısından önemlidir ve benzer yerleşimlere örnek teşkil edebileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel bilgi sistemleri, halk mimarisi, Kiliştra, koruma, sürdürülebilirlik

ABSTRACT

MS THESIS

EVALUATION OF THE HISTORICAL SETTLEMENT OF KİLİSTRA IN THE CONTEXT OF THE TRADITIONAL KNOWLEDGE SYSTEMS (TKS) FOR ITS SUSTAINABLE CONSERVATION

Elif Nur ARSLAN

**THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE
IN ARCHITECTURE**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ

2023, 138 Pages

Jury

Assoc. Prof. Dr. Gülşen DİŞLİ

Asst. Prof. Dr. İlker Mete MİMİROĞLU

Assoc. Prof. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN

Traditional knowledge systems are indigenous knowledge, techniques, values, customs, and ethical rules developed by the indigenous inhabitants of a settlement in a particular area and maintained throughout their lifetimes. A good analysis of these systems should help pass them on to future generations and look at their potential to adapt to new designs. For this reason, this research aims to raise awareness of traditional knowledge in Kilistra, a historical settlement in Konya province, on the one hand, and to establish its relationship with its sustainable development on the other. The main methods of the study include a questionnaire study, archival and literature research, field observations, and oral interviews. The study shows that the original traditional knowledge structures of the region are disappearing day by day and the settlement is under threat of abandonment especially in winter seasons, so it should be protected with the sustainable conservation of the protected area. Therefore, this study is considered important and exemplary research for similar settlements in terms of revealing and preserving the original values of the settlement, better preserving the traditional knowledge systems, preservation in accordance with the historical texture of the region and finding permanent solutions.

Keywords: Traditional knowledge systems, vernacular architecture, Kilistra, conservation, sustainability

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca bilgi ve deneyimi ile beni hep bir adım öteye taşıyan, tüm yakınlığıyla ve desteğiyle benim için bir eğitmenen çok daha fazlası olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Gülşen Dişli'ye,

Tez çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete Mimiroğlu ve Doç. Dr. Arife Deniz Oktaç Beycan'a,

Kilistra ile ilgili mevcut durumun tespitinde yardımcı olan Konya Müzesi Müdürlüğü'ne, Meram Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'ne, KUDEB'e ve Kilistra halkına,

Desteklerini hep hissettiğim beni bu çalışmaya teşvik eden aileme, her zaman yanımda olan sevgili eşim Ömer Faruk Arslan'a ve tez yazma sürecinde stresimi azaltıp beni neşelendiren kedilerime,

Sonsuz teşekkür ederim.

Elif Nur ARSLAN
KONYA-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GRAFİKLER DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Önemi, Amacı ve Hipotezi	3
1.2. Çalışmanın Kapsamı	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi	4
1.4. Kaynak Araştırması.....	6
2. KORUMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI.....	12
2.1. Mimari Koruma ve Korunacak Değerler	12
2.2. Sürdürülebilirlik.....	16
2.2.1. Ekolojik sürdürülebilirlik.....	23
2.2.2. Ekonomik sürdürülebilirlik.....	24
2.2.3. Sosyal sürdürülebilirlik.....	25
2.3. Koruma ve Sürdürülebilirlik İlişkisi	27
3. GELENEKSEL BİLGİ SİSTEMLERİ.....	28
3.1. Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Temel Çeşitleri.....	30
3.1.1. Geleneksel ekolojik bilgi	30
3.1.2. Geleneksel teknik bilgi	31
3.1.3. Geleneksel değerler ve etik bilgisi.....	34
3.2. Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Sürdürülebilir Yerel Gelişime Katkısı	35
3.2.1. Geleneksel bilgi sistemlerinin ekolojik sürdürülebilirliğe katkısı	36
3.2.2. Geleneksel bilgi sistemlerinin ekonomik sürdürülebilirliğe katkısı	36
3.2.3. Geleneksel bilgi sistemlerinin sosyal sürdürülebilirliğe katkısı	37
3.2.4. Geleneksel bilgi sistemlerinin iklim duyarlı tasarıma katkısı.....	38
3.2.5. Geleneksel bilgi sistemlerinin risk yönetimine katkısı	40
4. DEĞERLENDİRME	43
4.1. Alan Çalışması	43
4.1.1. Kilistra	43

4.1.1.1. Tarihi.....	46
4.1.1.2. Topoğrafya ve jeoloji.....	47
4.1.1.3. İklim ve bitki örtüsü.....	48
4.2. Yöntem Önerisine Dair Değerlendirme ve Sonuçlar: Anket Sonuçları.....	48
4.2.1. Kilistra’da yerli halkın farkındalığı	49
4.2.2. Kilistra’nın korunması için yerel yönetimlerin ve kurumların farkındalığı .	66
4.3. Kilistra Antik Yerleşiminin Başlıca Geleneksel Bilgi Sistemleri.....	67
4.3.1. Kilistra’da geleneksel ekolojik bilgi	67
4.3.2. Kilistra’da geleneksel teknik bilgi	74
4.3.3. Kilistra’da geleneksel değerler ve etik bilgisi.....	104
4.4. Kilistra Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Sürdürülebilir Yerel Gelişime Katkısı	120
4.4.1. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin ekolojik sürdürülebilirliğe katkısı..	120
4.4.2. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin ekonomik sürdürülebilirliğe katkısı	121
4.4.3. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin sosyal sürdürülebilirliğe katkısı	121
4.4.4. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin iklim duyarlı tasarıma katkısı.....	122
4.4.5. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin risk yönetimine katkısı.....	123
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	125
6. KAYNAKLAR	129
EKLER	139

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

%: yüzde

cm.: santimetre

km.: kilometre

m.: metre

Kısaltmalar

CBD: Convention on Biological Diversity (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi)

GBS: Geleneksel Bilgi Sistemleri

GEEAYK: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

ICCROM: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi)

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

IDRC: International Disaster Reduction Conference (Uluslararası Afet Azaltma Konferansı)

IIPFCC: International Indigenous Peoples Forum on Climate Change (Uluslararası Yerel Halklar İklim Değişikliği Forumu)

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

LINKS: Local and Indigenous Knowledge Systems

MIT: Massachusetts Institute of Technology (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü)

M.Ö.: Milattan Önce

SKH: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

TKS: Traditional Knowledge Systems (Geleneksel Bilgi Sistemleri)

UN: United Nations (Birleşmiş Milletler – BM)

UNDB: United Nations Development Business (Birleşmiş Milletler Kalkınma İşleri)

UN DESA: United Nations Department of Economic and Social Affairs (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü)

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNDRR: United Nations Office for Disaster Risk Reduction (Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi)

UNEP: United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UNFCCC: United Nations Framework Convention on Climate Change (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)

UNISDR: United Nations International Strategy for Disaster Reduction (Birleşmiş Milletler Uluslararası Afet Risk Azaltma Stratejisi)

UNPFII: United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (Birleşmiş Milletler Yerli Sorunları Daimî Forumu)

WCED: World Commission on Environment and Development (Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu)

WIPO: World Intellectual Property Organization (Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil.....	Sayfa
Şekil 2.1. Sürdürülebilir kalkınmanın ve çevrenin etkileşim süreci.....	17
Şekil 2.2. Binyıl Kalkınma Amaçları (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı, 2010, s. 15).....	19
Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlar (URL-3)	20
Şekil 2.4. Sürdürülebilirliğin boyutları (TÜYİD Yatırımcı İlişkileri Derneği, 2020, s. 10)	23
Şekil 3.1. Geleneksel uygulamalar (ASTEÇ, 2020, s. 134)	30
Şekil 3.2. Tohumların saklanması (CIEL, 2019, s. 30)	31
Şekil 3.3. Selvi ağacı kabuğu ile çatı kaplama (ICCROM, 2020, s. 193)	33
Şekil 3.4. Balıkçılık (Forest Peoples Programme vd., 2020, s. 89).....	34
Şekil 3.5. Geleneksel bilgi sistemleri ve sürdürülebilirlik (ASTEÇ, 2020, s. 137) (Yazar tarafından çevirisi yapılmıştır.).....	35
Şekil 4.1. Solda Kilistra'ya Konya'dan ve Hatunsaray'dan ulaşım (Google Maps, 2023), sağda Kilistra uydu görüntüsü (Google Earth, 2023)	43
Şekil 4.2. Kilistra koruma amaçlı imar planı (Kent Bilgi Sistemi'nden alınan veriler (URL-10) Google Earth uydu fotoğrafına işlenmiştir.)	46
Şekil 4.3. Höyük yakınında bostan	67
Şekil 4.4. Söğütlü Dere yakınında arı kovanları.....	68
Şekil 4.5. Solda hırçerevinde tel dolap, sağda niş	69
Şekil 4.6 Solda kırmızı alan içerisinde mulak, sağda kirişe asılan testiler ve sepetler... 69	
Şekil 4.7. Solda musandralı ve pabuçluklu dolap, sağda kırmızı alan içerisinde ağzı açık (açık dolapçık)	70
Şekil 4.8. solda dibek taşı, ortada ve sağda hırçerevinde un ambarı	70
Şekil 4.9. Duvara asılı elek, kalbur ve gözer	71
Şekil 4.10. Ocak nişi ve kırmızı alan içerisinde saç ayak.....	71
Şekil 4.11. Mutfakta terek	72
Şekil 4.12. Mutfakta kara kazanlar ve toprak saç dibleği.....	72
Şekil 4.13. Kaya oyma yapıların depo amaçlı kullanımı.....	73
Şekil 4.14. Kaya oyma yapıların hayvancılıkta kullanılması	73
Şekil 4.15. Kaya oyma konut yapısının işlev değişikliğine uğrayarak hayvan barınağı olarak kullanılması (kırmızı alan içerisinde hayvan bağlama deliği)	73
Şekil 4.16. Tahtaboşta bitkilerin konulması için mimari detaylar.....	74
Şekil 4.17. Kilistra'da sokak dokusu	75
Şekil 4.18. Kilistra'da solda pahlı duvar, sağda eğrisel duvar	75
Şekil 4.19. Kilistra yerleşim dokusu.....	76
Şekil 4.20. İki katlı geleneksel konut	76
Şekil 4.21. Çardak mekânı.....	77
Şekil 4.22. Solda ve ortada sofada bulunan kepenlik, sağda hayata (ahır ve samanlık) bağlayan ahşap merdiven.....	77
Şekil 4.23. Solda ahır, sağda samanlık	77
Şekil 4.24. Solda avluda bulunan kayıt damı, sağda arabalık	78
Şekil 4.25. Kaya üzerine yapılmış geleneksel konut	79
Şekil 4.26. Ahşap hatılların birleşim detayları; solda pahlı eğri burunlu birleştirme, sağda düz bindirmeli ek (Saydamer, 2014, ss. 28-30)	79
Şekil 4.27. Geleneksel Kilistra evi sistem kesiti (Üstün Çalışır, 2019 kaynağından çizim yazar tarafından revize edilerek yeniden çizilmiştir.).....	80

Şekil 4.28. Solda balyozla ve yarma çivileri kullanılarak yarma işlemi (a), taş baltası (b) ve külünk kullanımı; sağda ahşap kirişte patlatma izi (a), yarma çivileri (b) yardımıyla tomruk dilimlenmesi (c) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 446)	81
Şekil 4.29. Ahşap kirişlerin dış duvar yüzeyinden çıkması.....	81
Şekil 4.30. Ahşap hatıllı taş duvarda mısır denilen küçük taşlar ve testi kırıkları	81
Şekil 4.31. Bizans dönemi parçaların kullanımı.....	82
Şekil 4.32. Solda loğ taşı, sağda kırmızı alan içerisinde gargoyle kullanımı.....	82
Şekil 4.33. Solda gönye planlı testere şeklinde ahşap ve taş çıkma, sağda gönye planlı ahşap açık çıkma.....	83
Şekil 4.34. Lambiri ile yapılan tahtaboşlar.....	83
Şekil 4.35. Solda asma yaprak kaplı tahtaboş, sağda üç sıra pencereli sedir altı kaplamasız tahtaboş	84
Şekil 4.36. Solda ısı kaybını önlemek için ahşap kaplamalı sedir altı kesiti, sağda serinletme için ahşap kaplamasız sedir altı kesiti (Küçükerman, 1995, s. 118)	84
Şekil 4.37. İki modül genişliğinde ve dört modül yüksekliğindeki giyotin pencereli tahtaboş mekânı	84
Şekil 4.38. Çinko saç levha kaplı tahtaboşlar.....	85
Şekil 4.39. İki modül genişliğinde ve iki modül yüksekliğindeki giyotin pencereli, ağız açık da bulunan tahtaboş mekânı	85
Şekil 4.40. Açık çıkmalar	85
Şekil 4.41. Solda ve ortada ahşap kirişli kaplamasız pardıllı tavan, sağda ahşap kirişli kaplamalı tavan.....	86
Şekil 4.42. Eflatun renkli çorak	86
Şekil 4.43. Toprak dam ve kırmızı alan içerisinde loğ taşları	87
Şekil 4.44. Toprak dam kesiti.....	87
Şekil 4.45. Zincir detaylı ahşap çörten	87
Şekil 4.46. Sonradan eklenen beşik ya da kırma çatının rüzgârdan uçmaması için sabitleme detayları	88
Şekil 4.47. Solda ocağın iki yanında da bulunan, sağda tahtaboşta bulunan iki modül genişliğinde ve dört modül yüksekliğindeki giyotin pencereler, aşağıda detaylar	89
Şekil 4.48. Solda iki modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki kanatlı pencere, ortada üç modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki kanatlı pencere, sağda metal doğramalı kanatlı pencere.....	89
Şekil 4.49. Solda üçgen alınlıklı iki modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki kanatlı pencere, sağda üçgen alınlıklı üç modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki giyotin pencere	90
Şekil 4.50. Geçme demir parmaklıklılı ve tel örgülü pencereler	90
Şekil 4.51. Ahşap ızgaralı pencereler	91
Şekil 4.52. Solda çinko saç levha kaplı, ortada ferforje demir kaplı, sağda naylon kaplı pencereler.....	91
Şekil 4.53. Çinko saç levha gölge elemanları.....	91
Şekil 4.54. Yaşama mekanlarına giriş kapısı.....	92
Şekil 4.55. Solda demir parmaklıklılı ışıklı, sağda camsız pencereli ahır kapısı	92
Şekil 4.56. İç kapı ve özgün kilit sistemi.....	93
Şekil 4.57. Buhare/Buhari denilen altı delikli sırcalı küp baca	93
Şekil 4.58. Karaimam Mescidi duvarında silme detayı.....	94
Şekil 4.59. Ocağın çevresinde ahşap oymalar (a), tavan göbeği (b), oyma takımları (c) oyma takımlarının ölçekli çizimleri (d) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 447)	94
Şekil 4.60. Üzerinde su ısıtmak için çeşitli ölçülerde güğümler bulunan soba.....	95

Şekil 4.61. Serinletme ve ısıtma için geleneksel konutta çözümler; konutun serinletilmesi (a), odanın ısıtılması (b), kişinin ısıtılması (c), kış odası (d), kolay ısıtılan konut (e) (Küçükerman, 1995 kaynağından yararlanılarak yeniden çizilmiştir (T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021, s. 163))	95
Şekil 4.62. Koyak mevkinde Ortaçağ konutu ve kuyu ile kapı menteşe izleri.....	96
Şekil 4.63. Ciğer Yeri mevkinde bulunan yarım daire kemerli tek gözlü köprü.....	97
Şekil 4.64. Solda su kemerli Başpınar Çeşmesi, ortada Hatip Pınarı Çeşmesi, sağda Sümbül Çeşmesi	97
Şekil 4.65. Solda Konacak mevkinde kuyu sarnıç, sağda Devrek mevkinde kuyu sarnıç	98
Şekil 4.66. Solda Sığırönü mevkindeki üçgen alınlıklı sarnıç, sağda antik yol üzerindeki üçgen alınlıklı sarnıç	98
Şekil 4.67. Katırini Sarnıcı ve Katırini Sarnıcı planı (Özkan, 2001, s. 175).....	99
Şekil 4.68. Solda Katırini Sarnıcı su dolum deliği, sağda boşaltım ve temizlik kanalları	99
Şekil 4.69. Karaimam Mescidi sarnıcı.....	99
Şekil 4.70. Batı ve doğu yönünde çift şaraphane ve planı (Özkan, 2001, s. 176).....	100
Şekil 4.71. Batı yönündeki şaraphane ve kırmızı alan içerisinde su alma deliği	100
Şekil 4.72. Doğu yönündeki şaraphane, şarap üretimi için havuzlar ve ezme taşı.....	101
Şekil 4.73. Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsünde şarap üretiminde kullanıldığı düşünülen detaylar.....	101
Şekil 4.74. Konacak mevkindeki manastırın üst örtüsünde su kanalları	102
Şekil 4.75. Söğütlü dere su şebekesi (Özkan, 2003, s. 232).....	102
Şekil 4.76. Seramik Atölyesi (Kapçı İni)	103
Şekil 4.77. Solda ve ortada Kapçı İni'nde havuzlar ve nişler, sağda toprak şamdan ...	103
Şekil 4.78. Höyük yakınındaki demirci dükkânı	104
Şekil 4.79. Nazarlık tabaklar	105
Şekil 4.80. Solda kelle örgüsü buğday demeti, ortada kurutulmuş gılabba, sağda üzerlik	105
Şekil 4.81. Odalarda çeşitli tabakların sergilendiği ahşap terekler.....	106
Şekil 4.82. Odalarda terek altında gömme dolaplar	106
Şekil 4.83. Gusülhane ve yüklük örnekleri.....	107
Şekil 4.84. Söğütlü çamaşırhanesi	107
Şekil 4.85. Ketenoğlu çamaşırhanesi (Mimiroğlu, 2017, s. 109).....	108
Şekil 4.86. Ahır damı üstünde tuvalet (a), avluda tuvalet (b), evin dış duvara bitişik tuvalet (c), günümüzde odunluk olarak kullanılan in içerisinde tuvalet (d), çardağa sonradan eklenen tuvalet ve banyo hacimleri	108
Şekil 4.87. Koyak Vadisi'nden Kilistra'ya bakış	109
Şekil 4.88. Devrek mevkinde karakol ünitesi.....	109
Şekil 4.89. Devrek mevkinde taş kurnalı su havuzu.....	109
Şekil 4.90. Antik yolda gözetleme kulesi, sarnıç, Sümbül çeşmesi ve nekropol	110
Şekil 4.91. Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsünde solda oda mezar, sağda mezar nişleri.....	110
Şekil 4.92. Bayram Hacı İleri Manastırı.....	111
Şekil 4.93. Konacak mevkinde bulunan manastır	111
Şekil 4.94. Konacak mevkindeki manastırın sekili toplantı mekânı (Mimiroğlu, 2017, s. 41)	112
Şekil 4.95. Konacak mevkinde bulunan manastırın ortak alan	112
Şekil 4.96. Konacak mevkinde bulunan manastırın mutfak bölümü.....	112
Şekil 4.97. Haç Planlı Şapel (Sandikkaya).....	113

Şekil 4.98. Papaz evi.....	113
Şekil 4.99. Paulönü (Sümbül İni) Kilisesi ve geometrik boyama bezeli kemerli penceresi	113
Şekil 4.100. Koyak mevkinde bulunan tek nefli şapel	114
Şekil 4.101. Kral yolu üzerinde Üzümcü Baba–Yalnız Dede mezarı	115
Şekil 4.102. Gökyurt Cuma Cami ve ahşap direkli harim bölümü (Bozkurt, 2015, s. 35)	115
Şekil 4.103. Gökyurt Cuma Camii yakınındaki vaftiz teknesi, sütun başı ve sütun gövdesi.....	116
Şekil 4.104. İsmigilin odasında ocak nişi ve çağ/suluk sekisi (Bozkurt, 2016, s. 214)	116
Şekil 4.105. Karaimam Mescidi ve mescide bağlı köy odası.....	117
Şekil 4.106. Çardağa asılan sepet örnekleri.....	117
Şekil 4.107. Solda iki yüzlü cübbe ve iplik ipek şalvar, ortada iki yüzlü cübbe ve akdon, sağda dikiş tezgâhı	118
Şekil 4.108. Köy meydanındaki cumhuriyetin 10. yılına hazırlanan kitabe.....	119
Şekil 4.109. Solda Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsündeki şapelin, sağda kırmızı alan içerisinde Haç Planlı Şapel'in haç oyması	119

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik.....	Sayfa
Grafik 4.1. Katılımcıların yaş dağılımı.....	50
Grafik 4.2. Katılımcıların eğitim durumları	50
Grafik 4.3. Katılımcıların meslek dağılımı.....	51
Grafik 4.4. Katılımcıların gelir dağılımı.....	51
Grafik 4.5. Katılımcıların Kilistra’da yaşama süreleri	52
Grafik 4.6. Katılımcıların Kilistra’ya aidiyet hissetme sebepleri	52
Grafik 4.7. Göç verme sebepleri.....	53
Grafik 4.8. Katılımcılar için kültürel miras kavramı	54
Grafik 4.9. Katılımcılar için kültürel miras neden korunmalı	54
Grafik 4.10. Katılımcılar için korunması gereken kültürel miras.....	55
Grafik 4.11. Katılımcılar Kilistra ile ilgili bilgi kaynakları.....	56
Grafik 4.12. Katılımcılara göre Kilistra’da yaşayan topluluklar	56
Grafik 4.13. Katılımcılara göre Kilistra’da doğal, tarihi ve kültürel miras	57
Grafik 4.14. Katılımcılara göre Kilistra’da geleneksel yaşam motifleri, örfler ve adetler	58
Grafik 4.15. Katılımcıların Kilistra’da geleneklerini sürdürme sebepleri.....	58
Grafik 4.16. Katılımcıların Kilistra’da kaya oyma yapıları kullanım amaçları.....	59
Grafik 4.17. Katılımcıların Kilistra’da tarihi yapıları kullanma sıklığı.....	60
Grafik 4.18. Katılımcıların Kilistra’da beğendiği yapılar	60
Grafik 4.19. Katılımcıların Kilistra’da beğenmediği yapılar.....	61
Grafik 4.20. Katılımcılara göre Kilistra neden korunmalı.....	62
Grafik 4.21. Katılımcılara göre Kilistra’nın korunamama sebepleri.....	62
Grafik 4.22. Katılımcıların Kilistra’da koruma eylemleri	63
Grafik 4.23. Katılımcıların Kilistra’da sürdürülebilir koruma önerileri.....	63
Grafik 4.24. Kilistra’da işlevsel sistemlerin kullanımı	64
Grafik 4.25. Kilistra’da doğadan esinlenme	65
Grafik 4.26. Kilistra’da sürdürülebilir koruma ve yaşam sürecine katılım	65

1. GİRİŞ

Modern teknolojiler ve bilimsel bilgiler gündelik problemlerinin çözümünde kullanılmış ve bu yüzden somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemleri (GBS) geri planda kalmıştır. Özellikle 1970’li yıllardan itibaren geleneksel bilgi ile ilgili yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir korunmasında geleneksel bilgi sistemlerinin katkısını gözler önüne sermektedir. Uluslararası düzeyde yerel toplulukların sahip oldukları haklar ve geleneksel uygulamalar, ilk olarak 1989 yılında hazırlanan **Yerli ve Kabile Halkları Sözleşmesi-C169** (Indigenous and Tribal Peoples Convention No. 169) n’de öne çıkmaktadır (ILO, 1989). Uluslararası düzeyde GBS’ye yapılan en eski referanslardan biri 1992 yılında Brezilya’nın Rio De Janeiro şehrinde Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Rio Konferansı kapsamında hazırlanan **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi** (Convention on Biological Diversity-CBD)’nde yer almaktadır (United Nations, 1992a).

2000 yılında yerli halklar ve yerel toplulukların sorunlarına çözüm bulmak için kurulan **Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Sorunları Daimî Forumu** (United Nations Permanent Forum On Indigenous Issues -UNPFII)’nin ilk toplantısı, 2002 yılında yapılmış bulunmakta olup her yıl düzenlenmeye devam etmektedir (URL-5). Dünya Miras Komitesi (World Heritage Committee) GBS’ye ilk kez 2005 yılında **Dünya Mirası Sözleşmesi’nin Uygulanmasına Yönelik Operasyonel Kılavuz** (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention)’da atıfta bulunmuştur (UNESCO World Heritage Centre, 2005). 2007 yılında **Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi** (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples-UNDRIP)’nde yerli halkların hakları ve sahip oldukları geleneksel bilgi sistemlerine vurgu yapılmıştır (United Nations, 2007). ICCROM, Yaşayan Miras Alanları (Living Heritage Sites) programında (2003–2010) ve İnsan Merkezli Yaklaşımlar (People-Centred Approaches) programında (2013–...) GBS kullanmanın faydalarını vurgulamaya devam etmiştir (ICCROM, 2020, s. 14).

ICCROM’un 2020 yılında yayımladığı **“Traditional Knowledge Systems and the Conservation and Management of Asia's Heritage”** adlı kitabı, 2015 yılında Tayland’da düzenlenen Asya’da Mirasın Korunması ve Yönetiminde Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Uygulanabilirliği ve Uyarlanabilirliğine ilişkin Üçüncü Yıllık ICCROM-CHA Forumu (Third Annual ICCROM-CHA Forum on the Applicability and Adaptability of Traditional Knowledge Systems in the Conservation and Management of

Heritage in Asia)'nda sunulan bildirileri içermektedir. Özellikle Asya'ya odaklanan kitapta, geleneksel bilgi sistemleri bölgesel kapasite geliştirme süreçlerine katkısı ve aynı zamanda küresel olarak miras sektörüne faydaları incelenmiştir (ICCROM, 2020, s. 8). ICOMOS'un 2021 yılında yayınlandığı **Heritage and the Sustainable Development Goals: Policy Guidance For Heritage And Development Actors** (Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Miras ve Kalkınma Aktörleri için Politika Rehberi)'de **Gündem 2030: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)**'ne (United Nations, 2015) kültürel ve doğal miras üzerinden de ulaşmak için geleneksel bilgi sistemlerinin kalkınma politikalarında kullanmanın önemi vurgulanmıştır (Labadi vd., 2021). Hala WIPO, ILO, UN, ICOMOS, ICCROM, COP, The World Bank ve IFAD gibi kurum, kuruluşlar ve çerçeveler; geleneksel bilgi sistemlerinin sürdürülebilir koruma, sürdürülebilir kalkınma, afet risk yönetimi, çevre yönetimi, iklim değişikliklerine uyum gibi katkıları ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Geleneksel bilgi sistemleri; günlük yaşam içerisinde insanların yaşadıkları çevredeki potansiyellerden faydalandığı, karşılaştıkları zorlukları aşmak (ASTEÇ, 2022, s. 152) için kullandıkları bilgi birikimidir. Geleneksel bilgi; yerli ve yerel bilgi, yerel topluluklarda görülen yenilik ve uygulamaları içermektedir (CBD, t.y.). Bu bilgi yüzyıllar boyunca kazanılan deneyimlerden geliştirilip, yerel kültüre ve çevreye uyarlanarak sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılır ve kolektif olarak sahiplenilme eğilimindedir. Hikayeler, şarkılar, folklor, atasözleri, kültürel değerler, inançlar, ritüeller, topluluk yasaları, yerel dil ve tarımsal uygulamalar, bitki türlerinin ve hayvan ırklarının gelişimi (ASTEÇ, 2020, ss. 133-134; United Nations, 2009, s. 60) sözlü olarak aktarılır. Bu sebeple, geleneksel bilgi sistemleri bazen sözlü gelenek olarak da anılmaktadır. Geleneksel bilgi sistemleri özellikle; tarım, hayvancılık, balıkçılık, sağlık, avcılık ve ormancılık alanlarında genel olarak doğal kaynak ve çevre yönetiminde kullanılmak üzere pratik bir doğaya sahiptir.

Dünya çapında yaklaşık 70 ülkeye yayılmış 370 milyondan fazla yerli insandan oluşan yerel topluluklar; sahip oldukları gelenekleri uygulayarak içinde yaşadıkları egemen toplumlardan farklı olan sosyal, kültürel, ekonomik ve politik özellikleri korumaktadırlar (UNPFII, 2006). Yerli insanlar dünya nüfusunun yaklaşık %5'ini oluştururken, bu insanlar dünya topraklarının %22'sini kullanırken gezegenin biyolojik çeşitliliğinin %80'ini elinde tutmaktadırlar (UNDP, 2011, s. 54). Geleneksel bilginin korunması yerel topluluklar için hayati bir önem taşımaktayken bu bilginin tanınırlığının artırılması, özgün değerlerinin açıklanması, koruma ve sürdürülebilirlik kapsamında gelecek nesillere aktarılması açısından da önemlidir.

Bu tez çalışmasında örneklem alan olarak binlerce yıllık tarihe sahip Kilistra (Gökyurt Köyü) seçilmiştir. Kilistra'nın tarihi Geç Tunç Çağı'na kadar dayanmaktadır ve Erken Hristiyanlık Dönemi'nde önemli bir konuma sahiptir. Kilistra'da bu katmanlaşmış tarihi ve mimariyi, özgün halleriyle hala gözlemlemek mümkündür ve bu da Kilistra'nın tarihi belge niteliğine sahip olduğunun bir göstergesidir. Topoğrafyanın mekanların şekillenmesinde ana etken olduğu Kilistra'da; günümüze kadar ulaşan kaya oyma mekanlar üzerine yapılmış geleneksel konutlarda hala özgün malzeme, yapım sistemi ve folklorik unsurları gözlemlemek mümkündür. Bu tez çalışmasında; Kilistra'da mimari ile ilişkili geleneksel bilgiler analiz edilerek gruplanmış, böylece geleneksel bilgi sistemi ortaya konulmuştur. Bölgenin sürdürülebilir yerel gelişime katkısı kapsamında ekolojik, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğe katkısı, iklim duyarlı tasarıma katkısı, risk yönetimine katkısı ve yine bu kavramlar kapsamında doğru korunması için geleneksel bilgi sisteminin öğrenilmesi oldukça önemlidir.

1.1. Çalışmanın Önemi, Amacı ve Hipotezi

Literatürde Kilistra ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bölgenin Erken Hristiyanlık Dönemi'ndeki önemi, Tunç çağına uzanan tarihi, özgün yapıları, folklorik unsurları, koruma önerileri, mekân ölçümleri literatürdeki çalışmaların başlıca konularındandır (Aydın, 2007, 2008; Beg, 2018; Bozdağ, 2022; Bülbül Bahtiyar & Dişli, 2020; Mimirolu, 2005, 2017; Özkan, 2001; Sandıkçı, 2017; Uysal vd., 2017). Ancak alanın geleneksel bilgi sistemleri (GBS) bağlamında değerlendirilmesi henüz yapılmamıştır. Bölgenin bir turizm destinasyonu olarak tanınması, terk edilme riskinin ortadan kaldırılması ve doğru koruma ve sürdürülebilirlik için var olan özgün değerleriyle beraber geleneksel bilginin kayıt altına alınması önemlidir. Bu çalışmada; Kilistra'da bulunan özgün geleneksel bilginin tespit edilip kayıt altına alınması, bölgenin tanınırlığının artırılması, var olan geleneksel bilginin yeniden canlandırılarak ve tanınırlığı artırılarak gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Kilistra'nın tarihi, ekolojik, ekonomik, topografik, jeolojik, iklim, sosyal ve kültür gibi faktörlerinin; geleneksel bilgi sistemleri bağlamında mimariye etkileri incelenmiş, geleneksel bilgi sistemleri ile yerleşimin sürdürülebilirliğine dair bağlantılar araştırılmış ve yine GBS'nin iklim duyarlı tasarım uygulamaları ve risk yönetimine katkısı irdelenmiştir. Kilistra tarihi yerleşim alanı özelinde geliştirilen bu çalışma ile geleneksel bilgi sistemleri-sürdürülebilirlik-iklim duyarlı tasarım-risk

yönetimi konularının birbiriyle bağlantısı, birbirine katkısı ve yerleşimin sürdürülebilir korunmasına olan faydaları tartışılmıştır. Ayrıca çalışmanın benzer yerleşim alanları için de örnek olması amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında Konya'ya bağlı olup şehir merkezine yaklaşık 50 km. uzaklıkta bulunan Kilistra'da geleneksel bilgiler incelenmiştir. Kilistra tarihi yerleşim alanı; bu kapsamda tüm geçirdiği dönemler, zaman içinde sahip olduğu mimari yapılaşmalar, gelenek, görenek, ritüeller bağlamında detaylı olarak analiz edilmiştir. Geleneksel bilgi sistemlerinin özellikle mimari ile ilişkisi esas alınmış olup, tümüne yer verilmemiştir. Bölgedeki geleneksel yapılardan özgün değerlere sahip olanlar örneklem yapılar olarak seçilmiştir. Geleneksel bilgi sistemleri, halk mimarisi (vernakuler, yerel mimari) ile doğrudan ilişkilidir. Geleneksel bilgi sistemleri; yerel malzemenin kullanımı ve malzemenin niteliğinin belirlediği yapım sistemi, gelenekler, folklorik unsurlar, sosyal, kültürel ve ekonomik değerler gibi ana unsurlarını kapsamaktadır. Örneklem yerleşim alanı da söz konusu geleneksel teknik bilgi, ekolojik bilgi ve değerler sistemini kapsayacak şekilde analiz edilmiştir. Analiz edilen, incelenen yapılar sadece geleneksel konut yapılarıyla sınırlı tutulmamış; bölgedeki kilise, şapel, manastır, seramik atölyesi, karakol ünitesi, nekropol, şaraphane, çamaşırhane, sarnıç, cami ve mescit gibi yapılar ve bunlarda gözlemlenen geleneksel bilgiler de çalışmayı zenginleştirmek için araştırmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca bölgenin zanaat, el sanatları, işçilik, tarımsal faaliyetleri, gelenek ve görenekleri ile ritüelleri de araştırılmış ve geleneksel bilgi sistemleri bağlamında kapsamlı olarak ele alınmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmaya öncelikle literatür analizi ile başlanmıştır. Literatürde “Geleneksel Bilgi Sistemleri, Yerel İnsanlar, Kilistra, Sürdürülebilirlik, Koruma” gibi kelimeler bilimsel çalışmalarda taranmış ve detaylı olarak analiz edilmiştir. Literatür araştırması sonucunda geleneksel bilgi sistemleri; geleneksel teknik, geleneksel ekolojik ve geleneksel değerler ve etik bilgisi olarak üç ana başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar kapsamında; Kilistra'da bulunan geleneksel bilgilerin bir kısmı literatürden elde edilmiş, bir kısmı da arazi çalışmasıyla beraber yerel halkın görüşü alınarak tespit edilmiştir. Örneklem olarak

seçilen geleneksel konutların eski fotoğrafları kurum arşivlerinden ve literatürden elde edilmiş, yeni fotoğraflar ise arazi çalışması kapsamında yerinde çekilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen analiz yönteminin ve yapılarda aranacak kriterlerin başka bölgelerde ve yine başka yapılarda uygulanabilir olması amaçlanmıştır.

ICCROM'un 2020 yılında yayımladığı "**Traditional Knowledge Systems for Conservation and Management of Asia's Heritage**" başlıklı çalışması araştırmada örneklem tarihi yerleşkenin incelenmesinde baz alınan temel kaynak olmuştur. Ayrıca, geleneksel bilgi sistemlerinin risk yönetimindeki katkısı ve ilişkisini kurgulamak üzere King vd.'nin UNESCO ve ICCROM tarafından yayımlanan "**Integrating Traditional Knowledge Systems and Concern for Cultural and Natural Heritage into Risk Management Strategies**" başlıklı çalışması detaylı olarak incelenmiştir. Davis vd.'nin "**Traditional Knowledge and Sustainable Development**" başlıklı çalışması ise geleneksel bilgi sistemlerinin sürdürülebilirlikle ilişkisinin anlaşılması konusunda yol gösterici olmuştur. Böylece geleneksel bilgi sistemleri, sürdürülebilirlik, iklim duyarlı tasarım ve risk yönetimi ilişkisi Kilistra tarihi yerleşim alanı özelinde araştırılarak ortaya konmuştur.

Ayrıca bu araştırmanın ana yöntemi olan anket sorularının hazırlanmasında Türkiye'deki onaylı ulusal alan yönetim planları (URL-6) incelenmiş, bunlardan ankete dayalı olanlar (**Eşrefoğlu Alan Yönetim Planı** anket soruları vb.) ayrıca detaylı olarak yorumlanmıştır. Konuyla ilgili ankete dayalı tez çalışmaları da araştırılmış, **Taşınmaz Kültür Mirasının Sürdürülebilirliğinde Alan Tanımı ve Farkındalığın Önemi, Taşkale Kaya Oyma Ambarları Örneği** tezinin anket soruları detaylı olarak gözden geçirilmiştir. Bunların sonucunda araştırmada kullanılacak başlıca anket soruları belirlenmiştir. Ayrıca alanın bağlı olduğu yerel idareler de araştırılarak başlıca paydaşlar belirlenebilmiştir. Anket yapılacak kişilere dair veriler belirlenirken de yörenin demografik yapısı araştırılmış bu kapsamda ulusal onaylı alan yönetim planları ve konuyla ilgili tez çalışmaları da yine baz alınmıştır. Köyde çoğunlukla 25 yaş üstü yetişkin ve yaşlıların bulunması anket yapılacak kişilerin belirlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle bölgeyi uzun süredir deneyimleyen yaşlıların katılımının fazla olmasının, araştırmanın niteliğini artıracığı düşünülmüştür. Anket sorularından elde edilen veriler sayesinde; alanın eksiklikleri, potansiyelleri, zayıflıklarının tespit edilmesi mümkün olmuştur. Ayrıca araştırmanın ana amaçlarından olan geleneksel bilgi sistemlerinin belirlenmesinde yol gösterici olacak; alanın yönetimi ve sürdürülebilir korunması

kapsamında turizm, ziyaretçi, işletme, tanıtım, eğitim ve bilinçlendirme, risk yönetimi, koruma, ulaşım-dolaşım vb. planlamalarına ışık tutmuştur.

Sınırlılıklar

Kilistra’da gün geçtikçe sayısı azalan yerli halk anket çalışmasına karşı önyargılı ve isteksiz davranmışlardır. Sözlü görüşme yapılması planlanan bazı kamu kurumları da görüşme yapmayı çeşitli nedenlerle kabul etmemiştir. Bu nedenle anket çalışması kapsamında anket yapılacak hedef kişi sayısına ulaşamamıştır. İçerisine girilen geleneksel konutların ev sahipleri konutların sadece fotoğraflarının çekilmesine müsaade etmiş, kişisel bilgilerinin ve evlerinin konumunun paylaşılmasını istememişlerdir. İncelenen diğer yapıların bir kısmı kilitli durumda bulunduğu için detaylı incelenememiş, bir kısmı da tahrip olduğu için anlaşılamamıştır.

1.4. Kaynak Araştırması

Bu tez kapsamında, literatürden elde edilerek kullanılan başlıca kaynaklar aşağıda belirtilmiş ve analizleri yapılmıştır. Kaynaklar; geleneksel bilgi sistemleri, Kilistra tarihi yerleşim alanı, koruma ve sürdürülebilirlik ile ilgili olacak şekilde gruplandırılmıştır.

Geleneksel bilgi sistemlerini konu alan temel kaynaklar aşağıda verilmiştir:

Courtney Hotchkiss, Erin Seekamp ve Alicia McGill (2022): “Strategies for Meaningful Engagement: A Commentary on Collaboration in Archaeological Climate Adaptation Planning” adlı makalelerinde miras alanlarının yönetiminde geleneksel bilgilere değer verilmesi ve kültür-doğa ayrımı arasında köprü kurmayı gerektirdiğini ortaya koymuştur.

George Hambrecht and Marcy Rockman (2017): “International Approaches to Climate Change and Cultural Heritage” adlı makalede, kültürel mirasa yönelik iklim değişikliği temelli tehditlerle ilgilenen topluluklardan, kültürel kaynak yöneticilerinden ve arkeologlardan örnekler sunulmaktadır. Bu uluslararası faaliyetlere ilişkin çalışmada, kültürel mirasa yönelik iklim değişikliği tehditlerine yönelik ABD Ulusal Park Servisi'nin (NPS) bilim, hafifletme, uyum ve iletişim ile ilgili dört sütunlu yaklaşımı incelenmiştir.

ICCROM (2020): “Traditional Knowledge Systems for Conservation and Management of Asia’s Heritage” adlı çalışmada Asya kıtasında bulunan Endonezya, Pakistan, Kamboçya ve Hindistan gibi bazı ülkelerde özgün durumda bulunan geleneksel bilgi sistemleri, Asya mirasının korunması ve yönetimi kapsamında incelenmiştir.

ILO (2017): “Indigenous Peoples and Climate Change: From Victims to Change Agents Through Decent Work” adlı çalışmada yerel insanların iklim değişikliğine karşı korunması kapsamında geleneksel bilgi ve bu bilginin yerel halkların gelişimine katkısı örneklerle açıklanmıştır.

Joseph King Gamini Wijesuriya Jennifer Copithorne (2006): “ICCROM and the World Heritage Centre for the International Disaster Reduction Conference (IDRC)-Integrating Traditional Knowledge Systems and Concern for Cultural and Natural Heritage into Risk Management Strategies” adlı konferans metninde geleneksel bilgi sistemlerini ve kültürel ve doğal miras endişesini risk yönetimi stratejilerine entegre etmek için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Kirsty Galloway McLean (2010): “Advance Guard: Climate Change Impacts, Adaptation, Mitigation and Indigenous Peoples – A Compendium of Case Studies” adlı çalışmada, iklim değişikliği ve yerli halklar ile ilgili 400'den fazla projeye, örnek olay incelemelerine ve araştırma faaliyetlerine ilişkin geniş kapsamlı bir genel bakış sunulmuştur.

Shelton H. Davis & Katrinka Ebbe (1995): “Environmentally Sustainable Development Series No 4. Traditional Knowledge and Sustainable Development” adlı konferans metninde geleneksel bilgi ve kültürel hayatta kalma, geleneksel bilgi, toprak ve çevre, geleneksel bilgi ve tarımsal sürdürülebilirlik gibi konuların birbirleri ile ilişkileri açıklanmıştır.

Sweta Kandari, Ram Sateesh Pasupuleti ve Subhajyoti Samaddar (2021): “Cultural Systems in Water Management for Disaster Risk Reduction: The Case of the Ladakh Region” adlı makalede, Hindistan'daki Ladakh bölgesinin yüksek rakımlı soğuk çöl bölgesinde yaşayan yerel topluluklarının geleneksel bilgi ve kültürel sistemlerinin su yönetim sistemlerine nasıl katkıda bulunduğu incelenmiştir.

The Assam Science Technology and Environment Council (ASTECC) (2018): “National Children’s Science Congress-Activity Guidebook adlı çalışmada Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında temiz, yeşil ve sağlıklı bir ulus için bilim, teknoloji ve inovasyon, geleneksel bilgi sistemleri konuları ele alınmıştır.

CBD: “Living in Harmony with Nature” adlı çalışmada, geleneksel bilgi sistemleri, inovasyon ve uygulamaları içeren konuları ve biyolojik çeşitliliğin korunması hakkında özet bilgiler verilmiştir.

Ernest Dube & Edson Munsaka (2018): “The Contribution of Indigenous Knowledge to Disaster Risk Reduction Activities in Zimbabwe: A Big Call to Practitioners” gibi birçok çalışma literatürde bulunmaktadır.

Kilistra tarihi yerleşim alanına dair daha önce yapılan başlıca çalışmalar aşağıda sıralanmıştır:

Abdurrahman Karaağaç (2013) “Kilistra (Gökyurt Köyü) Tarihi” adlı kitabında Tunç çağından itibaren önemli bir yerleşim yeri olmuş Kilistra'nın antik dönemlerini de ele alınarak yerleşimin tarihi ve folklorik değerlerini anlatmıştır. Bölgede özgünlüğü koruyan yapılarla ilgili bilgiler paylaşmıştır.

Adin Adnan Rashid Beg (2018) “3 Boyutlu Modellemede Yersel Lazer Tarama ve İnsansız Hava Araçları Verilerinin Entegrasyonu ve Kilistra Antik Kenti Örneği” adlı yüksek lisans tezinde Kilistra'daki Başpınar mevkindeki sarnıç (Katrini), seramik atölyesi (Kapçı İni) ve Haç Planlı Kilise yapılarının yersel lazer tarayıcılar ile iç mekân ölçüleri, insansız hava araçları ile dış mekân ölçüleri alınmış ve elde edilen veriler çeşitli yazılımlar ile değerlendirilmiştir.

Ali Bozdağ (2022) “Rockfall Hazard Assessment in a Natural and Historical Site: The Case of Ancient Kilistra Settlement (Konya), Turkey” adlı çalışmasında doğal, tarihi ve kültürel bir miras alanı olan sarp yamaçlara sahip bir tepe üzerinde yer alan Kilistra'da, yerel halk ve turistler için tehlike arz eden kaya düşmelerini sınıflandırmış ve koruma önerilerinde bulunmuştur.

Mehmet Bahadır Tosunlar & Arife Deniz Oktaç Beycan (2022) “Kilistra (Gökyurt) Yerleşiminde Doğal Yapı Malzemelerinin Geleneksel Yapılarda Kullanılma Süreçleri ve Bu Süreçlerde Yararlanılan Gereçler” adlı çalışmada yerel mimari kapsamında kullanılan yapıım sistemi, malzeme ve yapıım siteminde kullanılan aletler ortaya konulmuştur.

Dicle Aydın (2008) “Halk Mimarisi Bağlamında Kilistra'da (Gökyurt) Yerleşme ve Mesken Nitelikleri” adlı çalışmasında Kilistra'nın coğrafi ve tarihi değerlerini, toplumsal değerlerini, yapısal değerlerini halk mimarisi bağlamında incelemiştir.

Fatma Gül Gürbüz (2006) “Gökyurt Köyü'nde (Konya) Eski Türk İnançlarının İzleri” adlı yüksek lisans tezinde eski Türk inançlarının Kilistra'da günümüze kadar nasıl yansıdığını araştırmıştır. Yerleşimde kısmen yaşatılan, öneminin genellikle kaybedildiği tespit edilen inanışlar, çok fazla detaya girilmeden topluca ele alınmıştır.

H. Sümeyye Arıtan (2010) “Konya Kilistra (Gökyurt) Tarihsel Yerleşimi Mekânsal Gelişimi ve Koruma Önerileri” adlı yüksek lisans tezinde Kilistra'nın geleneksel dokuya sahip yapılarının mekânsal gelişimini incelemiş ve geleneksel yapıların niteliklerini ölçümlediği bir çizelge ile yapıların envanterini hazırlamıştır. Kilistra'nın fiziki korunması kadar sosyal ve ekonomik olarak da korunmaya ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur.

İlker Mete Mimiroğlu (2017) “Kilistra Gökyurt” adlı kitabında Kilistra'nın tarihi ve coğrafyası ile bilgiler vermiş, Kilistra'nın ibadet yapıları, mezarlar, geleneksel konutlar, çeşmeler, kemerler, sarnıçlar, atölyeler, şaraphaneler vb. özgün değerlere sahip yapılarını tanıtmıştır.

İlker Mete Mimiroğlu (2005) “Orta Çağ'da Konya- Kilistra Kenti Yapıları” adlı yüksek lisans tezinde Kilistra'da kayaya oyma şeklinde yapılan yapılardan manastır, şapel, mezar ve sarnıçların tümünü ele almış, ticari, sosyal ve sivil mimari örneklerinin ise tahrip olmayan en önemlilerini incelemiştir.

Mehmet Uysal, Esra Yıldız ve Dicle Aydın (2017) “New Building Design in Original Rural Texture within the Scope of Sustainability: A Studio Experience-Konya Kilistra” adlı çalışmalarında Selçuk Üniversitesi mimarlık öğrencilerinden hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin birlikte kullanacağı sosyo-kültürel merkez olan bir "kültür evi" tasarımlarını istemiştir. Bu projeler kapsamında mekân, bağlam, kültür, kimlik, yerellik, tarih, doku, gelenek, özgünlük kavramlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması ile tarihi çevrede yeni yapı tasarımının gerçekleştirilme süreci anlatılmıştır.

Nurettin Özkan (2000) “Konya-Meram-Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma, Temizlik ve Onarım Çalışmaları (1998-1999)” adlı çalışmasında 1998-1999 yıllarında Kilistra'da kurtarma, temizlik ve onarım çalışmalarını paylaşmış ve gelecekte alanın tanınırlığının artırılması ve korunması için önerilerde bulunmuştur.

Pelin Sandıkçı (2017) “18-19. Yüzyıl İngiliz Seyyahlarına Göre Osmanlı Kenti (Bursa, Konya, Trabzon)” adlı doktora tezinde İngiliz seyyahların gözünden Trabzon, Bursa ve Konya kentlerinin politik ve sosyal durumunu açıklamıştır. Antik

bölgelerden Kilistra ise Roma ve Bizans İmparatorluklarının izlerini taşıdığı İngiliz seyyahlardan Gertrude Bell ve Ramsey tarafından incelenmiştir.

Şeyma Üstün Çalışır (2019): “Konya Kilistra Köyü Geleneksel Konutlarının Yapım Teknikleri” adlı yüksek lisans tezinde geleneksel konutların genellikle kaya oyma mekanların üzerine inşa edildiği Kilistra köyünün, taş yığma yapım sistemi ve bu sistemin elemanları ile özgün değerleri incelenmiş ve detayları çizilerek açıklanmıştır. Topoğrafya ile şekillenen geleneksel konutların mekanlarının farklılıkları da çalışma konusunun kapsamı içerisindedir.

Tolga Bozkurt (2016) “Konya-Gökyurt (Kilistra) Köy Odaları” adlı çalışmasında Kilistra’da halk mimarisinde önemli bir yeri bulunan köy odalarının günümüze ulaşan altı örneğini mimari ve sanatsal özellikleri ile korunma durumları bağlamında incelemiştir.

Tuba Bülbül Bahtiyar & Gülşen Dişli (2020) “Kilistra Antik Kenti Alan Yönetim Planı Denemesi” adlı çalışmasında GZTF analizi yaparak Kilistra Antik kentinin tanınırlığının artırılması ve Sürdürülebilir korumanın sağlanması için bir yönetim planı önerisi oluşturmuş ve alan için bir eylem planı hazırlamışlardır.

Dicle Aydın (2007) “Contextual Values in Rural Architecture Kilistra (Gokyurt) Settlement / Turkey” gibi çalışmalarla birlikte başka çalışmalar da literatürde bulunmaktadır.

Koruma ve sürdürülebilirliği konu alan temel kaynaklar aşağıda sıralanmıştır:

Aaron Lubeck (2010): “Green Restorations: Sustainable Building and Historic Homes” adlı kitabında, sürdürülebilir uygulamaları ve yeşil bina tekniklerini kullanarak tarihi binayı restore etmeyi, uygulamada sıklıkla görülen temel teknikleri kolayca erişilebilen bir formatta ve tartışmalara odaklanarak, eski evler için geçerli olan rehabilitasyon ve yeniden modelleme sorularına çözümler sunarak açıklamıştır.

Bernard M. Feilden (1994): “Conservation of Historic Buildings” adlı kitabın ilk bölümünde tarihi binaların yapısını ayrıntılı olarak ele almış; ikinci bölümünde çürümenin nedenlerine ve etkiledikleri malzemelere odaklanırken, üçüncü bölümünde koruma ve rehabilitasyonda yer alan mimarın rolüne değinmiştir.

Dennis Rodwell (2007): “Conservation and Sustainability in Historic Cities” adlı kitabında, tarihi kentlerde iki temel konu olan kentsel koruma ve sürdürülebilirliğin tarihi kentler bağlamında birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu ve bunların birbirini

destekleyen ortak bir felsefe ve uygulamada nasıl bir araya getirilebileceğini incelemektedir.

Doğan Kuban (2000): “Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu” adlı kitabında koruma düşüncesinin evrimi, kuramsal yargıları, değerlendirme tasarım ilkelerini açıklamıştır.

Emre Madran & Nimet Özgönül (2005): “Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması” adlı kitapta kültür varlıklarının korunma nedenlerini, koruma konusunda yasal mevzuatları, koruma ile ilgili tanımları, örnekler üzerinden incelemiştir.

Luke Strongman (2009): “Sustainability: The Greening of Education in the New Millennium” adlı çalışmada, sürdürülebilirlik hareketi içindeki merkezi tartışmaları keşfetmiş; yerli modeller, işletme ve yüksek öğrenimdeki sürdürülebilirlik değerleri arasındaki disiplinler arası bağlantıların incelemiş ve bireyler, iş dünyası ve eğitimciler için sürdürülebilir uygulamaların temel ilkelerini sentezlemiştir.

Richard Longstreth (2011): “Sustainability & Historic Preservation: Toward a Holistic View” adlı kitabında farklı yazarların da katılımıyla koruma ve sürdürülebilirlik ilişkisini açıklamıştır. Koruma ve sürdürülebilirlik ilişkisinin tarihsel sürecini incelemiştir.

Robert Allen Young (2012): “Stewardship of the Built Environment: Sustainability, Preservation, and Reuse” adlı kitabında mevcut binaların yeniden kullanılmasının toplumsal değerinden yenileme için mevcut mali teşviklere kadar sosyal, çevresel ve ekonomik faydalarını araştırmaktadır.

Zeynep Ahunbay (2017): “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” adlı kitabında koruma düşüncesinin tarihi süreci, korunacak değerler, koruma yöntemlerinden biri olan restorasyon detaylı ve koruma ile ilgili mevzuatlar ve yasalar detaylı olarak açıklanmıştır.

2. KORUMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Bu bölümde; mimari koruma, korunacak değerler ve ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik kavramları ve bu kavramların birbiri ile olan ilişkisi açıklanmıştır.

2.1. Mimari Koruma ve Korunacak Değerler

Tarih, sanat vb. değerleri taşıyan yapıların, kent dokularının ve öğelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemleri almaya koruma denmektedir (Hasol, 1979, s. 305). Nara Bildirgesi'nde ifade edildiği gibi koruma; kültürel mirası anlamaya, tarihini bilmeye ve anlamaya, fiziksel olarak korunmasını sağlamaya ve gerektiği takdirde restorasyonunu yaparak değerlendirmeye yönelik tüm çabaları içermektedir (ICOMOS, 1994). Bozulmayı önlemek ve korunacak öğedeki değişimleri aktif olarak yönetmek için yapılan koruma eylemi; kültürel ve doğal mirasımızın ömrünü uzatan tüm eylemleri kapsamaktadır ve amacı tarihi yapı kullanıcılarına bu yapıların sahip olduğu değerleri sunmaktır (Feilden, 1994, s. 3). Tarihi yapılarda koruma eylemleri; bir onarım ya da tamamlama işlemine gerek duyulmayan önleyici koruma ve bakım çalışmalarını içeren **konservasyon (conservation)**, yapıya zarar veren etkenleri ortadan kaldıran **basit müdahale ile koruma (preservation)** ya da yapının özgünlüğünü korumak için bütün müdahaleleri içeren **esaslı onarım/restorasyon (restoration)** çalışmalarından oluşmaktadır. 660 sayılı ilke kararına göre esaslı onarım/restorasyon teknikleri aşağıda sıralanmıştır (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999):

- Sağlamlaştırma (Consolidation)
- Temizleme (Liberation)
- Bütünleme (Reintegration)
- Yeniden yapım (Reconstruction)
- Yenileme (Renovation)
- Taşıma (Moving)

Koruma için yapılan uygulamalar geri alınabilir olmalı ve gelecekteki olası müdahalelere engel olmamalıdır. Tarihi bina korumanın temeli; binaların ve harabelerin

listelenmesi, programlanması, düzenli teftişler, belgeleme, şehir planlaması ve koruma eylemleri yoluyla mevzuatla oluşturulur ve koruma sürecinde mimar, şehir plancısı, emlakçı, sanat tarihçisi, mühendis, metrajcı, müteahhit, zanaatkar, arkeolog, kimyager, fizikçi ve jeolog gibi farklı meslekler bir arada çalışmalıdır (Feilden, 1994, s. 3).

19. yy. sonlarında Avrupa’da kent dokularındaki önemli anıtlara bütçe ayrılarak korunması ile başlayan tarihi çevre koruma uygulamalarına, uluslararası düzeyde ilk kez 1931 yılında **Uluslararası Müzeler Örgütü** (International Council of Museums-ICOM) tarafından Yunanistan’ın Atina şehrinde düzenlenen **Atina Konferansı** diye de adlandırılan **Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi** (First International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments)’nde tarihi anıtların estetik olarak iyileştirmesi bölümünde, yeni yapılar inşa edilecek şehirlerin karakterine ve dış görünümüne, anıt yapıların bulunduğu çevrelere saygı duyulması gerektiği belirtilerek değinilmiştir (Ahunbay, 2017, s. 116). 1931 yılında İtalya’nın Floransa şehrinde hazırlanan ve Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi’nde kabul edilen anıtların restorasyonunda uyulması gereken on bir maddelik temel kurallar içeren **Carta Del Restauro (Atina Tüzüğü)**, koruma alanındaki ilk belgelerdendir (ICOMOS, 1931).

2. Dünya Savaşı (1939-1945) ile Almanya, Hollanda, Fransa, İngiltere gibi birçok ülkede tarihi geçmişe sahip şehirlerin tahrip edilmesi Avrupa’daki bilinçlenen kamuoyu ile kentsel ve kırsal koruma çabalarını da beraberinde getirmiştir. Yeniden düzenleme, yeniden inşa ve yeniden geliştirme planları, mimari ve planlamada geleneksel biçimlerden ve inşaat tekniklerinden uzaklaşan yeni bir tasarım modeli oluşturan Modern Hareket (1925-1950) teorileriyle harmanlanmış ve 2. Dünya Savaşı’ndan etkilenmeyen bölgeleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Özellikle 1950’lerden itibaren kampanyalar düzenleyen aktivist gruplar, yıkıma uğramış yapıların ve yapı gruplarının kurtarılması konusunda mücadele etmişlerdir ve bu kampanyalardan en etkililerinden biri de İngiltere’nin Bath şehrindeki kampanyadır (Rodwell, 2007, s. 5).

Kentsel ve kırsal siteleri koruma düşüncesinin gelişmeye başlamasından sonra 1964 yılında İtalya’nın Venedik şehrinde **İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi** (Second International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments) yapılmıştır ve tarihi çevre koruma alanındaki en etkili metinlerden biri kabul edilen **Venedik Tüzüğü** (The Venice Charter) yayımlanmıştır (Ahunbay, 2017, s. 119; Mazlum, 2014, s. 74). Bu tüzük kültürel mirasın korunması ve restorasyonu için paydaşlara rehberlik eden temel ilkeleri özetleyen 16 maddeden

oluşmaktadır. Korunacak yapı ve yapı grubunun çevresiyle birlikte ele alınmasını gerekliliği ise Venedik Tüzüğü'nün 6. maddesinde; anıtların korunması kapsamında anıtların çevresinin bakımının da yapılması, geleneksel ortamın özgün haliyle bırakılması, kütle ve renk uyumunu bozan değişimlere, eklentilere ve yok edilmeye izin verilmemesi şeklinde belirtilmiştir (ICOMOS, 1964). Ayrıca anıt ve yerleşimlerin korunması konusunda çalışacak uluslararası bir konseyin kurulma önerisini barındıran İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi sonucunda, 1965'te yılında Varşova'da UNESCO öncülüğünde düzenlenen ICOMOS'un birinci genel kurulu niteliğindeki kongrede; Venedik Tüzüğü uluslararası düzeyde kabul edilmiş ve ICOMOS'un kuruluşuna karar verilmiştir (URL-1).

Ülkemizde ise 1964 yılında İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi ve 1965 yılında ICOMOS'un kurulmasından hemen ardından **Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)** aldığı bir kararla Venedik Tüzüğü'nü kabul etmiş ve tüzük metni 1968 yılında ilk defa Vakıflar Dergisi'nde yayımlanmıştır (URL-1). Ancak ülkemizde yürürlükte olan yasa, kültür varlıklarını tekil olarak korumaya olanak sağladığı için Venedik Tüzüğü'ndeki yeni anıt kavramının gerekliliklerini yerine getirmesine imkân vermemiştir. Yasal düzenlemelerdeki bu eksiklik yüzünden tarihi çevre korumada çok geç kalınmış ve tarihi bölgelerimiz yanlış imar planları sonucunda tahribata uğramıştır. Gerekli yasal düzenlemeler ancak 1970'lerde oluşturulabilmiştir. 1973 yılında çıkarılan **1710 sayılı Eski Eserler Kanunu** ile tarihi çevrelerin bir bütün olarak korunması bu tarihten sonra mümkün olabilmiştir (Ahunbay, 2017, ss. 119-120).

ICOMOS ise ülkemizde 1974 yılında yayımlanan bir yönetmelikle Kültür Bakanlığı'na bağlı ve yasal olarak yarı resmi bir konsey olarak kurulmuştur. Bir süre sonra bu yönetmelik değişmiş ve bugün de halen yürürlükte olan 1992 yılında kesinleşen yönetmelik oluşmuştur (URL-1).

ICOMOS'un yayınladığı önemli tüzük ve ilkelerden bazıları aşağıda verilmiştir (URL-1);

- Burra Tüzüğü (1979)
- Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (1987)
- Anıtların, Yapı Gruplarının ve Sitlerin Belgelenmesi İçin İlkeler (1996)

- Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999)
- Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler (2003)
- Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü (2008)
- Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri (2011)
- Ahşap Mimari Mirasın Korunması için İlkeler (2017)

Mimari korumanın ilk adımı öncelikle “neyin” korunması gerektiğinin tespit edilmesi ile başlamaktadır. Korunmaya değer varlıklar bir ülkenin belleğini oluşturan her türlü ölçekte olabilir (Asatekin, 2004, s. 22). Mimari korumanın en temel gerekçelerinden biri yapı ve yapı gruplarının korunacak değerlere sahip olmasıdır. Yapı ve yapı gruplarının korunması gereken kültür varlığı olarak belirlenmeleri; **özgünlük değeri, süreklilik değeri, tarihsel değer, anı değeri, mitolojik değer, artistik ve teknik değer, estetik/mimari değer, enderlik değeri, teklik değeri, grup değeri, çokluk değeri, bütünsellik değeri, homojenlik değeri, ekonomik değer/kullanım değeri, işlevsel değer, geleneksel değer, eğitim değeri, belge değeri** gibi değerlerden birine ya da birkaçına sahip olmakla mümkün olabilmektedir (Asatekin, 2004, ss. 49-52; Madran & Özgönül, 2005, ss. 61-74).

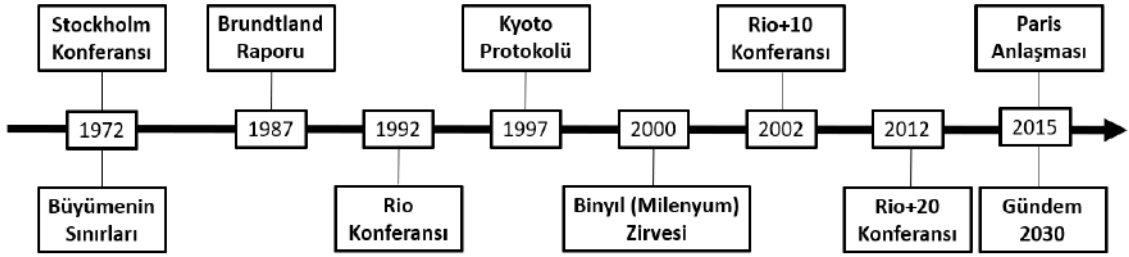
Koruma, kültürel mirasın değerlerini sürdürülebilir şekilde korumalı ve mümkünse geliştirmelidir. Bu değerler, önerilen müdahalelere karar vermede öncelikleri belirlemeye yardımcı olmaktadır. Öncelikli kültürel mirasın sahip olduğu değerlerin belirlenmesi kültürel bağlamını yansıtacaktır. **Duygusal değerler:** merak, kimlik, süreklilik, manevi ve semboliktir. **Kültürel değerler:** belgesel, tarihi, arkeolojik, yaş ve kıtlık, estetik ve sembolik, mimari, şehir manzarası, peyzaj ve ekolojik, teknolojik ve bilimseldir. **Kullanım değerleri:** işlevsel, ekonomik, sosyal, eğitici, politik ve etniktir (Feilden, 1994, s. 6). Bu değerler analiz edildikten sonra, kültürel mirasın önemine ilişkin bir ifadede özetlenmelidir.

Korunacak değerlerin en önemlisi olan özgünlük konusundaki ilk en kapsamlı metin ICOMOS’un Japonya’nın Nara şehrinde 1994 yılında düzenlediği konferanstan sonra yayımlanan **Nara Bildirgesi**’dir (Mazlum, 2014, s. 76).

2.2. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramının ilk olarak nasıl ve nerede kullanıldığına dair kesin bir kanaate varmak mümkün değildir. Ancak özellikle sanayileşmeden önce “Batılı” olarak adlandırılmayan yerel toplulukların kültürlerinde sürdürülebilirliğin izlerini gözlemlemek mümkündür çünkü yerel toplulukların kaynaklarının kısıtlı olmasından dolayı sürdürülebilir çözümler olmadan yaşamlarını devam ettirebilmeleri mümkün olamamıştır (Campbell, 1996, s. 302). Uzun ömürlülük arayışı ve bir nesnenin bakım yeteneği olarak nitelendirilen sürdürülebilirlik terimi; çoğunlukla ekoloji bağlamında, doğal bir çevrede yaşamın incelenmesi ve iklim değişikliği, kentsel yayılma ve kirlilik yoluyla insanların dünya üzerindeki olumsuz etkisi bağlamında kullanılmaktadır (Lubeck, 2010, s. 7). Ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel, tarihi ve sanatsal nedenlerle de korunmayı hak eden nesnelere ve sistemlere sürdürülebilirlik kavramının kapsamındadır. Sürdürülebilirlik kavramı farklı olarak yorumlanabilmektedir. Bu yorumlar; büyük şirketlerin yerini küçük işletmelerin alması, dünyaya dönüş hareketi, sıfır karbon ayak izine ulaşmak için enerji tüketimini azaltarak yeşil binalar ve şehirler üretme çabası, yok olma tehlikesi altındaki kültürel çeşitliliğini korumak ve küreselleşmeyi durdurmak gibi durumlardan oluşmaktadır (Wagner, 2011, s. 13).

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, günümüzde farklı alanlarda ele alınan konularda sıklıkla yer almaktadır. Sürdürülebilirlik kavramının gelişim sürecinde çevre korumada ulusallıktan uluslararasına geçiş 1970 yıllarında başlamıştır (Şekil 2.1). 1972 yılında İsveç’in Stockholm şehrinde gerçekleştirilen **Stockholm Konferansı** olarak da bilinen **Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı** (United Nations Conference on the Human Environment)’nda; gelişmişlik düzeyleri farklı olan birçok ülke, sürdürülebilir kalkınmanın anahtarlardan biri olan “çevre” konusunda ilk defa bir araya gelmiştir (Rodwell, 2007, s. 52). Stockholm Konferansı sonunda, kalkınma ve çevrenin ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunun resmi kabulüne işaret eden **Stockholm Bildirgesi** (Stockholm Declaration) kabul edilmiştir (United Nations, 1972). Bu kritik çevre sorunlarına yönelik büyüyen bir bilimsel araştırma grubunu harekete geçirmiştir ve aynı yıl Nairobi, Kenya merkezli **Birleşmiş Milletler Çevre Programı** (United Nations Environmental Programme- UNEP)’nin kurulmasına yol açmıştır ve her yıl kutlanmak üzere 5 Haziran Dünya Çevre Günü olarak belirlenmiştir (Çamur & Acar Vaizoğlu, 2007, s. 299).



Şekil 2.1. Sürdürülebilir kalkınmanın ve çevrenin etkileşim süreci

1972 yılında gerçekleşen bir diğer gelişme ise Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT)'nden Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jørgen Randers ve William W. Behrens III gibi isimlerin bulunduğu 17 araştırmacıdan oluşan ekibin **Büyümenin Sınırları (The Limits to Grow-LTG)** adlı, bilgisayar simülasyonu tarafından incelenen, sınırlı kaynak arzı ile üstel ekonomik ve nüfus artışı olasılığını tartışan rapordur (Aksu, 2011, s. 12). Çalışmada dünya ve insan sistemleri arasındaki etkileşimlerin sonuçlarını simüle etmek için Roma Kulübü (The Club of Rome) tarafından Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde geliştirilen küresel ekonomik sistemin nüfus, gıda üretimi, endüstriyel üretim, çevre kirliliği ve yenilenemeyen doğal kaynakların tüketiminden oluşan beş alt sisteminin etkileşimlerini inceleyen ve zaman ölçeği 1900-2100 yılları arasında seçilerek World3 bilgisayar modelini kullanılmıştır. Milyonlarca kopya satılıp 30 dile çevrildikçe çevre sorunları ve sürdürülebilirlik tartışması daha da popüler hale gelmiştir. Modellemeden çıkan göze çarpan mesaj, küresel ekonomide devam eden büyümenin 21. yüzyılda gezegensel sınırların aşılmasına yol açacağı ve bunun büyük olasılıkla nüfusun ve ekonomik sistemin çökmesine neden olacağı üzerinedir ve büyük olasılıkla nüfusun ve ekonomik sistemin çökmesiyle sonuçlanacak, ancak bu çöküş aynı zamanda davranış, politika ve teknolojiye erken değişikliklerin bir kombinasyonu ile önlenilecektir (Turner, 2008, s. 397).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ise ilk kez **Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu** (World Commission on Environment and Development-WCED) tarafından 1987 yılında hazırlanan **Birleşmiş Milletler Raporu: Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu)**'de tanımlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınmadır (WCED, 1987).

Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu, çevrenin bozulmasının ve doğal kaynakların tüketiminin ekonomik ve sosyal faaliyetler üzerindeki etkilerine ilişkin artan küresel endişeleri ele almak için 1983 yılında kurulmuştur (Bozdoğan, 2010, s. 1019).

Yirmi ayrı ülkeden katılımcılarla oluşan komisyon, Birleşmiş Milletler'in talebi üzerine dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında hazırlanarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuştur. Gro Harlem Brundtland'ın rolü ile genel olarak Brundtland Raporu diye bilinen Ortak Geleceğimiz Raporu; nüfus artışı ve sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeni olan; çevre koruma, ekonomik büyüme ve sosyal eşitliğe (Rodwell, 2007, s. 53), enerji tüketimine, gıda üretimine ve uluslararası ekonomik ilişkilere kadar geniş bir yelpazedeki konuları incelemiştir (Wagner, 2011, s. 13).

Sürdürülebilir kalkınma ve çevre konusunda 178 ülkenin katılımıyla o zamana kadar en fazla katılım gösterilen **Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı** (United Nations Conference on Environment and Development) 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde yapılmıştır. Konferans; “Çevre ve Kalkınma Konferansı”, “Rio Konferansı” ve “Dünya Zirvesi” olarak da bilinmektedir (Çamur & Acar Vaizoğlu, 2007, s. 299). Dünya Zirvesi, sürdürülebilirliğin her yönünü kapsamayı amaçlayan, **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi** (Convention on Biological Diversity); **İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi** (Framework Convention on Climate Change), **Orman İlkeleri** (Forest Principles); **Çevre ve Kalkınma ile ilgili Rio Bildirgesi** (Rio Declaration on Environment and Development) ve **Gündem 21** (Agenda 21) gibi 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınma planında oluşan beş ana anlaşmayla dikkat çekmektedir (Rodwell, 2007, s. 54).

Rio Bildirgesi'nde; insanların doğa ile uyumlu, sağlıklı ve üretken bir yaşama haklarına, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına, uluslararası iş birliğinin önemine, dünya ekosisteminin sağlığının ve bütünlüğünün korunmasına ve eski haline getirilmesine vurgu yapılmıştır (United Nations, 1992b). Bildirge aynı zamanda kalkınma sürecinde kültürel kimliğin korunması ihtiyacını da dile getirmiştir. 1992 Dünya Zirvesi'nin ardından Birleşmiş Milletler; sürdürülebilir kalkınma, kırsal kalkınma teşvikleri, sürdürülebilir orman gelişimi (Bozdoğan, 2010, s. 1020) gibi kavramların üzerinde ayrıntılı durulan Gündem 21'in uygulanmasını izlemek ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla hedeflere ulaşılmasını desteklemek için 1992 yılında **Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu** (United Nations Commission on Sustainable Development)'nu kurmuştur (Rodwell, 2007, s. 54).

1992 yılındaki Rio Konferansı kapsamında hazırlanan ve 1994 yılında uygulamaya konulan sürdürülebilir kalkınma konusunda önemli kabul edilen **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi** (United Nations Framework Convention on Climate Change)'nde sera gazı emisyonunun azaltılması için hedefler

konulmuştur, ancak yaptırımlar zayıf kalmıştır. Yine de iklim değişikliğini anlama sürecini oluşturan temel metin olması sebebiyle önemlidir. Sözleşme kapsamında en üst karar organı her yıl toplanan ve sözleşmenin uygulanmasını değerlendiren **Taraflar Konferansı** (Conference of the Parties-COP)'dır (Aksu, 2011, s. 15). 1997 yılında Japonya'nın Kyoto kentinde düzenlenen 3. Taraflar Konferansı'nda kabul edilen **Kyoto Protokolü** (Kyoto Protocol), Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin hedeflerine ulaşma yolunda somut bir ilk adım olarak 16 Şubat 2005 tarihinde kabul edilmiştir (Arıkan, 2006, s. 5).

2000 yılında düzenlenen **Birleşmiş Milletler Binyıl (Milenyum) Zirvesi**'nde dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen liderler Birleşmiş Milletler'in New York ofisinde bir araya gelmiştir ve 2015 yılına kadar gerçekleştirilecek 8 amaç altında 32 ilke barındıran **Binyıl Bildirgesi**'ni yayımlamışlardır (Şekil 2.2). Sürdürülebilir kalkınma konusunda Binyıl Zirvesi (Millennium Summit), 1990'lı yıllardan bu güne kadar yapılan bütün konferansların doruk noktası olarak kabul edilmiştir (Aksu, 2011, s. 18). Binyıl Kalkınma Amaçları; mutlak yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak, temel eğitim hakkı, kadınların toplumda konumunu güçlendirmek ve cinsiyet eşitliği sağlamak, çocuk ölümlerini azaltmak, anne sağlığını iyileştirmek, HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıklarla mücadele etmek, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve kalkınmaya yönelik küresel ortaklıkları geliştirilmek gibi konuları barındırmaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı, 2010)



Şekil 2.2. Binyıl Kalkınma Amaçları (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı, 2010, s. 15)

Rio Konferansı'nın onuncu yıl dönümüne denk gelen 2002 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg şehrinde "Rio+10", "Johannesburg Konferansı" olarak da adlandırılan **Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi** düzenlenmiştir. Bu konferansın

amacı 1992 yılında düzenlenen Çevre ve Kalkınma (Rio) Konferansı'nda alınan kararların 10 yıl içinde uygulanma sürecinin değerlendirilmesidir (Bozdoğan, 2010, s. 1024). Konferansın sonrasında ekonomik ve sosyal kalkınma ile çevrenin korunmasının sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeni olduğunu belirten **Johannesburg Bildirgesi** ve **Uygulama Planı** yayınlanmıştır (Aksu, 2011, s. 19; Çamur & Acar Vaizoğlu, 2007, s. 301).

2012 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde "Rio+20" olarak da bilinen **Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi** düzenlenmiştir. Rio+20 Konferansı'nda 2015 yılına kadar uygulanması gereken Binyıl Bildirgesi'nin kalkınma hedeflerinin devamında 2030 yılına kadar uygulanacak **Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri** (Sustainable Development Goals-SDG)'nin oluşturulmasına karar verilmiştir (Terzi, 2017, s. 10).



Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlar (URL-3)

Küresel Hedefler olarak da bilinen **Gündem 2030: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri**; yoksulluğu bitirmek, gezegenimizi korumak ve 2030 yılına kadar insanlığın barış ve refah içinde yaşamını sürdürmesi için evrensel bir çağrı niteliğinde Birleşmiş Milletler New York genel merkezinde 2015 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (United Nations Sustainable Development Summit)'nde 193 ülkenin imzasıyla kabul edilmiştir. Yayınlanan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Şekil 2.3) ve 169 alt başlığı Gündem 2030'un amaç ve boyutlarını göstermektedir (URL-4). Yayınlanan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH); bir alandaki eylemin diğer alanlardaki sonuçları etkileyeceğini ve kalkınmanın ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği dengelemesi gerektiğini kabul etmektedir (URL-2) ve bu bağlamda

SKH'lerine ulaşmak için tüm toplumun yaratıcılığı, bilgi birikimi, teknolojisi ve finansal kaynakları gerekmektedir (United Nations, 2015).

Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma politikaları kavram olarak 1980’li yıllarda görülsede sürdürülebilir enerji, tarım, kaynakların adil kullanımı gibi kavramlar 2000’den sonra sıkça resmî belgelerde kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik temel politikaları olan beş yıllık kalkınma planları; Türkiye ekonomisinin yönünün belirlenmesi, sanayileşme, ekonomik ve sosyal kalkınma ve ulusal politikalara yönelik önlemlerin netleştirilmesi için temel bir çerçeve sunmaktadır (Terzi, 2017, s. 16). 1963 yılında yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren bu yana 10 adet beş yıllık kalkınma planı uygulamaya girmiştir. 2019 yılında ise günümüzde de uygulamada olan 2019-2023 yıllarını kapsayan **On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)** yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de sürdürülebilir çevre politikalarının gelişim sürecine bakıldığında 1963 yılında planlı döneme geçilmeyle, çevre politikalarındaki gelişimin ivmelendiği görülmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)’nda kalkınma konusu; Sosyal Kalkınma ve Gelişme ile Tarım ve Endüstriyel Üretim bölümünde, çevre ve sürdürülebilirlik ile ilgili özel hükümlerin yer almadığı **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)**’nda kalkınma kavramı; bölgesel kalkınma, kentleşme sorunları, konut sorunları ve sağlık politikalarına uygun kentleşme stratejileri gibi bölümlerde yer almaktadır (Güçlü, 2007, s. 184).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)’nda ise 1972 yılında düzenlenen Stockholm Konferansı’nın etkileriyle Türkiye’de çevre bilincinin gelişmesinin göstergesi olarak ilk kez bir kalkınma planında çevre sorunlarına yer verilmiştir (Egeli, 1996, s. 89). 1978 yılında çevre politikalarının planlı bir şekilde belirlenmesi için Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur (Terzi, 2017, s. 63).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)’nda çevre korumada önleyici politikaların oluşturulmasına başlanmıştır. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı’nın çalışmaları neticesinde 1983 yılında **2872 sayılı Çevre Kanunu** yürürlüğe girmiştir ve takip eden 1984 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı, Çevre Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) dönemi; İmar Kanunu ve Kıyı Kanunu Uygulama Yönetmeliği gibi düzenleme ve yasaların oluşturulduğu ve çevre

kirliliği ile mücadele ve sürdürülebilir kalkınmada uluslararası görüşmelerin de başlamış olduğu bir dönemdir (Güçlü, 2007, s. 186). 1991 yılında ise Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın yerini **443 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname** (Güçlü, 2007, s. 187) ile Çevre Bakanlığı almıştır. Çevre Bakanlığı, 2003 yılında Orman Bakanlığı ile birleştirilerek Çevre ve Orman Bakanlığı adını almış, 2011 yılında ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak örgütlenmiştir. (Terzi, 2017, s. 63).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)'nda yürütülen politikalar, 1992 yılında düzenlenen sürdürülebilir kalkınma konulu Rio Konferansı'ndaki Gündem 21 yaklaşımlarına benzeyen bütüncül sektörel yaklaşımlar ve politikalar yer almıştır (Güçlü, 2007, s. 187).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)'nda sürdürülebilir kalkınma kapsamında çevre ilk kez bir "yönetim" meselesi olarak ele alınmıştır. Özellikle 1998 yılında uygulamaya konulan Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)'nin kalkınmanın sürdürülebilirlik anlayışıyla ele alınması açısından önemlidir (Aksu, 2011, s. 30). Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) tarafından yapılan ve uluslararası referans belgeler olarak kabul gören OECD çevresel performans incelemeleri, Türkiye'ye yönelik olarak ilk kez 1999 yılında hazırlanmıştır (URL-7).

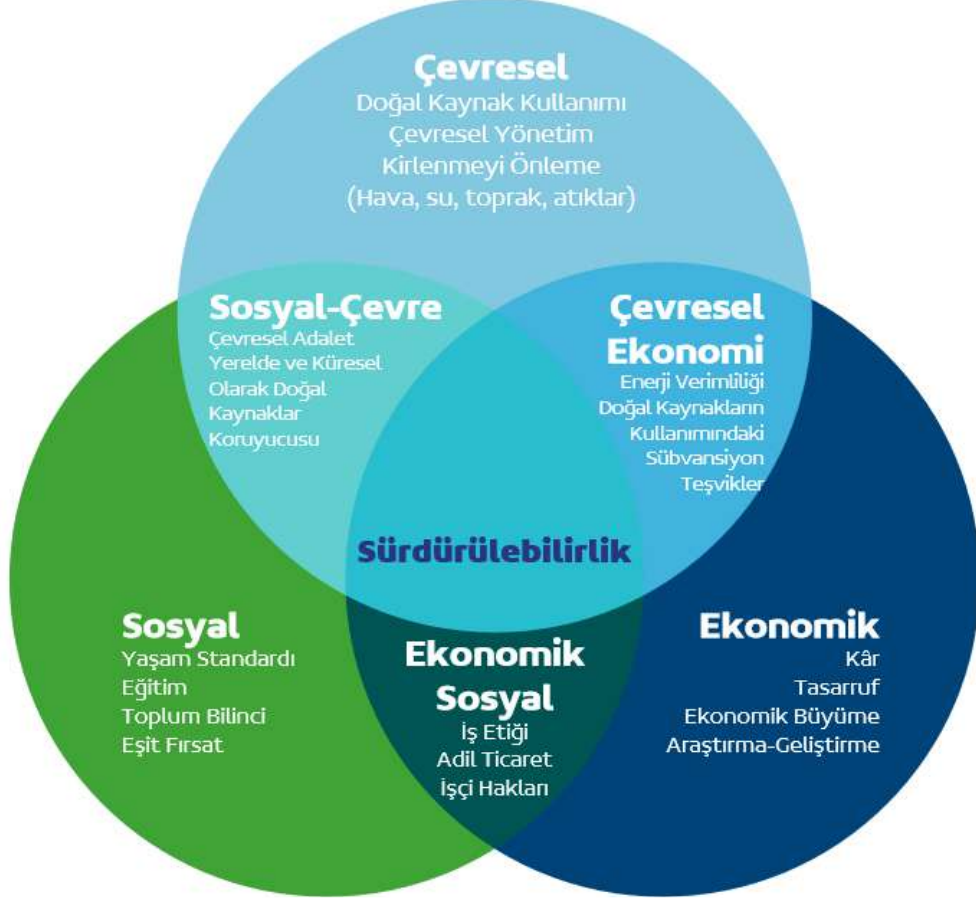
Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) turizme teşvikte önceliğin pazarlamaya, havacılığa verilmesine ve genel kalitenin artırılmasına, doğal, tarihi ve sosyal çevreyi koruyan ve geliştiren bir yaklaşımla yatırımın gerçekleştirilmesine yönelik konuları içermektedir (Güçlü, 2007, s. 193).

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013); sürdürülebilir büyüme, rekabet gücünün artırılması, çevre koruması ve kentsel altyapının geliştirilmesi gibi konuları ele almıştır.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)'nda; yaşanabilir mekanlar, istikrarlı sürdürülebilir gelişme, sürdürülebilir çevre, nitelikli insan ve güçlü toplum gibi konular ele alınmıştır.

Günümüzde yürürlükte bulunan **On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023);** istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik gelişme, insan odaklı kalkınma, adil paylaşım, her alanda verimlilik gibi konuları kapsamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 29). Bütün bu bahsi geçen gelişme ve planlar sonucu bize Türkiye'deki sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişim sürecinin, diğer dünya ülkeleri ile paralel ilerlediğini göstermektedir.

Sürdürülebilirliğin; ekolojik (çevresel) sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ile sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik olarak üç boyutu vardır. Bu boyutlar karşılıklı olarak birbirine bağlıdır ve ayrı olarak düşünülmemelidir (Şekil 2.4).



Şekil 2.4. Sürdürülebilirliğin boyutları (TÜYİD Yatırımcı İlişkileri Derneği, 2020, s. 10)

2.2.1. Ekolojik sürdürülebilirlik

Ekolojik sürdürülebilirlik; bitkiler, hayvanlar, doğa ve insan arasındaki ilişkiden oluşmaktadır. Doğal kaynakların sınırsız olmadığına bu yüzden bu kaynakların sürdürülebilir korunması ve kullanılması gerektiğine odaklanırken ekosistemin korunmasını sağlamaktadır. Sürdürülebilirliğin boyutlarından özellikle ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik arasındaki güçlü bir bağ bulunmaktadır. Ekonomik kalkınmanın sağlanması için doğal kaynak yönetimi, biyolojik çeşitliliğin sağlanması, iklim değişikliğine uyum gibi konular ekolojik sürdürülebilirliği ilgilendiren konulardır. Ekolojik sürdürülebilirlik sağlandıkça ekonomik sürdürülebilirliğin devamlılığı için kullanılan kaynakların temini sağlanmış olmaktadır. Ekolojik sürdürülebilirliğe dayanan

sürdürülebilir kalkınma; gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasına destek olurken, küresel çevreye yönelik tehditlerine karşı stratejiler geliştirerek ülkelerin yoksulluğunun azaltılmasına odaklanmaktadır (Goodland, 1995). Ekolojik olarak sürdürülebilir bir sistem; çevre ve doğal kaynak yönetimi kapsamında, doğal kaynakların kullanımını azaltmalı, yenilenebilir kaynaklara yönelmeli, biyolojik çeşitliliği korumalı ve atmosfer dengesini sağlamalıdır (Gedik, 2020).

1970'li yıllarda başlayan çevre koruma sürecinin bir parçası olan ekolojik sürdürülebilirlik; yüksek sıcaklıklara, vahşi yaşamın yok olmasına, yükselen deniz seviyelerine, kuraklıklara, sellere, ısıya bağlı hastalıklara ve ekonomik kayıplara yol açan iklim değişikliğine (IFAD, 2016, s. 5) uyum, afet risk yönetimine katkı sağlamaktadır. UNESCO, ICOMOS, ICCROM gibi kültürel miras yönetimiyle ilgilenen kurum ve kuruluşlar ekolojik sürdürülebilirliği sağlamak için iklim olaylarındaki değişimler nedeniyle çevresel veriler toplayıp analiz ederek çevreye yönelik riskleri incelemek için projeler üretmişlerdir (Avrami, 2011). İklim değişikliği ile yanlış arazi kullanımı, değişen tarım uygulamaları, ekonomik kalkınma baskısı kültürel mirası tehdit etmektedir ve bu durumun tersine çevrilmesi için ekolojik sürdürülebilirliği sağlayan çevre yönetiminin sağlanması gerekmektedir (Historic England, 2020c).

Son yıllarda büyük önem kazanan ekolojik sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınmayı oluşturan üç sütundan biridir ve sürdürülebilir kalkınma ancak ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin de katkısı ile gerçekleşmektedir (Hansda, 2020).

2.2.2. Ekonomik sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik, üretim ve tüketim dengesini kurarak ekonomik devamlılığı sağlamaktadır. Ekonomik olarak sürdürülebilir bir sistem; sürdürülebilir ürün ve hizmet üretebilmeli, dış borcu sürdürülebilir yönetebilmeli, tarımsal ve endüstriyel üretime zarar veren ekonomik dengesizliklerden korumalıdır (Gedik, 2020). Ekonomik sürdürülebilirlik, üretim sürecine hem yenilenebilir (ormanlar gibi) hem de tükenbilir (mineraller gibi) fiziksel girdiler sağlayan hava, su ve toprağı da içeren doğal kaynak temeline odaklanmaktadır ve insan faaliyetlerinin sürekli olarak tükenmesi ve alternatifi olmayan çevreye zarar vermesi doğal kaynaklara dayanan ekonomik sürdürülebilirlikle bağdaşmamaktadır (Goodland, 1995, s. 2). Dünya ekonomisinde tutunacak yer arayan milyarlarca insan ekonomik sürdürülebilirlik arayışını ticaret, finans, teknolojiler, üretim ve tüketim, göç ve sosyal ağlar yoluyla giderek birbirine bağlanan bir dünya

ekonomisinde yapmaktadırlar (Sachs, 2015, s. 2). Ekolojik, ekonomik ve bununla beraber sosyal kalkınmanın yolu Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (United Nations, 2015)'nden geçmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, aşırı yoksulluğu ortadan kaldırır, topluma sosyal güvence sağlar ve çevreyi korumayı destekler. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, sosyal olarak kapsayıcı ve ekolojik olarak sürdürülebilir ekonomik büyüme (Sachs, 2015, s. 3) çağrısında bulunmaktadır.

Kültürel mirasın korunmasının altında yatan bir amaç da kamu fonları üzerindeki baskıları azaltmayı, azalan inşa edilebilir araziye korumayı, gayrimenkul çıkarlarını geliştirmeyi gibi faydaları sağlayarak ekonomik sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Ekolojik sürdürülebilirlikte olduğu gibi koruma, çevre yoluyla ekonomik koşulları ve fırsatları iyileştirme hedefleriyle ne kadar uyumlu olursa sürdürülebilir kalkınma o kadar etkili olacaktır (Avrami, 2011).

Kültürel mirasın sürdürülebilir korunması ve yeniden kullanımı; malzeme ve ürünlerin uzun süre paylaşılmasını, yenilenerek ve onarılarak yeniden kullanılmasını ve geri dönüştürülmesini kapsayan bir ekonomi modeli olan döngüsel ekonominin temel ilkelerine örnek olmaktadır. Doğası gereği uzun ömürlü, sürdürülebilir ve düşük karbon ekonomisinin ayrılmaz bir parçası olan kültürel miras; bugün yalnızca bize ve geçmiş nesillere çalışma alanları, evler, topluluk ve eğlence alanları sağlamakla kalmazken, aynı zamanda doğru yatırımlarla gelecek nesiller için de sağlamaya devam etmektedir (Historic England, 2020b). Kültürel miras, sahip olduğu özgün özellikleriyle insanları kendine çeken yer kimliğini oluşturmaktadır (Gustafsson, 2019, s. 29). Kültürel miras iş ve gelir yaratırken; yıkımdan kaynaklanan atıkları önler, yeni malzemelerin tüketimini ve genel karbon ayak izimizi azaltır bu yüzden kültürel mirasın ömrünü uzatmak için uyarlanabilir yeniden kullanımını sağlamak ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır (Historic England, 2020b).

2.2.3. Sosyal sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik; eğitim, sağlık, güvenli ve kaliteli bir yaşam gibi toplumsal olgularla ilişkilidir. Sürdürülebilir sosyal bir sistem; sağlık, eğitim, cinsiyet eşitliği ve toplumsal sorumluluk gibi toplumsal katılımdan oluşan sosyal hizmetlerin sağlanmasına yardımcı olmalıdır (Gedik, 2020). Ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması sosyal sürdürülebilirliğin anahtarıdır.

Sosyal sürdürülebilirlik, eşitliğe ve bireysel haklara saygıyı destekleyen değerlere atıfta bulunmaktadır. Bu değerler (URL-8);

Sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadele etmek: toplumsal bütünleşmeyi sağlama, cinsiyet eşitliğini destekleme, eğitime teşvik etme, sosyal diyaloga teşvik etme ve küresel sosyal hakları uygulamaktır.

Dayanışmayı teşvik etmek: toplulukların geçimi için sürdürülebilir ekonomi modeli oluşturmaya, adil paylaşımı destekleyerek sosyal eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı olmaktır.

Paydaşların refahına katkıda bulunmak: sosyal diyalogu geliştirmek, şeffaf bilgi alışverişine teşvik etmek, çalışma saatlerini uygun hale getirmek ve sosyal alanları engelli bireyler için de erişilebilir kılmaktır.

Kültürel mirası hayatı zenginleştirirken milyonlarca insana fayda sağlamaktadır. Kültürel miras; yer algısını ve kalitesini şekillendirirken, güçlü bir aidiyet, sosyal kimlik ve yere bağlılık duygusunu sağlamaktadır. Kültürel mirası korumada gönüllülük; sosyal uyumu destekler, aktif ve yetenekli vatandaşlar geliştirir ve sosyal ağları güçlendirir. Tarihi çevreler, ruh sağlığımızı geliştirebilecek deneyimleri sunmaktadır. Kültürel mirasla ilgilenmek fiziksel sağlığımızı iyileştirir ve halk sağlığı hedeflerini destekleyebilmektedir (Historic England, 2020a, s. 3). Kültürel mirası korumak için; kültürel bağlamlara ve sosyal ilişkilere odaklanmak, miras alanı oluşturmak, insanları ve çevrelerini sürdürülebilir kültürel miras yönetimini planlamaya dahil etmek gerekmektedir. Bu süreçler sivil katılımı teşvik ederek, farklı ve ortak görüşleri ortaya koyarak yerel koşullara yanıt vererek uzun vadeli sosyal sürdürülebilirlik sağlamaktadır (Avrami, 2011).

Binyıl Kalkınma Amaçları ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (yoksulluğu ve açlığı bitirmek, evrensel ilköğretimi sağlamak, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek, kadınları güçlendirmek, çocuk ölümlerini azaltmak, anne sağlığını korumak, salgın hastalıklarla mücadele etmek ve kalkınmayı sağlamak için küresel ortaklık kurmak) de sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayan konuları ele almaktadır (Tomasetta, 2017, s. 6).

2.3. Koruma ve Sürdürülebilirlik İlişkisi

Koruma ve sürdürülebilirlik kavramları birbiri ile yakından ilişkili kavramlar olup sürdürülebilir yaşamı sağlamanın doğal ortaklarıdır. Sürdürülebilirlik, korumanın bir parçası olarak ele alınmalı tarihi binaların enerji tasarruflu özellikleri bu kapsamda korunmalı ya da onarılmalıdır ve bina üzerinde yapılacak yeni sürdürülebilir uygulamalar, binanın tarihi karakterini koruyarak üzerinde en az etkiye sahip olmalıdır (Grimmer vd., 2011, s. 1). Teknolojinin getirdiği konfora ve kolaylıklara rağmen insan nüfusunun yarısının yeterince beslenemediği, enerji kaynaklarının yetersiz kaldığı, ekosistemin korunmasının yaşamın sürdürülebilirliğini sağladığının tartışıldığı bu dönemde, yaşanan fiziksel çevrenin de daha ekonomik ve bilinçli korunumu da toplumsal gündemde etkin bir konu olmaktadır (Kuban, 2000, p. 45).

Tarihi binaları sürdürülebilir koruyarak yeniden kullanım; kaynak ve malzeme tüketimini azaltırken, yıkımlarına göre çevreye daha az atık bırakır ve yeniden inşa etmeye göre daha az enerji tüketmektedir. Geri planda kalmış ancak doğaları gereği enerji verimli olan tarihi binalar, enerji performansını en üst düzeye çıkarmak için yeni teknolojilerle desteklenebilmeye açıktırlar (State & Merlino, 2011, s. 14). Tarihi sürdürülebilir koruma; doğal kaynakların, tarihin ve kültürün korunmasıyla birlikte ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır. Son yıllarda sürdürülebilir kalkınma; afet risk yönetimi, iklim değişikliği ve enerji verimliliği ile ilgili tartışmaların ana konusu olmuştur. Soyut ve somut olmayan kültürel mirası ve doğal kaynakları korumak; ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlardan oluşan sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturmaktadır (Historic England, 2020c, 2020a, 2020b).

Sürdürülebilir kalkınmaya teşvik etmek de kültürel mirası ve doğal korumayı sağlamaktadır. Koruma ve sürdürülebilirlik arasındaki bu ilişki bu kavramların birbirlerini güçlendirmesine sebep olmaktadır. Tarihi binalar da inşaat yöntemleriyle, malzemeleriyle, yerel iklim koşullarına yanıt vermek için genellikle doğal ısıtma, aydınlatma ve havalandırma sistemlerine sahip sürdürülebilir binalar olabildikleri için bu binalarda koruma uygulamaları genellikle sürdürülebilirlikle birlikte yürütülmüştür (Weeks & Grimmer, 2017, s. 25). Sürdürülebilirlik, tarihi korumanın çevre duyarlılığına dikkat çekmektedir. Yerel ve doğal malzemelerin kullanımı, rüzgarlardan ve güneşten yararlanmak için binaların dikkatli bir şekilde konumlandırılması, doğal ısıtma ve doğal havalandırmanın kullanılması, dayanıklı malzemelerin kullanılması (Park, 1998, s. 13), birçok tarihi yapının sürdürülebilir ilkelerin çoğunu kapsadığı anlamına gelmektedir.

3. GELENEKSEL BİLGİ SİSTEMLERİ

Geleneksel bilgi sistemleri, yerel toplulukların günlük hayatta karşılaştıkları zorlukları karşı gelmek ve yaşadıkları çevrenin özelliklerine uyum sağlamak (UNPFII, 2019, s. 2) için genellikle nesilden nesile sözlü olarak aktarılan bilgi ve uygulama sistemlerini ifade etmektedir (United Nations, 2009, s. 64). Geleneksel bilgi sistemleri, yerel toplulukların yaşadıkları çevre ile yüzyıllar süren etkileşimleri sonucu oluşmuştur (ASTEC, 2022, s. 94). Geleneksel bilgi sistemlerinde; hikayeler, şarkılar, folklor, atasözleri, kültürel değerler, inançlar, ritüeller, topluluk yasaları, yerel dil ve tarımsal uygulamalar, bitki türlerinin ve hayvan ırklarının gelişimi (ASTEC, 2020, ss. 133-134; COP, 2008) çoğunlukla sözlü olarak aktarıldığı için geleneksel bilgilere sözlü gelenekler de denilmektedir. Yaşlılar, topluluk liderleri, ustalık-çıraklık sistemleri, gözlem ve deneyler, ritüeller ve törenler, yazılı ve görsel kayıtlar da ayrıca geleneksel bilgi sistemlerinin kaynaklarındandır.

Uluslararası düzeyde yerli halklar ve yerel toplulukların hakları ve geleneksel uygulamalarının önemi 1989 yılında hazırlanan **Yerli ve Kabile Halkları Sözleşmesi-C169**'nde dikkat çekmektedir (ILO, 1989). Geleneksel bilgi sistemlerine ise uluslararası düzeyde kabul edilen en eski atıflardan biri 1992 yılında Rio Konferansı kapsamında hazırlanan **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi**'nde geçmektedir. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi madde 8(J)'de; biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı ile ilgili bilgileri içeren yerel toplulukların geleneksel bilgilerini sahip çıkmanın, korumanın, saygı göstermenin yapılacak yeni yeniliklerde adil paylaşımı teşvik edeceğinden bahsedilmiştir (United Nations, 1992a). 2007 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan **Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi** (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples-UNDRIP) madde 31'de de; yerli halkların, insan ve genetik kaynaklar, tohumlar da dahil olmak üzere, kültürel miraslarını, geleneksel bilgilerini ve geleneksel kültürel ifadeleri ve bilimlerini, teknolojilerini ve kültürlerini sürdürme, kontrol etme, koruma ve geliştirme hakkına sahip olup; ilaç, bitki ve hayvan özellikleri hakkında bilgi, sözlü gelenekler, edebiyatlar, tasarımlar, sporlar, geleneksel oyunlar, görsel ve performans sanatları gibi kültürel miras, geleneksel bilgi ve geleneksel-kültürel ifadeler üzerindeki fikri mülkiyet haklarını sürdürme, kontrol etme, koruma ve geliştirme hakkına sahip olduklarından bahsedilmiştir (United Nations, 2007).

2014 yılında düzenlenen **Yerli Halklar Dünya Konferansı** (World Conference on Indigenous Peoples)'nda Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirgesi'nin

amaçlarına ulaşmak bir eylem planının hazırlanması talep edilmiştir (United Nations, 2014). 2015 yılında **Yerli Sorunlarına İlişkin Kurumlar Arası Destek Grubu** (Inter-Agency Support Group on Indigenous Issues-IASG) tarafından geliştirilen ve 2016 yılında yayınlanan **Sistem Çapında Eylem Planı** (System-Wide Action Plan-SWAP) Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirgesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin yerel topluluklar konusundaki amaçlarının desteklenmesini sağlamak için oluşturulmuştur ve yerel toplulukların haklarının ve geleneksel bilgilerinin tanınması ve korunması gerektiğinden bahsedilmiştir (United Nations, 2016).

2015 yılında yayınlanan **Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri** (Sustainable Development Goals-SDG) hedef 2. açlığı bitirmek ve gıda güvenliği ve gelişmiş beslenmeyi sağlamak ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek başlığında 2.5 maddede 2020 yılına kadar, tohumların, ekili bitkilerin, çiftlik ve evcilleştirilmiş hayvanların ve bunlarla ilgili yabani türlerin genetik çeşitliliğini, iyi yönetilen ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde tohum ve bitki bankalarını çeşitlendirmek ve uluslararası düzeyde kabul edildiği gibi, genetik kaynakların ve ilgili geleneksel bilginin kullanımından doğan faydalara erişimi ve bunların adil ve eşitlikçi paylaşımını teşvik etmek amaçlanmıştır (United Nations, 2015). Geleneksel bilgi sistemleri yerel toplulukların yaşadıkları çevre ile etkileşimine bağlı olduğu için çevre değiştikçe yerel topluluklardaki sosyal, ekonomik, ekolojik yapı da değişim göstermektedir. Yerel topluluklar teknolojinin de gelişmesiyle birlikte daha karmaşık ve birbirine bağlı hale gelmiştir. Bu da geleneksel bilgi sistemlerinin teknoloji ile yeni uygulamalar üretmesine sebep olmuştur. Geleneksel bilgi sistemleri; iklim değişikliğine uyum, afet risk yönetimi, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilmesi ve kaynak yönetimi gibi konuların çözülmesinin ana kaynağıdır. Bu yüzden geleneksel bilgi sistemlerinin kayıt altına alınması, kültürel mirasın korunması ve geleneksel bilgi sistemlerinin teknolojik bilgilerle entegrasyonu, geleneksel bilgi sistemlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayacaktır.

3.1. Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Temel Çeşitleri

Geleneksel bilgi sistemleri; ekolojik, teknik, geleneksel değerler ve etik bilgisinden oluşmaktadır. Geleneksel ekolojik bilgi doğal kaynaklar ve çevre yönetimini, geleneksel teknik bilgi kullanılan yöntemleri ve araçları, geleneksel değerler ve etik bilgisi ise geleneksel bilgiye dayalı uygulamalarla gelişen değer, norm, kurum ve politika çerçevesini ifade eder (Şekil 3.1)(ASTEÇ, 2020).



Şekil 3.1. Geleneksel uygulamalar (ASTEÇ, 2020, s. 134)

3.1.1. Geleneksel ekolojik bilgi

Geleneksel ekolojik bilgi; yerel topluluklar tarafından çevre, bitkiler, hayvanlar ve doğal olaylar (ASTEÇ, 2022, s. 151) ile doğrudan temas yoluyla yüz binlerce yıl boyunca elde edilen gelişen bilgiyi ifade etmektedir. Geleneksel ekolojik bilgi yaşanan ekosistemin gözlemine ve anlaşılmasına dayanmaktadır ve yerel toplulukların kültürüne, diline, inanışlarına ve sosyal yaşamına bağlıdır. Geleneksel ekolojik bilgi, çevre ve doğal kaynak yönetimi ile doğrudan ilişkilidir. Bitki ve hayvanların davranışları ile ekolojilerinin gıda, ilaç ve diğer amaçlar için kullanılma biçimleri hakkındaki bilgileri içermektedir (Berkes, 2012). Doğal kaynak yönetimi kapsamında avcılık, balıkçılık, tarım, hayvancılık, ormancılık gibi geçim kaynaklarının, toprak, su, ormanlar ve yaban hayatının kısaca yaşamın sürdürülebilir korunması için kullanılan uygulamalar ve çevre arasındaki ilişkileri içermektedir (Şekil 3.2). Bu tür uygulamalar; sürdürülebilir kalkınma, akıllı kullanım, adil paylaşım, sürdürülebilir koruma yoluyla stok yönetimi vb. kapsamında kullanımlarla ilişkilidir. Geleneksel ekolojik bilgi; doğal peyzaj özelliklerini (topoğrafya, eğim, toprak ve kaya özellikleri), hava ve iklim ile hayvan ve bitki türlerini

dikkate alarak hava tahmini için de uygulamalar içermektedir (ASTEÇ, 2018, s. 124). Yerel topluluklar ekosistemin sürdürülebilir korunması için doğal kaynakların miktarına ve mevsimselliğine, doğal afetlere ve risk yönetimine göre kararlar almaktadır. Geleneksel ekolojik bilgiler başta ekolojik sürdürülebilirliğin korunmasına katkı sağlarken, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe de katkı sağlamaktadır.



Şekil 3.2. Tohumların saklanması (CIEL, 2019, s. 30)

3.1.2. Geleneksel teknik bilgi

Geleneksel teknik bilgi; yerel topluluklar tarafından doğal kaynak yönetimi bağlamında tarım, balıkçılık, hayvancılık, ormancılık, avcılık, tıp (URL-9), gıda hazırlama, gıda işleme ve saklama, dokumacılık, metal işleme ve el sanatları (oyma, boyama, motif, çömlekçilik vb.) gibi farklı uygulamalar için araç gereç tasarımı ve geliştirilmesi (ASTEÇ, 2020, s. 136) ile ilgili bilgileri temsil etmektedir. Geleneksel teknik bilgi ayrıca; konut, su yapıları (su toplama yapıları, sulama sistemleri, kanalizasyon), yollar ve köprüler vb. gibi tasarım ve inşaat konusundaki bilgi ve beceriyi de içermektedir (ASTEÇ, 2018, s. 124). Yerel toplulukların barınmak için geleneksel yapım teknikleri kullanmaları geleneksel ve doğal bir yoldur. Bu sosyal ve çevresel engellere karşı gerekli değişiklikleri ve sürekli uyumu içeren süreçtir (ICOMOS, 1999). Geleneksel teknik bilgi; geçim kaynağı oluşturduğu ekonomik sürdürülebilirliğe, doğal kaynak yönetimi sağladığı için ekolojik sürdürülebilirliğe, yerel toplulukların kültürlerini sürdürülebilirlik imkânı verdikleri için sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

Geleneksel teknik bilgilerin kullanıldığı uygulamalar (ASTEÇ, 2018; Verma, 1998);

Tarım: Toprak yönetimi kapsamında mahsul seçimi, mahsul ıslahı, tohum saklama yoluyla biyolojik çeşitliliğin korunması, doğal gübre kullanımı, sulama sistemleri sayesinde su kaynaklarını korunması, mahsullerin ekilmesi, haşere istilasından korunmak için farklı bitkilerin de mahsullerle birlikte ekilmesi ve hasat edilmesi için tekniklerden oluşmaktadır.

Balıkçılık: Çevre yönetimi kapsamında aşırı avlanmadan kaçınmak, ağlar, tuzaklar, kancalar ve mızraklar yakalama araçları üretmek, balığın fazla olduğu dönemde kurutma, tütsüleme ve tuzlama gibi saklama işlemlerinden oluşmaktadır.

Hayvancılık: Hayvanlar için çeşitli barınaklar üretmek, hayvan ıslahı, hayvan hastalıklarında doğal şifalı bitkiler ve tıp teknikleri kullanmak, çevrede bulunan doğal yemler kullanmak gibi tekniklerden oluşmaktadır.

Ormancılık: Orman yönetimi kapsamında ağaç kesimi, orman ürünlerinin (kereste, şifalı bitkiler, mantarlar, yabancı meyveler, nektarlar ve bal gibi) sürdürülebilir kullanım ve koruma teknikleri, farklı mahsullerin de orman ürünleri ile ekildiği tarımsal ormancılık teknikleri, kontrollü yakma ve yangın bariyerleri gibi yangını önleme teknikleri, orman ürünleri ıslahı gibi tekniklerden oluşmaktadır.

Avcılık: Yaban hayatını koruma için belirli dönemlerde avlanma, iz sürme, tuzak kurma, yay, ok, kapan, mızrak, bıçak gibi aletler üretme, post için deri yüzme gibi tekniklerden oluşmaktadır.

Tıp: Çeşitli cerrahi aletlerin üretilmesi, şifalı bitkilerden ilaç üretimi, akupunktur, hacamat, sülük gibi tedavilerin kullanılması gibi tekniklerden oluşmaktadır.

Gıda hazırlama, işleme ve saklama: Tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık gibi geçim kaynaklarından yararlanan yerel topluluklarda gıdaların güvenli olması ve israf edilmemesi için fermente edilmesi (üzümden şarap ve sirke üretimi, turşu yapımı), kurutulması (güneşte kurutulması, tütsülenmesi, havalandırılarak

kurutulması), tuzlanması (etlerin ve sebzelerin neminin tuz yolu ile çekilmesi), kuru ve serin ortamlar oluşturulup saklanması (bodrum, izbe, toprak altı) gibi tekniklerden oluşmaktadır.

Dokumacılık: Lif (çevrede bulunan pamuk, keten ve çeşitli hayvan yünleri) seçimi, eğirme, boyama, dokuma, baskı ve tasarım gibi geleneksel tekniklerin kullanımından oluşmaktadır.

Metal işleme: Maden (altın, bakır, demir, gümüş gibi) seçimi, ısıtma ve çekiçle dövme işlemi, çeşitli kalıplara döküm işlemi, cilalama işlemi gibi tekniklerden oluşmaktadır.

El sanatları: Malzeme (doğal boyalar, lifler, yünler, kil, bitkiler gibi) seçimi, oyma, boyama, nakış işleme, çömlekçilik, çinicilik gibi tekniklerden oluşmaktadır.

İnşaat: Çamur, bambu, saman, kereste ve taş gibi doğal ve yerel malzemelerin güçlü ve zayıf yönlerini anlayarak geliştirilen inşaat teknikleri, dayanaklı, esnek, ekolojik ve sürdürülebilir konutlar, köprüler, yollar, su yapıları gibi yapıların oluşturulmasını sağlamaktadır (Şekil 3.3).



Şekil 3.3. Selvi ağacı kabuğu ile çatı kaplama (ICCRUM, 2020, s. 193)

3.1.3. Geleneksel değerler ve etik bilgisi

Geleneksel değerler ve etik bilgisi; doğal kaynakların toplanması, doğal kaynakların kullanımından doğan faydaların adil paylaşımı (ASTEĆ, 2022, s. 152), sürdürülebilir korunması ve sürdürülebilir kullanımı gibi durumlarda yapılması ve yapılmaması gerekenlere öncelik veren geleneksel uygulamalarla, ilkelerle ve inanışlarla bağlantılıdır. Geleneksel değerler ve etik bilgisinin oluşma süreci; hayvanlar, bitkiler, doęa, uzay, ormanlar, topraklar, sular, sosyal yaşam gibi kavramların gelişimiyle ilişkilidir. Yerel topluluklar doğanın onlara sağladığı faydalar için doğaya saygı duymaktadırlar. Geleneksel değerler ve etik bilgisi; üreme mevsimi boyunca balıkçılığın (Şekil 3.4) ve avcılığın kısıtlanması, çiçeklenme döneminde orman kaynaklarının toplanması gibi mevsimselliğe dayalı uygulamaları, insan ve hayvan yerleşiminin seçimini, sağlık ve temizlik uygulamalarını, farklı mevsimlerde yiyeceklerin kısıtlanmasını, atık bertarafının kısıtlanmasını, tuvaletler gibi yerel toplulukların biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarını ve uygulamalarını etmeyi içermektedir (ASTEĆ, 2018, s. 125).

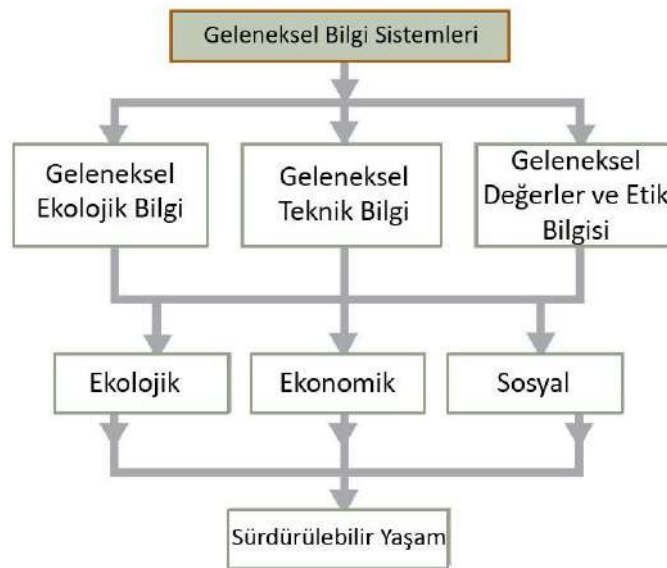
Geleneksel değerler ve etik bilgisi; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını, sürdürülebilir yaşam tarzlarını ve biyolojik çeşitliliği korumayı, çevre ve doğal kaynak yönetimini ve sürdürülebilir yaşamı sağlamak için kullanılmaktadır. Bu bilgi; büyüklere ve topluluk liderlerine saygı, yaşanan çevreye saygı, bireyin toplumdaki sorumluluğu, iş birliğini sağlamak, sürdürülebilir kalkınma, adil paylaşım gibi konulara teşvik ederek kültürel kimliğin korunmasını, biyolojik çeşitliliğin korunmasını, sosyal eşitsizliğin azaltılmasını sağlamaktadır.



Şekil 3.4. Balıkçılık (Forest Peoples Programme vd., 2020, s. 89)

3.2. Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Sürdürülebilir Yerel Gelişime Katkısı

Geleneksel bilgi sistemleri, yerel toplulukların nesilden nesile aktarılan gelenekleri, kuralları, ritüelleri, inanışları, uygulamaları, yenilikleri, teknikleri (CBD, t.y.) ifade etmektedir. Yerel toplulukların yaşadıkları çevre ve sahip oldukları kültür arasındaki bağ, onların ruhsal gelişiminin temelini oluşturan ve toprakla kurdukları yakın ilişkiyi yansıtan geleneksel bilgilerde de gözlemlenebilmektedir (United Nations, 2009, s. 93). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşabilmek için geleneksel bilgi sistemleri uygulamalarını dikkate almak gereklidir (Şekil 3.5). Yerel toplulukların geleneksel bilgileri, çevrenin ve doğal kaynakların kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini sağlamak için oldukça önemlidir (United Nations, 2021, s. 174). Geleneksel bilgi sistemleri doğal afetlere karşı iklim duyarlı tasarımlar üretirken ve dayanıklı esnek malzemeler kullanarak afet risk yönetimine katkı sağlamaktadır. Somut kültürel miras geleneksel evleri, tarihi kentsel alanları, kültürel manzaraları; somut olmayan kültürel miras ise yaşayan kültürel uygulamaları, becerileri, inanışları kapsamaktadır ve bu genişletilmiş kapsam geleneksel geçim kaynaklarının yenilenmesi, ekolojik planlama, sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliğine uyum ve afet risk yönetimi sektörlerine entegre edilmelidir (ICCROM, 2020, s. 174). Bu entegrasyon kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasını sağlarken yerel gelişimin sağlayıcısı olan geleneksel bilgi sistemlerinin de korunmasını sağlamaktadır.



Şekil 3.5. Geleneksel bilgi sistemleri ve sürdürülebilirlik (ASTEÇ, 2020, s. 137) (Yazar tarafından çevirisi yapılmıştır.)

3.2.1. Geleneksel bilgi sistemlerinin ekolojik sürdürülebilirliğe katkısı

Geleneksel bilgi sistemleri, yerel toplulukların yaşadıkları ekosistemleri ve çevrelerindeki doğal kaynakları kullanmanın sürdürülebilir yolları hakkında bilgiler içermektedir (Senanayake, 2006, s. 89). Yerli halkların geleneksel bilgi sistemleri; biyolojik çeşitliliğin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve ekosistemlerin ekolojik bütünlüğünün korunması için kritik öneme sahiptir (Am, 2019, s. 2). İnsan nüfusu arttıkça doğal kaynaklar da azalmaktadır. Yerel topluluklar geçmişte değişen iklim koşullarına uyum sağlamayı başardıkları günümüzde bu koşullara uyum sağlamanın anahtarı bu toplulukların geleneksel bilgi sistemleridir. Doğal kaynak kaynakları sürdürülebilir bir şekilde yöneten, atıkları azaltan, çevre yönetimine katkıda bulunan geleneksel bilgiler dikkate alınmalıdır çünkü bu hem şimdiki nesillerin hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamamızı sağlamanın bir yolu olacaktır (CBD, t.y.). Yerel topluluklar, bitki ve hayvan hastalıklarıyla savaşmak için stresli ortamlarla başa çıkan hayvan ve bitki çeşitleri yetiştirmek, hava değişimlerini tahmin etmek ve doğal olayları yorumlama yeteneği benzersiz bilgilere sahiptirler (Galloway McLean, 2010, s. 15). Geleneksel uygulamalar, ekosistemler üzerinde minimum etkiye sahip olmayı ve sürdürülebilir ekosistemleri ve biyolojik çeşitliliği teşvik etmeyi amaçlayarak (UNHCR, 2020) ekolojik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

3.2.2. Geleneksel bilgi sistemlerinin ekonomik sürdürülebilirliğe katkısı

Yerli halkların ekonomileri yaşadıkları ekosistemlere ve doğal kaynaklara bağlıdır. Bu halklar yaşadıkları çevreden sağladıkları ekonomik kazançlarla birlikte yaşadıkları çevrelerle kültürel bir ilişkide kurmaktadır. Geleneksel yerli topraklar ve bölgeler, su, kereste, şifalı bitkiler ve organik gıda kaynakları olarak önemli bir ekonomik potansiyele sahiptir (IFAD, 2016, s. 6). Yerel topluluklar, geleneksel mesleklerini icra etmek için geleneksel olarak işgal ettikleri topraklara ve bunlarla ilgili doğal kaynaklara bağımlı olduklarını belirtmişlerdir (IWGIA & ILO, 2021, s. 50).

Ekonomik faaliyetler ağırlıklı olarak; sürdürülebilir tarım, ormancılık, orman ürünleri, balıkçılık, avcılık, geleneksel tıp ve diğer doğal kaynakların kullanımından oluşmaktadır. Bu uygulamalar; balık, yaban hayvanı eti, meyve, mantar, ilaç, kök ve diğer doğal malzemelerin sürdürülebilir şekilde toplanmasını içermektedir (ILO, 2017, s. 23). Ayrıca ekonomik faaliyetler; dokuma, çömlükçilik, oymacılık vb. gibi geleneksel el

sanatları kullanılarak çeşitli ürünler üretmek için geleneksel tekniklerin kullanılmasını içermektedir. **Yerli ve Kabile Halkları Sözleşmesi-C169** madde 23(1)'de el sanatları, kırsal ve topluluk temelli endüstriler ve avcılık, balıkçılık, tuzak kurma ve toplayıcılık gibi geleneksel faaliyetleri, kültürlerinin sürdürülmesinde ve ekonomik özgüvenlerinde önemli faktörler olarak kabul edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir (ILO, 1989). Her toplumun kaynakları vardır ve bu yüzden varlığını sürdüren topluluklar fakir olarak ifade edilmemelidir. Yerel toplulukların sahip oldukları kaynaklar mal veya hizmetten oluşabilmektedir, bu kaynaklar kısmen kıt ya da kullanışlı durumda bulunabilmektedir. Geleneksel bilgi sistemleri ise kaynağın bir uzantısıdır (Githui vd., 2013, s. 36).

Yerel topluluklar yüzyıllardır ekonomilerini sahip oldukları zanaat ve doğal kaynaklarla yönetmişlerdir ve onların ekonomileri, dünyanın her yerinde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ile ilişkilidir. Günümüzde geleneksel bilgi sistemlerinin ekonomiye katkısı daha net anlaşılır hale gelmiştir. Bazı endüstriyel ürünler geleneksel bilgi sistemlerine bağlıdır ve bu bilgi sistemleri ürünlerde çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Tekstil, ilaç, ev eşyaları vb. geleneksel bilginin kullanıldığı sektörlerdendir (Kothari, 2007, s. 6). Geleneksel bilgi sistemleri; yerel ekonomileri ve endüstrileri desteklerken, dış kaynaklara bağımlılığın azaltarak sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olmaktadır. Örnek olarak yerel toplulukların Avustralya'daki Barnumbirr (Sabah Yıldızı) gibi sanatsal tasarımları ve Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın büyük bölgelerindeki neem ağacından elde edilen yağ gibi doğal ürünleri modern küresel ekonomide geleneksel bilginin değerine dair kanıtlar sunmaktadır (WIPO, 2001, s. 215).

Yerel toplulukların kapasitelerini sonuna kadar kullanmaları, sahip oldukları geleneksel bilgi sistemlerinin anlaşılması ile mümkün olabilmektedir. Sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını teşvik ederek yerel ekonomilerini destekleyen geleneksel bilgi sistemleri; geleneklerin korunmasıyla sosyal, biyolojik çeşitliliği korunmasıyla ekolojik sürdürülebilirlikle beraber ekonomik sürdürülebilirliği de desteklemektedir.

3.2.3. Geleneksel bilgi sistemlerinin sosyal sürdürülebilirliğe katkısı

Geleneksel bilgi sistemleri sosyal dokunun bir parçasıdır ve yerel toplulukların kültürleri ve gelenekleri tarafından oluşan dizi deneyimdir. Geleneksel değerlerine, vizyonlarına, ihtiyaçlarına dayalı olarak çeşitli kalkınma kavramlarına sahip olan yerel toplulukların; dilleri, bilgileri, inanışları, özel ilişki kurdukları atalarının toprakları, kolektif fiziksel ve kültürel hayatta kalmaları için temel bir öneme sahiptir (UNPFII,

2006). Geleneksel bilgi sistemleri; teknolojinin gelişmesi ile geleneksel bilginin yetersiz kalması, iklim değişikliği, doğal afetler, göçler, savaşlar vb. gibi sosyal hayatı derinden etkileyen olaylar sonucunda kültür kaybına uğrayan yerel toplulukların, sahip oldukları sosyal hayatın ve kültürlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasının bir yöntemidir.

Geleneksel bilgi sistemleri topluluk uygulamalarına, kurumlarına, ilişkilerine ve ritüellerine, yerli halkların kimliğine, yaşadıkları çevreyle olan deneyimlerine ve dolayısıyla bölgesel ve kültürel haklarına bağlı olduğu için; yerli halklar, bu geleneksel bilgileri sadece gelecek nesillere aktarmak için değil, kendi kültürlerini ve kimliklerini de korumak için büyük önem vermektedirler (United Nations, 2009, s. 65). Yerel toplulukların haklarına saygı, barışçıl toplumların yaratılması ve korunması için hayati öneme sahiptir (United Nations, 2021, s. 174). Geleneksel bilgi sistemleri, topluluklarda barış ve çatışma yönetimi için kullanılmaktadır (Githui vd., 2013, s. 36). Farklı toplulukların somut kültürel mirasının (arkeolojik alanlar, tarihi anıtlar, eserler ve nesnelere) ve somut olmayan kültürel mirasının (sözlü gelenekler, gösteri sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller, şenlikler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar veya geleneksel el sanatları üretme bilgi ve becerileri) anlaşılması, kültürlerarası diyaloga yardımcı olurken saygıyı teşvik etmektedir (UNESCO, 2018). Yerli geleneksel bilginin korunması ve teşvik edilmesi, kültürel bütünlüğün temel direğidir (UNPFII, 2021). Geleneksel bilgi sistemleri, kültürel çeşitliliği sağlayarak sürdürülebilir kalkınma için bir temel sağlamaktadır (UNESCO, 2002). Geleneksel bilgi sistemleri; toplumsal dayanışmayı, sosyal uyumu ve katılımı teşvik ederek ve kültürel mirası koruyarak sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

3.2.4. Geleneksel bilgi sistemlerinin iklim duyarlı tasarıma katkısı

İklim değişikliği; yüksek sıcaklıklara, vahşi yaşamın yok olmasına, yükselen deniz seviyelerine, kuraklıklara, sellere, ısıya bağlı hastalıklara ve ekonomik kayıplara yol açmaktadır (IFAD, 2016, s. 5). İklim duyarlı tasarım; iklim değişikliklerinin etkilerini azaltmak, yapılarda enerji tüketimini azaltmak, karbon ayak izini azaltmak, toksik madde salınımını azaltmak için yerel iklim ve hava koşullarına uyum sağlayan yapı, çevre ve altyapı tasarımıdır. Yerel topluluklar için, çevresel değişimlere uyum sağlama kapasiteleri her şeyden önce geleneksel bilgi kapsamında toprağın derinlemesine anlaşılmasına dayanmaktadır (Galloway McLean, 2012). Çünkü iklim değişikliği;

toprağa ve doğal kaynaklara bağlı olan yerel toplumların geçim kaynakları, kültürleri, kimlikleri ve yaşam tarzları için ciddi tehditler oluşturmaktadır (ILO, 2017, s. 1).

Yerel toplulukların geleneksel bilgi sistemleri de iklim duyarlı yapılar inşa etmek için yüzyıllardır kullanılmaktadır. Geleneksel bilgi sistemleri, yerel halkların geçim kaynaklarının yaşadıkları çevreyle doğrudan ilişkisi olduğu için geleneksel bilgilerine, yeniliklerine ve uygulamalarına dayalı uzun vadeli gözlemler ve örnekler sunmaktadır (IUCN, 2010, s. 2). Yerel halklar yaşadıkları çevrelere uyumlu yapılar oluşturmak için yerel malzeme ve kaynakları kullanarak yaşadıkları bölgedeki iklim koşullarına uyum sağlayan teknolojiler geliştirmiştir. İklim duyarlı tasarımı sürecinde modern mimarlıkla birlikte geleneksel bilgi sistemlerini kullanma son yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır (UNFCCC, 2013, s. 25).

Geleneksel yapılarda da sıklıkla kullanılan pasif sistemler ve iklim duyarlı tasarım “yeşil” bina tasarımında kullanılmaktadır (State & Merlino, 2011, s. 23). Geleneksel bilgi sistemleri kapsamında bu tasarım stratejileri, ısı yalıtımı için kerpiç (Galloway McLean, 2010, s. 17), saz ve toprak gibi geleneksel inşaat malzemelerini ve yapım tekniklerini kullanmayı, karbon ayak izinin azaltılması için özellikle toksik olmayan yerel ve doğal malzemelerin kullanılması, enerji tüketimini azaltmak için doğal gün ışığı, havalandırma, güneş yönlendirmesi (State & Merlino, 2011, s. 22) ve gölgeleme gibi sistemleri kullanmayı içermektedir. Çünkü enerji tasarruflu binalar yerel iklim koşulları (sıcaklık, nem, rüzgâr ve güneş radyasyonu) ve doğal kaynaklar dikkate alınarak sürdürülebilir, çevreye duyarlı ve onları kullanan insanların ihtiyaçlarına göre tasarlanmalıdır (Olgyay & Olgyay, 2015). Hava durumu, yağış düzeni, fırtına, sert hava, kuraklık tahmini gibi geleneksel bilgiler, yerel halkların bu durumlara hazırlanmalarına ve olumsuz etkilerini azaltmaya katkı sağlamaktadır (Tfwala vd., 2023, s. 3). Geleneksel bilgi sistemlerini iklim duyarlı tasarım kapsamında kullanmak, yerel toplulukların sahip oldukları kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasına da katkı sağlamaktadır.

1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Rio Konferansı kapsamında hazırlanan **Rio Bildirgesi**'nin 22 numaralı ilkesinde yerel halkların sahip oldukları bilgileri ve geleneksel uygulamaları nedeniyle çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınmadaki hayati rolüne değinilmiştir (United Nations, 1992b). İklim değişikliklerine uyum sağlama konusunda yerli halkların katılımının ve katkılarının önemine ayrıca yine Rio Konferansı kapsamında hazırlanan **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi**'nde de değinilmiştir (United Nations, 1992c).

Bu gelişmeleri 2005 yılında kabul edilen **Kyoto Protokolü** ile 2015 hazırlanan **Paris Anlaşması** (Paris Agreement) takip etmiştir. Paris Anlaşması madde 7(5)de de iklim değişikliklerine uyum sürecinde yerel toplulukların çevresel politikalara ve eylemlere entegre edilmesi amacıyla yerli halkların yerel bilgi sistemlerini de dikkate alarak; ülke odaklı, toplumsal cinsiyete duyarlı, katılımcı ve tamamen şeffaf bir yaklaşım izlemesi gerektiğinden ve mevcut en iyi bilime ve uygunsu geleneksel yöntemlere dayanması ve onlar tarafından yönlendirilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir (UNFCCC, 2015). Yerel toplulukların toprakları, iklim değişikliği tarafından geri döndürülemez hale gelse bile deneyimlerinden dolayı iklim konusunda karar sürecinde değerli katkılara sahip olabilmektedirler (Nakashima vd., 2018, s. 10). İklim değişikliğine uyum sağlama sürecinde geleneksel bilgi sistemleri tek başına yeterli olmasa da yerel topluluklar ve yerel, ulusal, uluslararası yöneticiler arasındaki iş birliği, yerel toplulukların geleneksel çevreleri için yaratıcı, bütüncül ve kültürel açıdan hassas iklim değişikliği uyum stratejileri sağlayacaktır (Hambrecht & Rockman, 2017; Hotchkiss vd., 2022, s. 421).

3.2.5. Geleneksel bilgi sistemlerinin risk yönetimine katkısı

Son yıllarda depremler, volkanik faaliyetler, heyelanlar, tsunamiler, kasırgalar, yangınlar ve seller gibi doğal afetler, ekonomik ve sosyal altyapıyla birlikte ekosisteme de zarar vermiştir (UNISDR, 2003, s. 5). Geleneksel bilgi sistemleri afet riskini azaltmayı sağlayan afet deneyimlerini ve gözlemlerini barındırmaktadır. 1970’li yıllardan itibaren, yerel bilgi ve uygulamalarının özellikle afet riskinin azaltılmasında etkili olacağına dair çalışmalar ortaya çıkmıştır (Dekens, 2007, s. 61). Bu bilgi sistemleri afet risk yönetimi kapsamında; afete hazırlık, afete müdahale ve afet sonrası iyileştirme için önemli bir kaynaktır (UNDRR, 2022, s. 20).

Yerel halklar da afet risklerini en aza indirmek için geleneksel bilgi sistemlerini kullanmışlardır. Gelgit ile suyun yükselmesine göre sistemler geliştirmek, su taşkınlarının önlenmesini sağlamak için bentler kurmak, ahşap strüktürlü yapılar arasına yangın duvarları örmek, tsunami riskinden kaçınmak için sahil şeridine yerleşmemek, sel riskinden kaçınmak için nehir kıyısına yerleşmemek ve bu durumlara hazırlık için yiyecek depolamak (Zulfadrim vd., 2019, s. 10), hayvanların huzursuz hareketlerini, bulutların şekillerini, ağaç türleri üzerindeki değişimleri incelemek (Dube & Munsaka, 2018, s. 5), deprem öncesi özellikle köpeklerde davranış değişikliğini gözlemlemek (Mott, 2003), okyanusun köpürmesi ve denizden gelen kötü koku ile tayfunu öngörmek

(IFAD, 2016, s. 16), suyun kontrollü taşınması için doğal malzemelerden kanallar üretmek (Kandari vd., 2021, s. 34) gibi uygulamalarla risk yönetimi kapsamında sahip oldukları yerel bilgileri kullanmışlardır. Örneğin 2015 yılında gerçekleşen Pam Kasırgası (Cyclone Pam) sırasında tahliye merkezi olarak kullanılan, yerel malzeme ve geleneksel teknikler kullanılarak inşa edilen Nakamals (seromoniler gerçekleştirdikleri ortak alan), çok daha güvenli ve dayanıklı bulunmuş ve geleneksel mimarinin afet riskinin azaltılmasında etkili olduğunu kanıtlamıştır (UNHCR, 2020). Başka bir örnek olarak, Filipinler'de Suhay (bambu çubuklar) ve Timor-Leste'de Ai Tatan (çatıyı tutmak için tahta kelepçe) gibi yerel bitkiler, fırtınaya karşı geleneksel evleri güçlendirmede kullanılmaktadır (Hiwasaki vd., 2014, s. 19). Geleneksel bilgi sistemleri; afet sonrası yerel toplulukların sürdürülebilir korunmasını, barınağa, suya ve yiyeceğe erişimini sağlamakla birlikte yerel malzeme ve teknikleri kullanarak hasar alan altyapının tamiri konusunda gerekli araç ve kaynaklar hakkında da bilgi sağlamaktadır.

Afet risklerinin azaltılması için yapılan uluslararası eylemler arasında ilk dikkat çekenini, 1994 yılında Japonya'nın Yokohama şehrinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Dünya Afet Risk Azaltma Konferansı (The World Conference on Natural Disaster Reduction) 'nda kabul edilen, Birleşmiş Milletler Uluslararası Afet Risk Azaltma Stratejisi (UNISDR) tarafından hazırlanan **Daha Güvenli Bir Dünya için Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı**'dır (UNISDR, 1994).

Afet riskinin azaltılması için önemli bir küresel çerçeve oluşturan Yokohama stratejisini, 2005 yılında Japonya'nın Hyogo şehrinde düzenlenen 2. Birleşmiş Milletler Dünya Afet Risk Azaltma Konferansı (The Second World Conference on Disaster Reduction)'nda kabul edilen **Hyogo Çerçeve Eylem Planı 2005-2015** (Hyogo Framework for Action 2005-2015) takip etmiştir. Hyogo çerçevesindeki 5 eylem önceliğinden biri olan “her düzeyde güvenlik ve dayanıklılık kültürü oluşturmak için bilgi, yenilik ve eğitimi kullanımı” başlığında, özellikle yüksek riskli bölgelerdeki halklara afet risklerinden korunma hakkında kolay anlaşılacak bilgiler sağlamanın gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu bilgi, kültürel ve sosyal faktörleri de dikkate alarak ilgili bölgelere ait geleneksel bilgileri ve kültürel mirasını içermelidir diye belirtilmiştir (UNISDR, 2005).

Hyogo Çerçeve Eylem Planı 2005–2015'i, 2015 yılında Japonya'nın Sendai şehrinde düzenlenen 3. Birleşmiş Milletler Dünya Afet Risk Azaltma Konferansı (The Third United Nations World Conference on Disaster Risk Reduction World Conference on Disaster Reduction)'nda kabul edilen **Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-**

2030 (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030) takip etmiştir. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nde, yerel halkların geleneksel bilgileri aracılığıyla, erken uyarı sistemleriyle beraber plan ve mekanizmaların geliştirilmesiyle uygulanmasına yönelik önemli katkılar sağladığından bahsedilmiştir. Afet risk değerlendirmesinde bilimsel bilgiyi tamamlamak için geleneksel, yerli ve yerel bilgi ve uygulamaların kullanılmasını sağlamanın gerekliliği ile afet risk yönetiminde geleneksel bilginin önemine değinilmiştir (UNDRR, 2015). Ancak, yerel halkların geleneksel bilgi sistemleri, modernleşmenin etkilerinden dolayı geleneksel bilgeliğin erozyona uğraması tehdidiyle beraber (Thapa vd., 2008, s. 33); yerel, ulusal ve uluslararası yöneticiler tarafından yeterince tanınmadığı için hala modern afet risk yönetimine uyum sağlayamamıştır. Geleneksel bilgi sistemlerinin incelenmesi ve uygulanması, yerel topluluklarda sadece afet riskinin azaltılması için değil, kültürel miras alanlarının genel yönetim planlaması kapsamında da planlama sürecine dahil etmenin etkili bir yolu olabilmektedir (IDRC, 2006, s. 9).

4. DEĞERLENDİRME

4.1. Alan Çalışması

Bu bölümde Kilistra'nın tarihi, topoğrafyası, jeolojisi, iklim ve bitki örtüsü hakkında bilgiler verilmiştir. Kilistra'nın örneklem alan olarak seçilmesinde geleneksel bilgi sistemlerinin zenginliği, özgün kaya oyma yapılarının bulunması, yerli halkın bölgede yaşamaya devam etmesi, Konya'ya ve inanç turizmi açısından önemli olan Lystra'ya yakınlığı etkili olmuştur.

4.1.1. Kilistra

Geç Tunç Çağı'na dayanan tarihi ile Kilistra Antik Kenti, günümüzde Konya ilinin 45 km. güneybatısında Meram ilçesine bağlı olan Hatunsaray (Lystra) beldesinde Kilistra (Gökyurt Köyü) içerisinde bulunmaktadır. M.Ö. 1. yy. da Kral Yolu (Via Sebaste) ile Iconium'u (Konya) güneye bağlayan yolun kesiştiği yerdedir (Mimiroğlu, 2017, s. 12). Höyük üzerine kurulan Kilistra, Helenistik ve Roma dönemlerinden itibaren mesken edinilmiş ve özellikle Bizans döneminde yerleşim yeri daha da genişlemiştir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 4). Konya'dan direkt olarak 34 km. uzunluğundaki Kilistra Turizm Yolu kullanılarak, Konya-Hatunsaray yolunun 34. km'sinde bulunan yol ayrımından sağa dönülüp 15 km. daha gidilerek veya Konya-Antalya karayolunun 33. km'sinden güney yönüne dönülüp, 12 km. daha gidilerek Kilistra'ya ulaşım mümkündür (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, ss. 2-3) (Şekil 4.1).



Şekil 4.1. Solda Kilistra'ya Konya'dan ve Hatunsaray'dan ulaşım (Google Maps, 2023), sağda Kilistra uydu görüntüsü (Google Earth, 2023)

Konya Kent Bilgi Sistemi'ne göre Kilistra'da nüfusa kayıtlı 552 kişi bulunmaktadır ve Kilistra'da 296 konut ve 11 iş yeri mevcuttur (URL-10).

Kilistra'nın adı 1970 yıllarda devletin aldığı bir karar ile Gökyurt Köyü olmuştur (Karaağaç, 2013, s. 11). Kilistra (Gökyurt Köyü), Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 25.12. 1987 gün ve 3 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir (Arıtan, 2010, s. 1). Kilistra (Gökyurt Köyü), Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.10.2001 tarih 4294 sayılı kararı ile Kentsel-Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (URL-12).

2014 yılında Mevlâna Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Meram İlçe Raporu'nda GZTF analizi bölümünde zayıf yönlerde Kilistra gibi önemli bir turistik alanın yerleşim yeri olarak görüldüğü, tehditlerde ise turizme açılması gereken Kilistra'nın tarım ve hayvancılığın gölgesinde yok olmaya başladığı ifade edilmiştir (Mevlâna Kalkınma Ajansı, 2014, s. 34). 2014 yılında Meram Belediyesi tarafından hazırlanan 2015-2019 Stratejik Planı'nda İlçe Bütünündeki Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi başlığı altında 2015-2019 yılları arasında Gökyurt (Kilistra) Bölgesi Turizm Projesi hazırlanması ve tamamlanması amaçlanmıştır (T.C. Meram Belediyesi, 2014, s. 67).

Gökyurt (Kilistra) Mahallesi, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 05.02.2016 tarih ve 3417 sayılı kararı ile Kentsel + III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. 2016 yılında Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 29.04.2016 tarih ve 3605 sayılı kararı ile Kilistra Kentsel Sit, Kentsel Arkeolojik Sit, I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanlarına yönelik geçiş dönemi koruma ve kullanma esasları belirlenmiştir (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2016). 2016 yılında Tarihi Kentler Birliği'nin düzenlediği Konya buluşmasında Konya İl Bütününde Koruma Odaklı Planlama Çalışmaları ve Uygulamalar başlığı kapsamında Kilistra Vadisi Turizm Odaklı Strateji Geliştirme Planı ve Kilistra (Gökyurt) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planı işlenmiş; köy meydanında için yeme-içme, günübirlik konaklama, kaya oyma yapıları koruma ve alan düzenlemesi, Kral Yolu ve köy aksını düzenleme önerileri verilmiştir (Tarihi Kentler Birliği, 2016). 2016 yılında KOP Bölgesi Turizm Master Planı (Aksaray-Karaman-Konya-Niğde)'nda Kilistra'da kazı ve temizlik çalışmalarının tamamlanması, gezi güzergahı, ışıklandırma, bilgilendirme ve yön levhalarını da içinde barındıran çevre düzenlemesi önerilmektedir ve girişinde Kilistra'nın tanıtımının yapılacağı, içinde ticari üniteler ve günübirlik tesisin bulunacağı

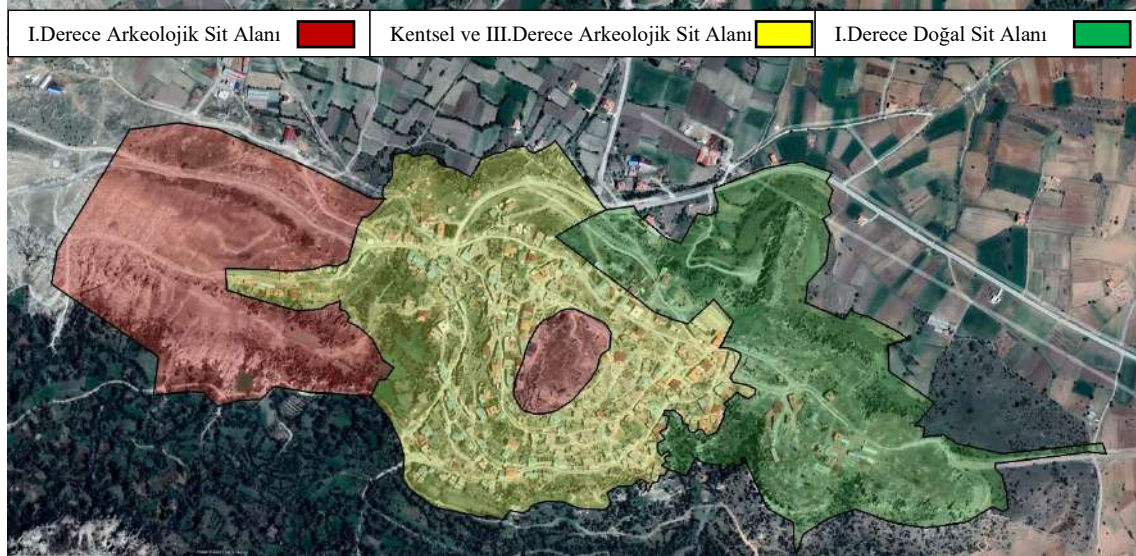
misafir karşılama merkezi yapılması uygun olacağından söz edilmiştir (Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2016, s. 261).

Konya Büyükşehir Belediyesi 19.04.2017 tarihli ve 2017/294 sayılı İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu'nda; Meram İlçesi, Kilistra (Gökyurt) Mahallesi, I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel + III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı teklifi uygun görülmüştür.

Konya Büyükşehir Belediyesi 15.02.2018 tarihli ve 2018/115 sayılı İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu'nda Kilistra (Gökyurt) Mahallesinde, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun görüşü alınarak 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planlarının (Şekil 4.2) yeniden düzenlenmesi uygun görülmüştür (URL-13). 2018 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Konya Merkez Planlama Alt Bölgesi 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Notları'nda Kilistra'nın Koruma Odaklı Turizm Geliştirme Bölgesi'nde olduğu belirtilmiş ve bölge içindeki yerleşmelerde ve çevresinde, turizme yönelik konaklama ve günübirlik tesisler ile turizm amaçlı ticaret kullanıma ilişkin alt ölçekli plan kararları turizm amaçlı stratejik plan kararları doğrultusunda hazırlanabileceği belirtilmiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2018, s. 58). Konya Büyükşehir Belediyesi 10.12.2018 tarihli karar özetinde "Kilistra'nın Turizme Kazandırılması Amaçlı Plan, Proje ve Uygulama Çalışmaları"na Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından Konya Büyükşehir Belediyesi'ne destek vermek amaçlı ödenek verilmesine ilişkin protokol yapılması teklifi kabul edilmiştir (URL-13).

2019 yılında Mevlâna Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Meram İlçe Raporu'nda GZTF analizi bölümünde zayıf yön olarak Kilistra gibi önemli bir turistik alandan yeterince faydalanılamadığı, tehditler bölümünde ise yeniden turizme açılması gereken Kilistra'nın tarım ve hayvancılığın gölgesinde yok olmaya başladığı ifade edilmiştir (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2019, s. 34). 2019 yılında Meram Belediyesi tarafından hazırlanan 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı'nda PESTLE analizi bölümünde Kilistra gibi turizm değeri yüksek yerlerin tanıtımının yapıldığından bahsedilmiştir (T.C. Meram Belediyesi, 2019, s. 40). Konya Büyükşehir Belediyesi 15.01.2019 tarihli 2019/49 sayılı İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu'nda 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği ile 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği uygun görülmüştür.

Konya Büyükşehir Belediyesi 25.05.2021 tarihli 2021/282 sayılı İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu'nda alınan karar ile Kilistra'nın "kırsal mahalle" olarak değiştirilmesi uygun görülmüştür (URL-13).



Şekil 4.2. Kilistra koruma amaçlı imar planı (Kent Bilgi Sistemi'nden alınan veriler (URL-10) Google Earth uydu fotoğrafına işlenmiştir.)

4.1.1.1. Tarihi

1998 yılında başlayan kazı çalışmaları ile Helenistik Çağ'dan kalma seramik parçalar bulunduran Kilistra antik kentinin tarihi, Geç Tunç Çağı'na kadar dayanmaktadır (Özkan, 2001, s. 166). Kilistra'nın üzerine kurulduğu höyük, Helenistik ve Roma dönemlerinde mesken edinilmiş ve Bizans döneminde kaya oyma yerleşmeler çok daha geniş bir alana yayılmıştır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 4). Kilistra'nın 16 km. güneydoğusunda bulunan Lystra (Hatunsaray) M.Ö. 25 yılında İmparator Augustus tarafından Homonad saldırılarını püskürtmek için karşı bir askeri koloni olarak kurulmuştur (Mimiroğlu, 2017, s. 12; Özkan, 2001, s. 166). M.S. 1. yy.'da (46-48 yılları) Aziz Paulus ve Barnabas'ın Pisidia Antiocheia (Yalvaç) üzerinden Iconium (Konya) ve Lystra'ya (Hatunsaray) uğraması sonunda Anadolu bölgesinde Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır (Karaağaç, 2013, ss. 79-80; Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 5; Özkan, 2002, ss. 127-128). Aziz Paulus ve Barnabas'ın Iconium (Konya)'da yaptıkları misyonerlik faaliyetleri sonucunda, köklü ve paganist bir ailenin kızı olan on yedi yaşındaki Azize Thecla (Aya Tekla)'yı Hristiyanlığa ilk kadın azize olarak kazandırmışlardır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 10). 312

yılında İmparator Konstantin'in Hristiyanlığı resmen tanımasına kadarki süre boyunca Lystra'da, Homonad yağmalamaları ve Aziz Paulus ve Barnabas'ın misyonerlik faaliyetleri yüzünden Romalı Paganların ve Musevilerin baskı ve tacizleri sonucu Lystralı erken Hristiyanlardan birçok insan saklanmaya ve savunmaya olanak sağlayan Kilistra yerleşimine göç etmişlerdir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, ss. 5-10). Kaynaklarda açıkça belirtilmemesine rağmen Aziz Paulus'un Kilistra'ya geldiği, Kilistra'da Paulönü diye adlandırılan bir kilisenin bulunmasından dolayı düşünülmektedir (Özkan, 2002, s. 128). Lidyalılar ve Persler (M.Ö. 7. YY.), Pergamon Krallığı (Helenistik Dönem (M.Ö. 323–M.Ö. 30)), Roma İmparatorluğu (M.Ö. 31–M.S. 4. YY), Bizans İmparatorluğu (M.S. 4. YY–M.S. 11. YY.), Anadolu Selçuklu Devleti (1077–1308), Karamanoğulları (Beylikler Dönemi 1308–1467), Osmanlı İmparatorluğu (1467–1923) gibi günümüzde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Kilistra'da çok katmanlı tarihi dokuyu hala gözlemlemek mümkündür (Bülbul Bahtiyar & Dişli, 2020, s. 344).

4.1.1.2. Topoğrafya ve jeoloji

2010 m. yüksekliğine sahip Alisumas (All-Sumas) Dağı'nın 4 km. doğusunda, denizden yüksekliği 1373 m. olan Kilistra (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 2), höyük üzerine kurulmuş, üç tarafı vadilerle ayrılmış dağlarla kapalı, yumuşak lav oluşumlu ve dik yamaçlı bir plato yerleşimidir. Yerleşimin içinden Söğütlü Deresi geçmektedir.

Kilistra (Gökyurt Köyü) bazen yüksekliği minare boyutuna ulaşan tuf kayalarla çevrilidir. Bu kalker kayaların içleri yumuşaktır ve kazma, külünk hatta bıçak ile oyulmaya uygundur ve bu kayaların dış yüzeyleri hava ile temas ettiği için sertleşmiştir (Karaağaç, 2013, s. 122). Sarı ve kirli beyaz renkli, ponza çakıllı tabakaların hâkim olduğu tuf kayalarda yapılan radyometrik çalışmalar sonucu bu katman üst miyosen devre tarihlenmektedir (Özkan, 2001, ss. 165-166). Andezit çakıllı yüzey yapısına sahiptir ve yanardağ püskürtme külü olan tuf taşı yekpare kayaları oluşturmuştur bu özellikleriyle Kilistra, Kapadokya, Ihlara, Taşkale (Karaman) oluşumlarına benzemektedir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 3; Özkan, 2001, ss. 165-166). Bölgenin etrafındaki dağlarda “kuz” adı verilen bir toprak çeşidi bulunmaktadır ve çömlek yapımında sıklıkla kullanılmıştır. Kilistra'da kaya oyma mekanların üzerine inşa edilen geleneksel konutlarının oyma mekanları; inler, kuyular ve depolar olarak kullanılmaktadır. Birbiri

ile bağlantılı oyuklar, labirentler ve “davulini” diye adlandırılan sığınaklar mevcuttur. Bu mekanların içine emeklenerek ilerlenir, arada gizlenmek ve saklanmak için küçük odacıklara rastlanır (Karaağaç, 2013, s. 122).

4.1.1.3. İklim ve bitki örtüsü

Kilistra, Köppen-Geiger iklim sınıflandırmasına göre sıcak nemli karasal iklime sahiptir. Bölgede yazlar, kurak ve sıcak; kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Kilistra bölgesinde yıllık ortalama sıcaklık 11 °C'dir. Yıllık ortalama yağış ise 385 mm'dir. En az yağış ayda ortalama 5 mm temmuz ayında görülürken; yağışların çoğu, ortalama 56 mm ile ocak ayında görülmektedir (URL-11). Güneybatıdan esen sıcak bir rüzgâr olan Lodos rüzgârı (Arıtan, 2010, s. 9), güneyden esen Gaba Yil (Kaba Yel), kuzeyden esen soğuk Hoyraz (Poyraz), doğudan sıcak esen Sam Yili (Sam Yeli), doğudan esen Gara Yil (Kara Yel) (Küçükbezirci, 2006, s. 208) gibi rüzgarlar başta Konya olmak üzere Kilistra'da da etkilidir.

Bu bölgede bitki örtüsü olarak maki gözlenmektedir. Yonuz (yaban) eriği, alıç, kendir, diş budak, ahlat (boz armut) (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 11) ve itburnu gibi bitkiler yetişmektedir. Ayrıca yerel halk tarafından “gılabba” diye adlandırdıkları bir meyve ağacı olan bir maki türü de mevcuttur. Bu ağacın meyvelerinin turşusunu ve kompostosunu yapmaktadırlar. Kilistra'nın güneyinden geçen ırmağın yanında meyve ve sebze bahçeleri vardır. Buralarda da en çok ceviz, elma, armut, erik, kiraz, vişne yetişmektedir (Karaağaç, 2013, ss. 122-123). Kilistra'nın çevresinde geleneksel evlerde direk, sallama (kiriş), hatıl olarak kullanılan ardıç, meşe ve kara kavak ağaçları bulunmaktadır. Geçimin tarım ve hayvancılıkla sağlandığı sulak ve verimli topraklara sahip Kilistra'da; arpa, buğday, çavdar, yulaf, mısır gibi tahıllar da yetiştirilmektedir. Bölgede ayrıca geçmişte şarap ardından şıra yapımında kullanılan üzüm asmalarına sıkça rastlanmaktadır.

4.2. Yöntem Önerisine Dair Değerlendirme ve Sonuçlar: Anket Sonuçları

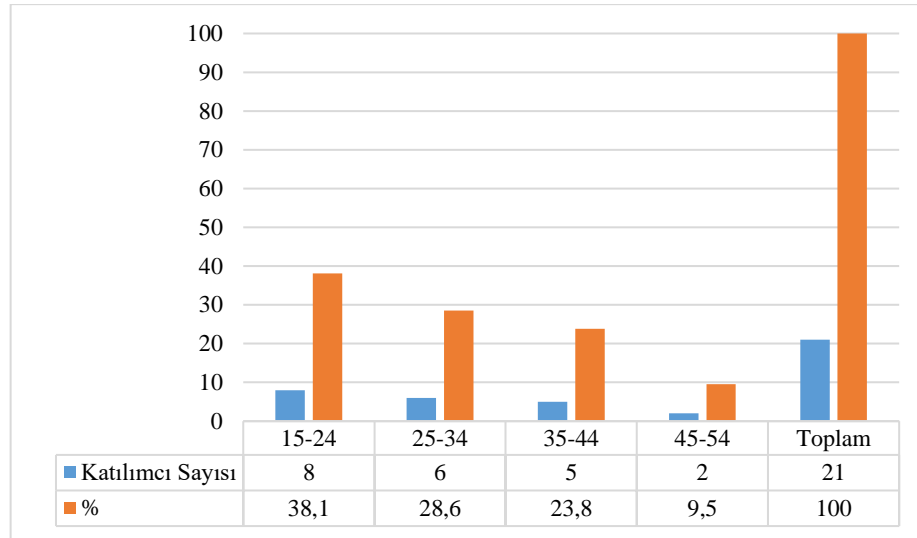
Kilistra'da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin tespit edilmesi amacıyla; yerli halkın sosyal ve ekonomik durumu, sahip oldukları kültürel mirası anlama bilincini, Kilistra'da yaşadıkları çevresel problemleri ve Kilistra'nın sürdürülebilir korunmasına katılım konusundaki fikirlerinin tespiti için yerli

anket çalışması yapılması yapılmıştır. Anket, 09.02.2023 tarihinde NEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu'nda onaylanarak örneklem alan olarak seçilen Kilistra'da uygulanmıştır (Bkz. Ek.1, Ek.2). Anket kapsamında 21 katılımcıdan oluşan yerel halka, yaş, meslek, cinsiyet gibi olgusal 7 adet çoktan seçmeli sorular ve Kilistra (Gökyurt Köyü)'nin tarihini, yok olma tehlikesi altındaki kültürel mirasları ile geleneksel bilgi sistemlerini öğrenmeye ve bununla birlikte Kilistra'nın sürdürülebilir korunmasının nasıl olacağına yönelik 30 adet çoktan seçmeli sorularla birlikte toplam 37 adet soru sorulmuştur (Ek-1). Anket çalışmasıyla birlikte yerli halkla sahip oldukları gelenekler hakkında sözlü görüşmeler yapılmıştır. Yerel yöneticilerden biri olan muhtara; yerel halka yönetilen sorular, Kilistra ile ilgili tarihsel gelişmeler, Kilistra'da kültürel mirasın korunması ve tanıtılması, bölgede yapılan çalışmalar ve bölgedeki eksiklikleri belirlemeye yönelik 5 soru sorulmuştur (Ek-2).

Meram Belediyesi, Konya Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB), Konya Müzesi Müdürlüğü'ne; bölgede yapılan çalışmalar, bölgede tespit edilen eksiklikler, alan yönetimi için yeni politikalar, öncelikli korunmayı hak eden yapılar gibi konuları içeren 14 soru sorulmuştur (Ek-2). Yerli halka yönelik anket çalışması ve muhtar, Meram Belediyesi, Konya Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB), Konya Müzesi Müdürlüğü ile yapılan sözlü görüşmeler Mart 2023 ve Mayıs 2023 tarihleri arasında aralıklı olarak yapılmıştır. Tez çalışması kapsamında Ağustos 2022 ve Mayıs 2023 tarihleri arasında arazi çalışmaları yapılmıştır. Arazi çalışması kapsamında geleneksel konutların çoğunlukla dışı gözlemlenmiş ve 3 konutun içine girilebilmiştir. Bölgede bulunan Kapçı İni (Seramik Atölyesi), Devrek Karakol Kompleksi, Katır İni (Sarnıç), Konacak Manastırı, Haç Planlı Şapel, Bayram Hacı İleri Manastırı, Paulönü Kilisesi, Orta çağ konutu, çeşitli şapeller, nekropol, çeşitli çeşmeler, köprü, çamaşırhaneler, bazı camiler ve mescitler yine arazi çalışması kapsamında incelenen yapılardır.

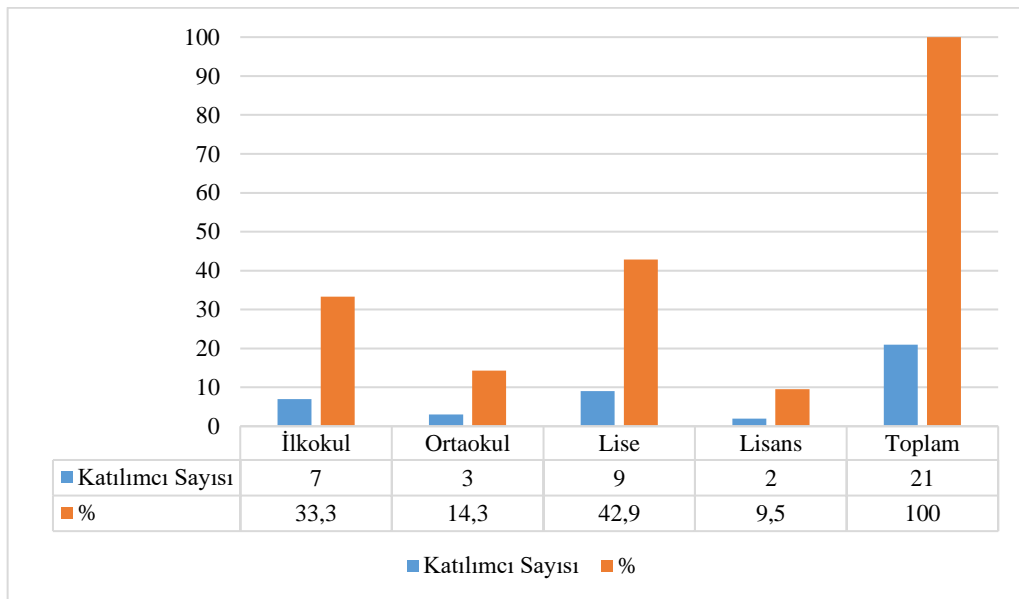
4.2.1. Kilistra'da yerli halkın farkındalığı

Kent Bilgi Sistemine göre Kilista'da nüfusa kayıtlı 552 kişi bulunmaktadır (URL-10). Ancak yerli halkın büyük çoğunluğunun tez çalışması yapıldığı süreçte bölgede ikamet etmediği gözlemlenmiştir. Kilistra'da (Gökyurt Köyü) yerli halktan rastgele örnekleme yöntemi ile toplam 14 kadından (%67,7) ve 7 erkekten (%33,3) oluşan 21 kişi ile görüşülmüştür.



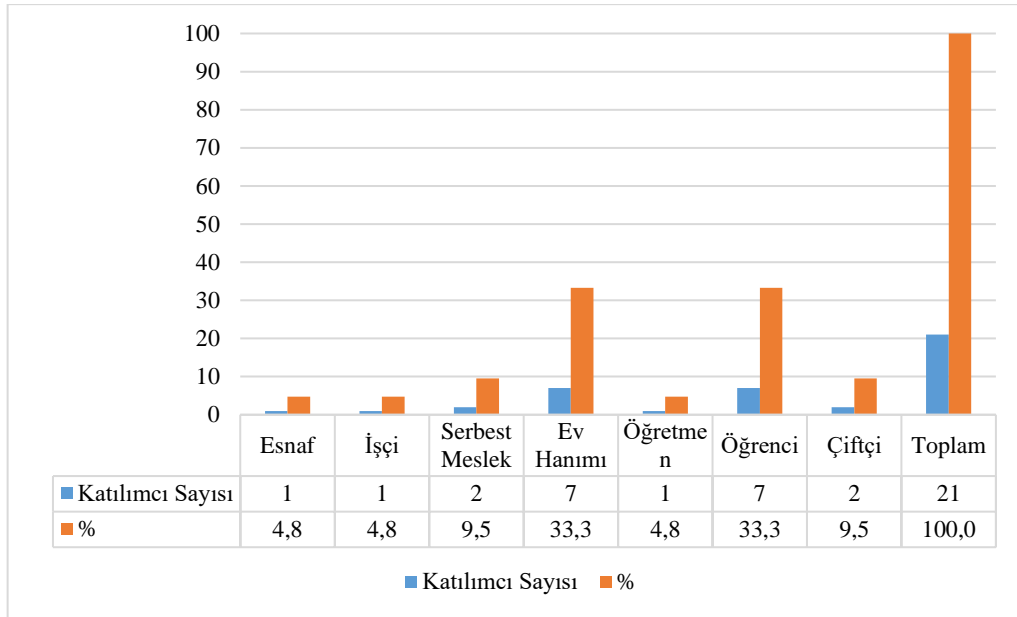
Grafik 4.1. Katılımcıların yaş dağılımı

Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde ağırlıklı olarak %38,1'inin (8 kişi) 15-24 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %28,6'sı (6 kişi) 25-34 yaş aralığında, %23,8'i (5 kişi) 35-44 yaş aralığı ve %9,5'i (2 kişi) 45-54 yaş aralığındadır (Grafik 4.1).



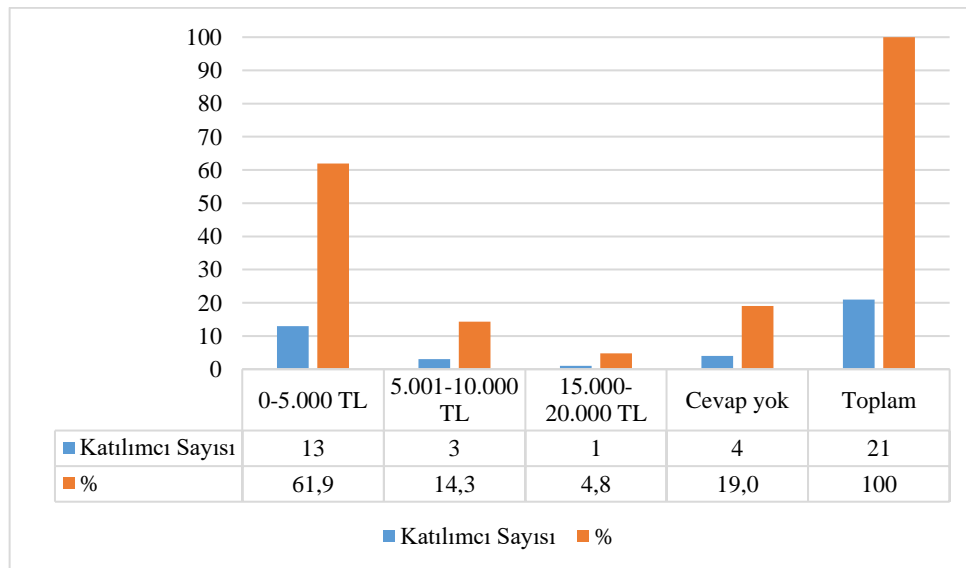
Grafik 4.2. Katılımcıların eğitim durumları

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ağırlıklı olarak %42,9'unun (9 kişi) lise mezunu olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların %33,3'ü (7 kişi) ilkököl, %14,3'ü (3 kişi) ortaokul, % 9,5'i (2 kişi) lisans mezunudur (Grafik 4.2).



Grafik 4.3. Katılımcıların meslek dağılımı

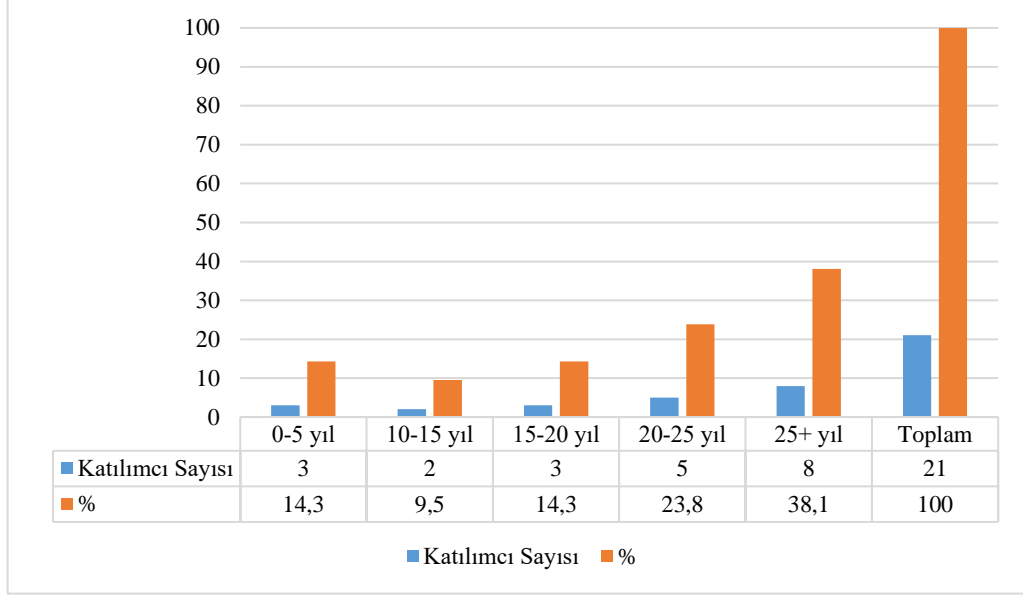
Katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında ağırlıklı olarak meslek gruplarının %33,3'ünün (7 kişi) ev hanımı ve %33,3'ünün (7 kişi) öğrenci olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %9,5'i (2 kişi) çiftçi, %9,5'i (2 kişi) serbest meslek, %4,8'i (1 kişi) esnaf, %4,8'i (1 kişi) işçi ve %4,8'i (1 kişi) öğretmen olarak görev yapmaktadır (Grafik 4.3).



Grafik 4.4. Katılımcıların gelir dağılımı

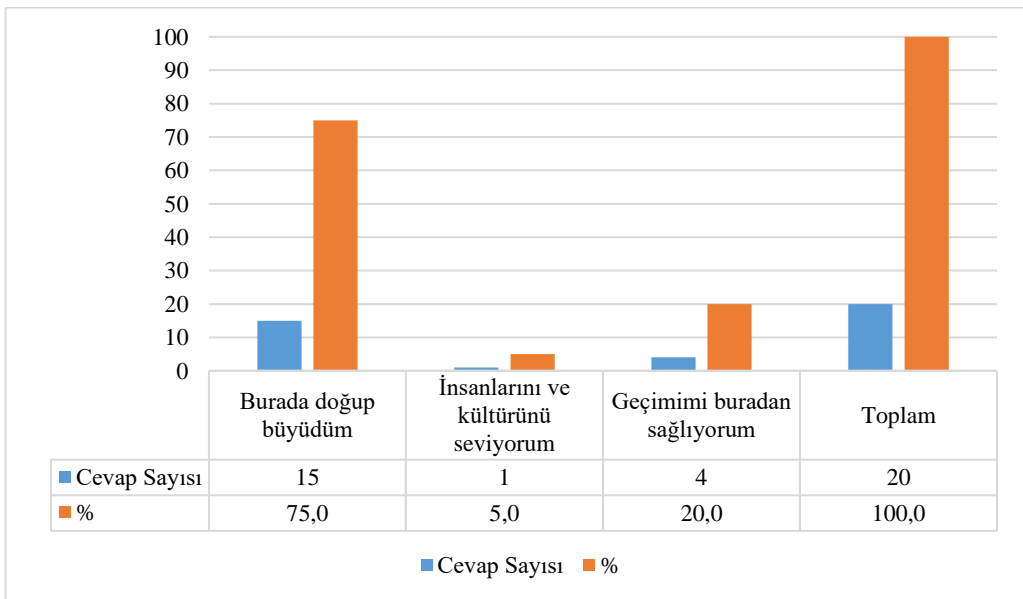
Katılımcıların gelir durumunun bakıldığında ağırlıklı olarak %61,9'u (13 kişi) 0-5.000 TL arasında gelirleri olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %14,3'ü (3 kişi) 5.001-10.000 TL, %4,8'i (1 kişi) 15.000-20.000 TL aralığında gelirleri olduğunu

belirtmiş ve %19'u (4 kişi) bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların çoğunluğu ev hanımı ve öğrenci oldukları için çalışmadıklarını belirtmişlerdir (Grafik 4.4).



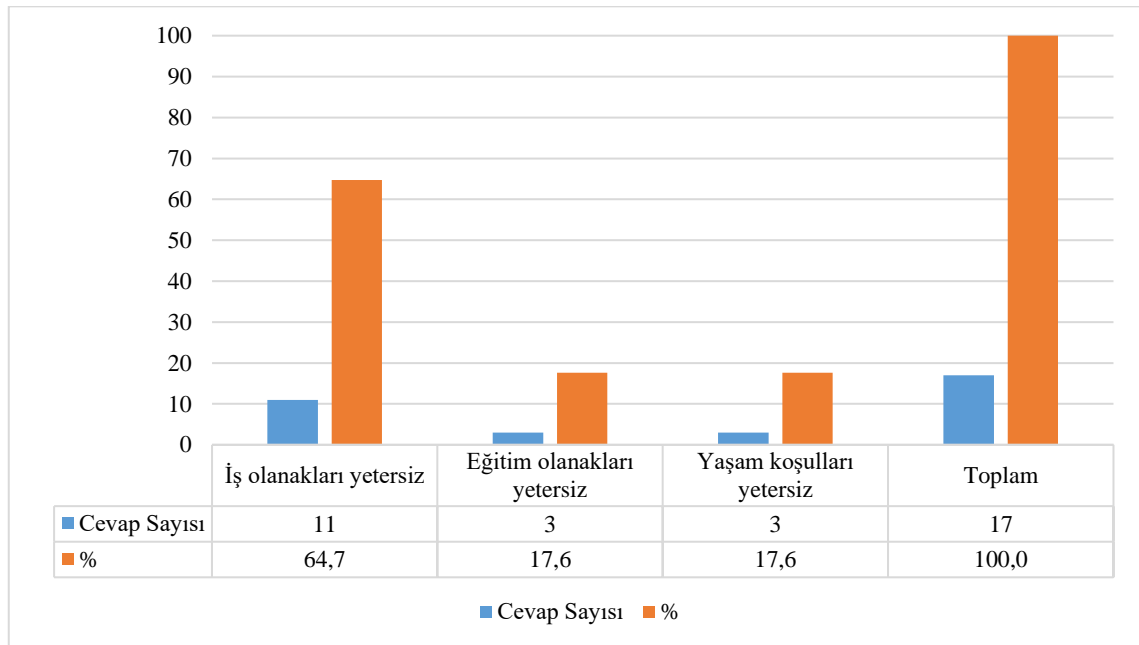
Grafik 4.5. Katılımcıların Kilistra'da yaşama süreleri

Katılımcılara Kilistra'da kaç yıldır yaşadıkları sorulduğunda ağırlıklı olarak %38,1'inin (8 kişi) 25 yıl üzeri yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların %23,8'inin (5 kişi) 20-25 yıl aralığında, %14,3'ünün (3 kişi) 15-20 yıl aralığında, %14,3'ünün (3 kişi) 0-5 yıl aralığında ve %9,5'inin (2 kişi) 10-15 yıl aralığında Kilistra'da yaşadıkları tespit edilmiştir (Grafik 4.5).



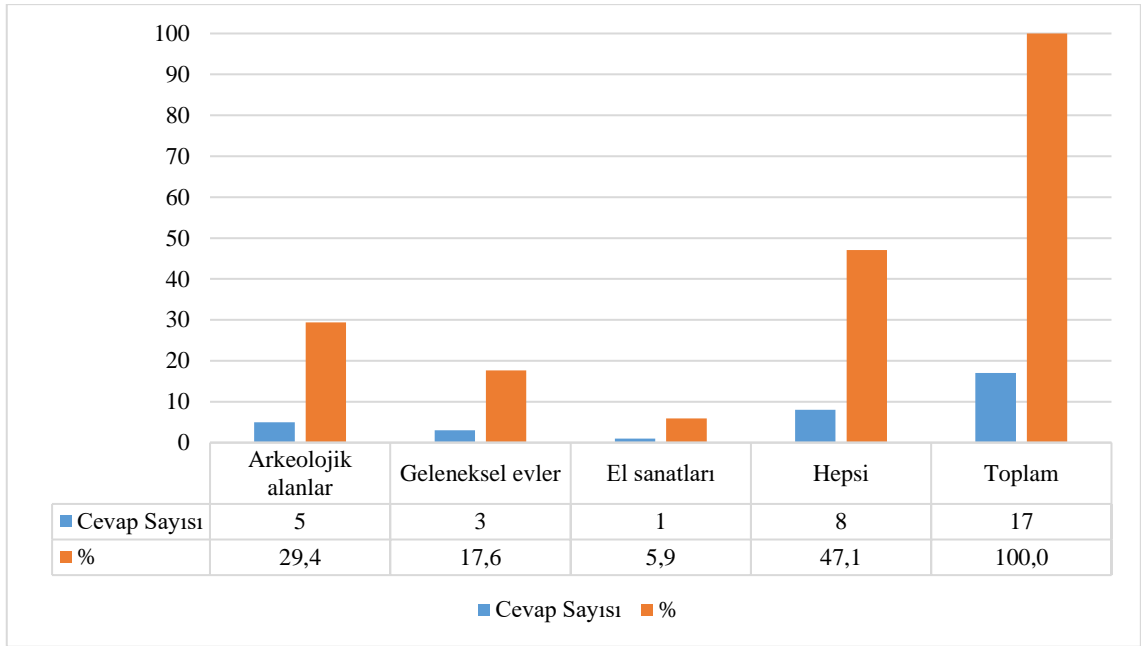
Grafik 4.6. Katılımcıların Kilistra'ya aidiyet hissetme sebepleri

Katılımcılara Kilistralı mısınız? Diye sorulduğunda ağırlıklı olarak %90,4'ü (19 kişi) evet cevabını işaretlemiş, %4,8'i (1 kişi) hayır cevabını işaretlemiş ve %4,8'i (1 kişi) soruya cevap vermemiştir. Dolayısıyla Kilistra'da yaşadıkları süre aidiyet duygularını doğrudan etkilememiştir. Bu soruya evet cevabını veren katılımcılara kendilerini neden Kilistra'ya ait hissettikleri sorulmuştur. Katılımcıların kendilerini Kilistra'ya ait hissetme nedenlerinden en çok seçilen cevap %75 ile burada doğup büyüdümdür. Cevapların %20'si geçimimi buradan sağlıyorum, %5'i insanların ve kültürünü seviyorum olarak tespit edilmiştir. Bir insanın doğup büyüdüğü yerdeki gelenekler, değerler, kültür, dil, inanışlar yer kimliğinin oluşmasında etkili unsurlardır. Kilistra'da da yer kimliğine sahip yerli halk aidiyet duygusunu hissetmektedir (Grafik 4.6).



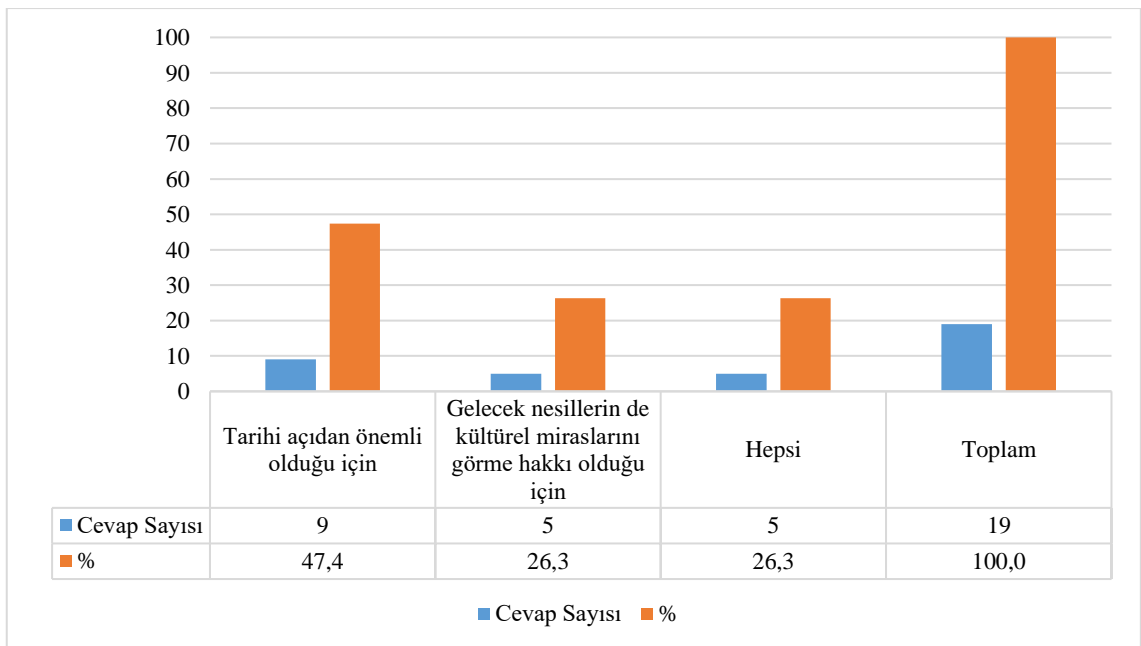
Grafik 4.7. Göç verme sebepleri

Göç veriyor musunuz diye sorulduğunda katılımcıların %52,4'ü (11 kişi) evet cevabını vermiş, %38,1'i hayır cevabını vermiş ve %9,5'i (2 kişi) soruya cevap vermemiştir. En çok işaretlenen cevap %64,7 ile iş olanaklarının yetersiz olduğudur. Cevapların %17,6'sı eğitim olanakları yetersiz, %17,6'sı yaşam koşulları yetersizdir olarak tespit edilmiştir (Grafik 4.7). Yerli halkla sözlü görüşmeler de alt yapı yetersizliğinden söz edilmiştir. Isıtma için doğalgaz bulunmaması, sokakların dar ve bakımsız olması yüzünden ambulans ve itfaiye araçlarının geçememesi yerli halkta endişe uyandırmaktadır.



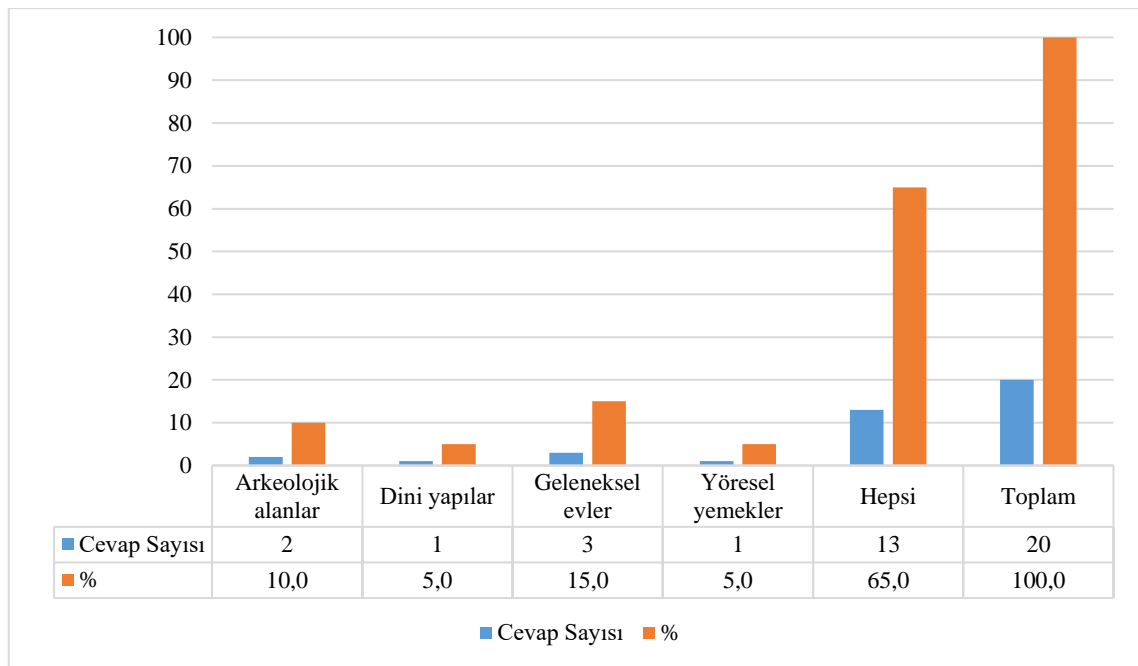
Grafik 4.8. Katılımcılar için kültürel miras kavramı

Katılımcıların kültürel miras bilincini anlamak amacıyla sorulan kültürel miras kavramı sizin için ne anlama gelmektedir sorusu sorulduğunda ağırlıklı olarak %47,1 oranla, arkeolojik alanlar, dini yapılar, geleneksel evler, el sanatları, yöresel yemekleri kapsayan “hepsi” yanıtı işaretlenmiştir. Katılımcılar için %29,4 oranla arkeolojik alanlar, %17,6 oranla geleneksel evler, %5,9 oranla el sanatları kültürel mirastır (Grafik 4.8).



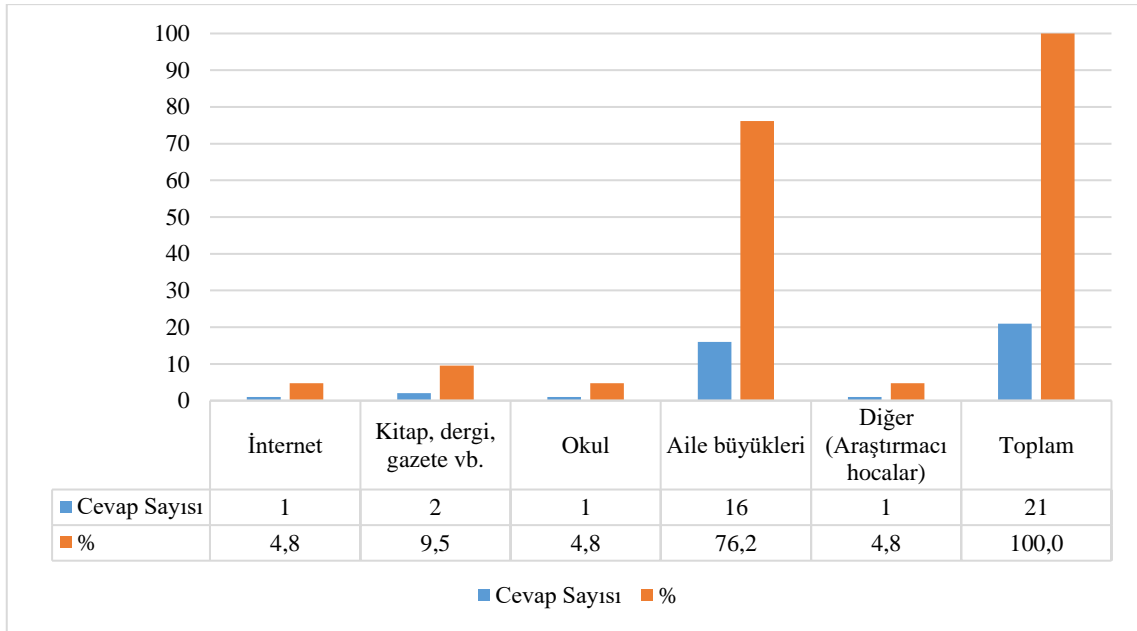
Grafik 4.9. Katılımcılar için kültürel miras neden korunmalı

Katılımcıların kültürel mirası koruma bilincine ne kadar sahip olduklarını anlama amacıyla sorulan kültürel miras neden korunmalıdır sorusuna ağırlıklı olarak %47,4 oranla tarihi açıdan önemli olduğu için cevabı verilmiştir. Katılımcılar tarafından %26,3 oranla gelecek nesillerin de kültürel miraslarını görme hakkı olduğu için, %26,3 oranla tarihi açıdan önemli olduğu için, gelecek nesillerin de kültürel miraslarını görme hakkı olduğu için, milli değerlere sahip oldukları için, turistler ziyaret ettiği için, estetik değerlere sahip oldukları için, ekonomik kazanç sağladıkları için seçeneklerini kapsayan “hepsi” işaretlenmiştir (Grafik 4.9). Kilistra’da yerli halk, yaşadıkları bölgenin tarihi bir değeri olduğunun farkındadır.



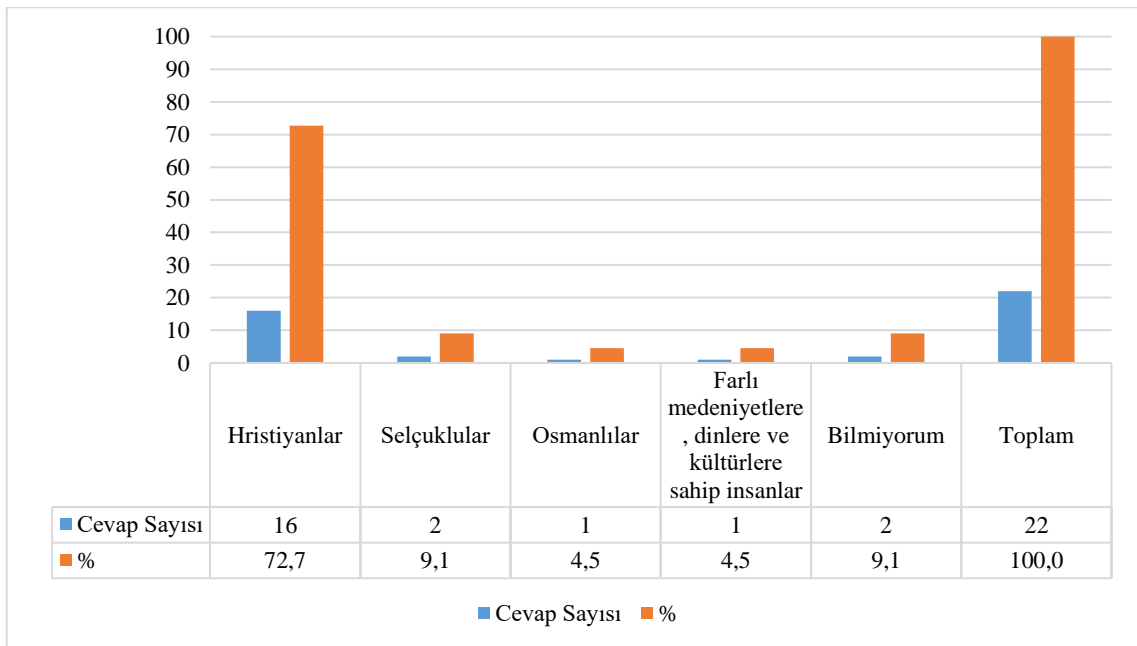
Grafik 4.10. Katılımcılar için korunması gereken kültürel miras

Katılımcılara korunması gereken kültürel miras hangileridir diye sorulduğunda, %65 oranla arkeolojik alanlar, dini yapılar, geleneksel evler, el sanatları, yöresel yemekleri kapsayan “hepsi” yanıtı tespit edilmiştir. Bu cevabı sırasıyla %15 oranla geleneksel evler, %10 oranla arkeolojik alanlar, %5 oranla dini yapılar ve %5 oranla yöresel yemekler takip etmektedir (Grafik 4.10).



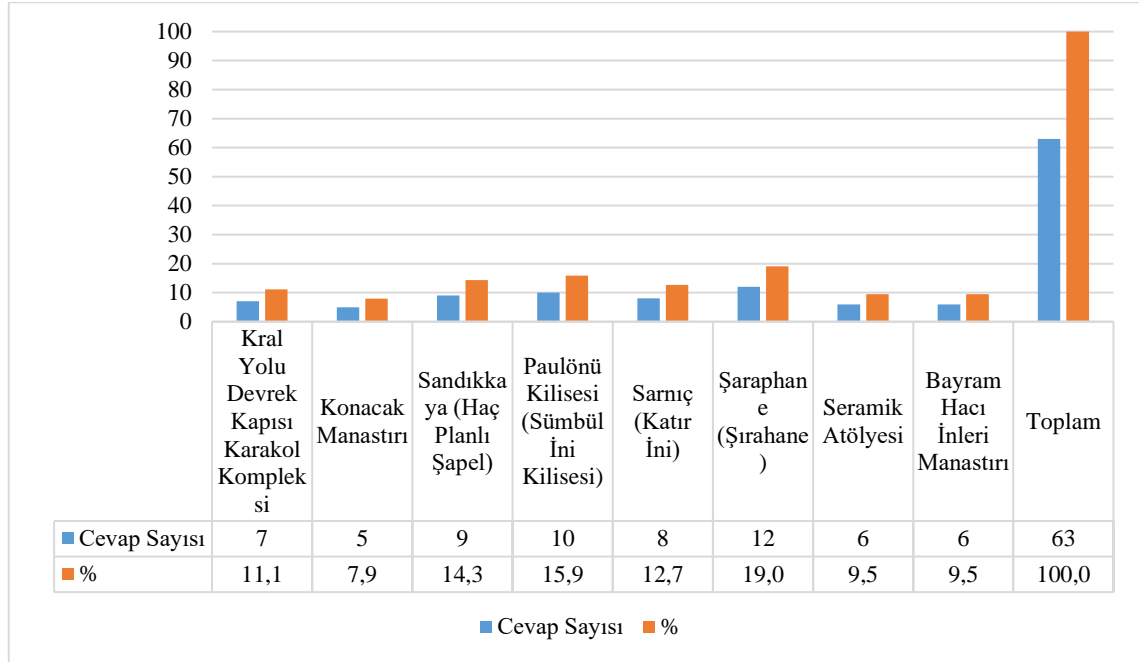
Grafik 4.11. Katılımcılar Kilistra ile ilgili bilgi kaynakları

Katılımcıların Kilistra ile ilgili sahip oldukları bilgi düzeyini ölçmek için Kilistra ile ilgili bilgi sahibi misiniz diye sorulduğunda katılımcıların %95,2'si (20 kişi) evet cevabını vermiştir ve %4,8'i (1 kişi) bu soruyu cevaplamamıştır. Katılımcıların ağırlıklı olarak bilgi kaynağı %76,2 oranla aile büyükleri olduğu tespit edilmiştir. Bu cevabı sırasıyla %9,5 oranla kitap, dergi, gazete vb., %4,8'er oranla internet, okul ve araştırmacı hocalar takip etmiştir (Grafik 4.11).



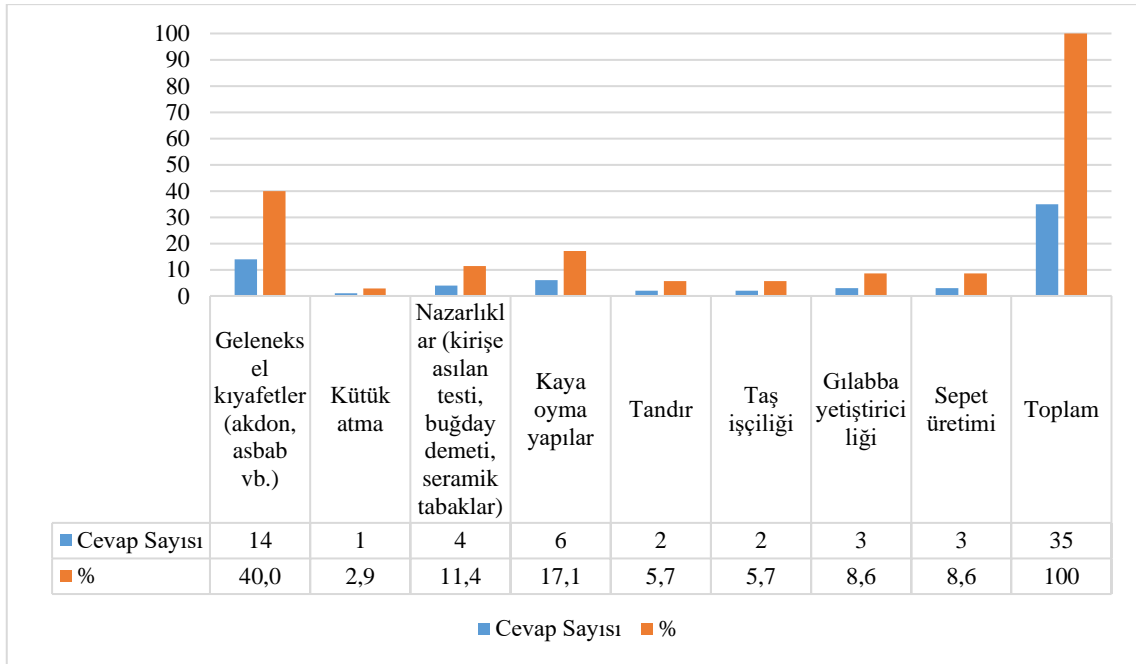
Grafik 4.12. Katılımcılara göre Kilistra'da yaşayan topluluklar

Katılımcıların Kilistra'nın tarihi ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olduklarını ölçme amacıyla, Kilistra'da geçmişte hangi toplulukların yaşadığı sorulmuştur. Katılımcılar ağırlıklı olarak %72,7 oranla Hristiyanlar cevabını vermiştir. Bu cevabı sırasıyla %9,1 oranla Selçuklular, %9,1 oranla bilmiyorum ve %4,5'er oranla Osmanlılar ve farklı medeniyetlere, dinlere ve kültürlere sahip insanlar takip etmiştir (Grafik 4.12).



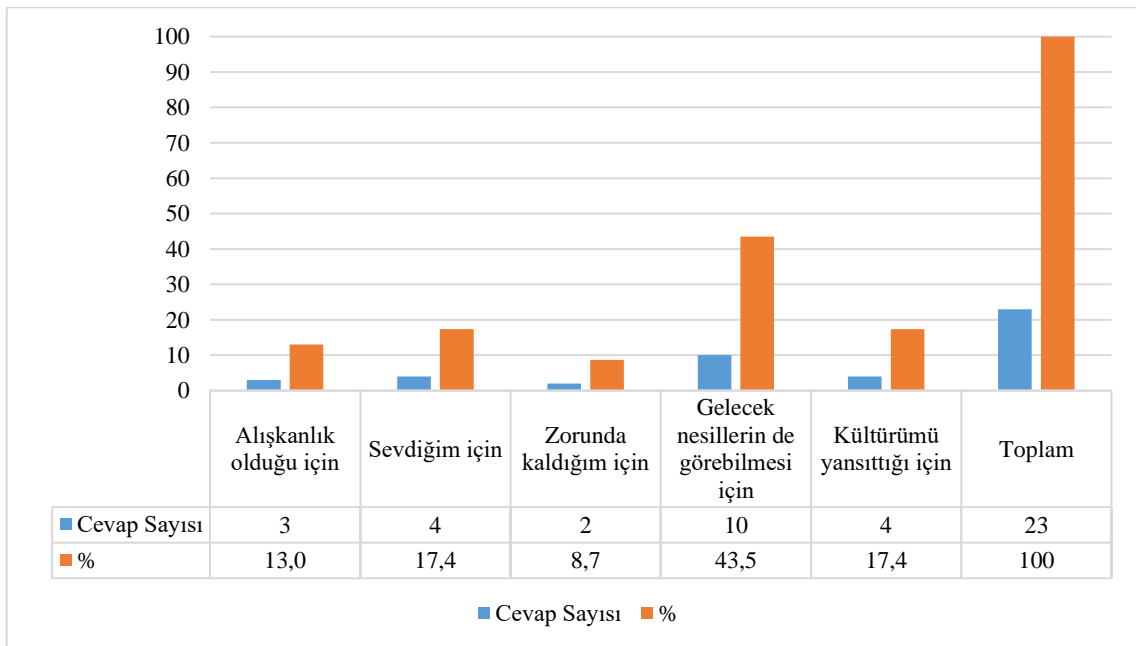
Grafik 4.13. Katılımcılara göre Kilistra'da doğal, tarihi ve kültürel miras

Katılımcılara sahip oldukları doğal, tarihi ve kültürel mirasın farkındalığının tespit edilmesi için Kilistra ve çevresindeki doğal, tarihi ve kültürel miras öğeleri sorulmuştur. Katılımcıların ağırlıklı olarak %15,9 oranla Paulönü Kilisesi'ni (Sümbül İni Kilisesi) doğal, tarihi ve kültürel miras öğesi olarak belirtmişlerdir. Bu cevabı sırasıyla %14,3 oranla Sandıkkaya (Haç Planlı Şapel), %12,7 oranla Sarnıç (Katır İni), % 11,1 oranla Kral Yolu Devrek Kapısı Karakol Kompleksi ve %9,5'er oranla Seramik Atölyesi ve Bayram Hacı İnleri Manastırı takip etmektedir (Grafik 4.13).



Grafik 4.14. Katılımcılara göre Kilistra’da geleneksel yaşam motifleri, örfler ve adetler

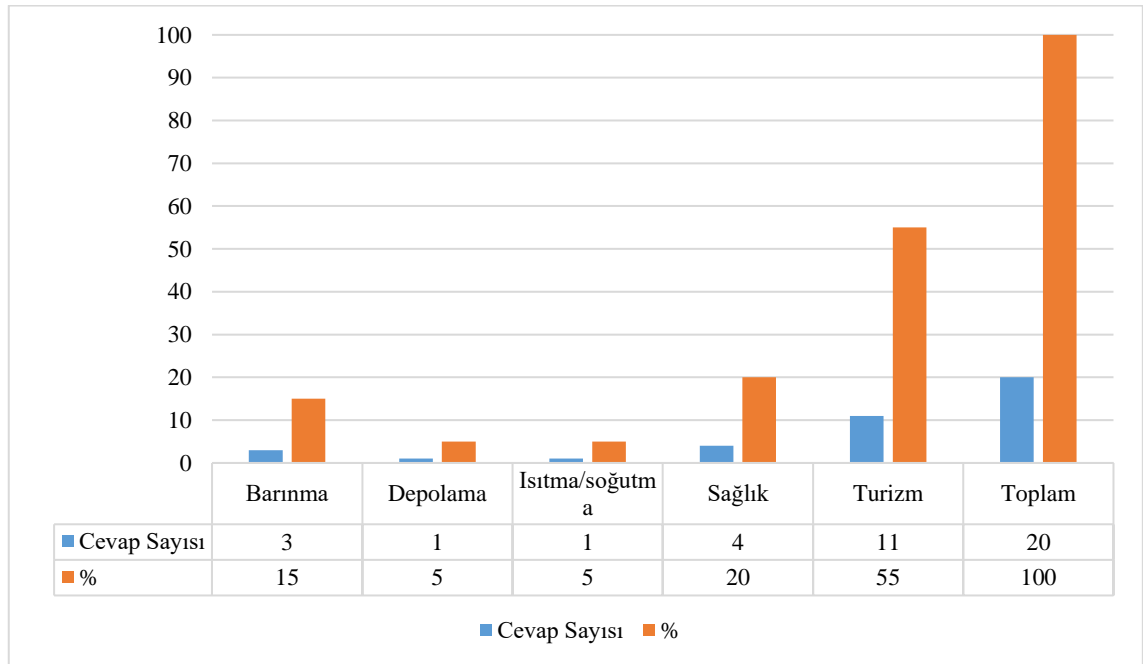
Kilistra’da geleneksel bilgi sistemlerinin tespit edilmesi amacıyla sorulan geleneksel yaşam motifleriniz, örfleriniz ve adetleriniz nelerdir sorusunu katılımcılar ağırlıklı olarak %40 oranla geleneksel kıyafetler cevabını vermiştir. Bu cevabı sırasıyla %17,1 oranla kaya oyma yapılar, %11,4 oranla nazarlıklar, %8,6’şar oranla gılabba yetiştiriciliği ve sepet üretimi, %5,7 oranla taş işçiliği ve tandır cevabı takip etmektedir (Grafik 4.14).



Grafik 4.15. Katılımcıların Kilistra’da geleneklerini sürdürme sebepleri

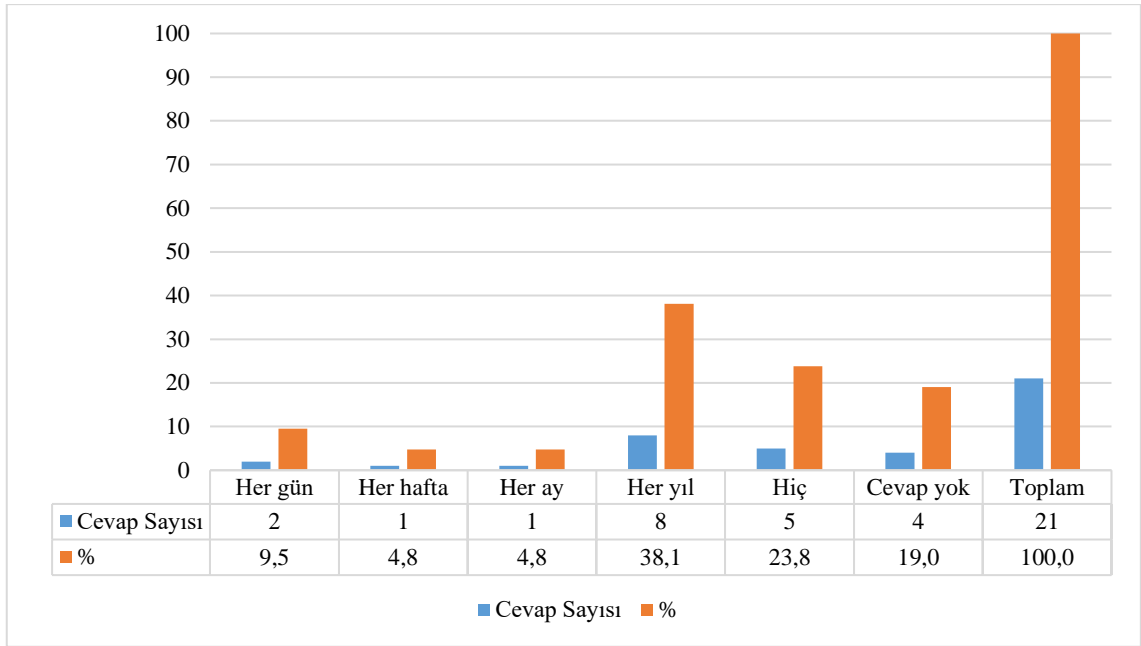
Katılımcılara geleneklerinizi sürdürüyor musunuz sorusu sorulduğunda katılımcıların %100'ü evet cevabını vermiştir. Katılımcılara neden geleneklerinizi sürdürme ihtiyacı hissediyorsunuz diye sorulduğunda ise ağırlıklı olarak %43,5 oranla gelecek nesillerin de görebilmesi için cevabı verilmiştir. Bu cevap aslında sürdürülebilir korumanın ne kadar gerekli olduğunu bizlere göstermektedir. Bu cevabı sırasıyla %17,4'er oranla kültürümü yansıttığı için ve sevdiğim için, %13 oranla alışkanlık olduğu için, %8,7 oranla zorunda kaldığım için cevabı takip etmiştir (Grafik 4.15).

Katılımcılara geleneksel konutların taşınmaz kültür varlıkları olduğunu düşünüyor musunuz diye sorulduğunda katılımcıların %81'i (17 kişi) evet cevabını, %9,5'i (2 kişi) hayır cevabını vermiştir ve %9,5'i (2 kişi) bu soruyu cevaplamamıştır.



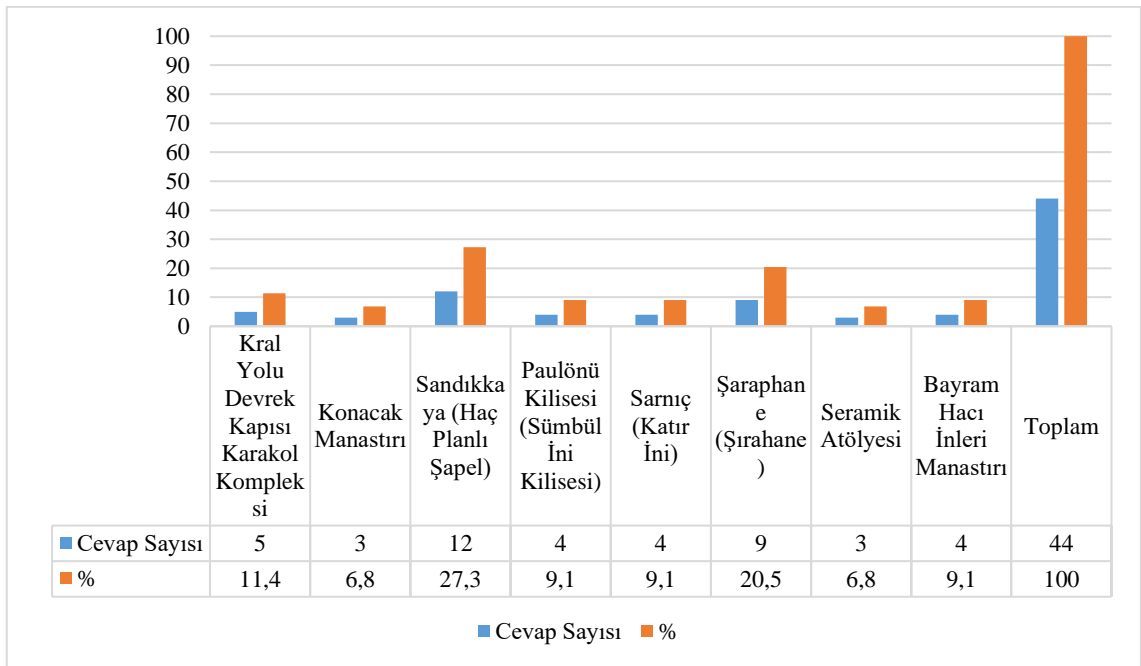
Grafik 4.16. Katılımcıların Kilistra'da kaya oyma yapıları kullanım amaçları

Katılımcılara kaya oyma yapıları hangi amaçla kullanıyorsunuz diye sorulduğunda ağırlıklı cevap %55 oranla turizm bu cevabı sırasıyla %20 oranla sağlık, %15 oranla barınma, %5'er oranla depolama, ısıtma/soğutma takip etmiştir (Grafik 4.16).



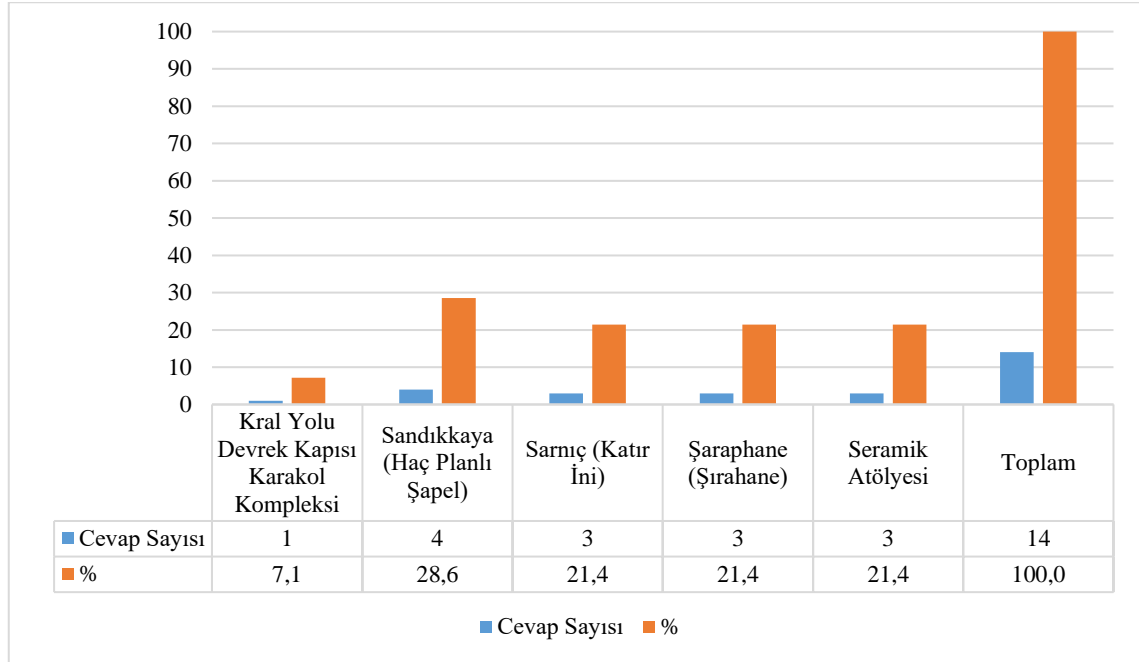
Grafik 4.17. Katılımcıların Kilistra’da tarihi yapıları kullanma sıklığı

Katılımcılara Kilistra’daki tarihi yapıları kullanma sıklığı sorulduğunda katılımcıların ağırlıklı olarak %38,1’i “her yıl” kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu cevabı sırasıyla %23,8 (5 kişi) hiç, %9,5’i (2 kişi) her gün, %4,8’er (1’er kişi) her hafta ve her ay takip etmiştir ve %19’u (4 kişi) soruya cevap vermemiştir (Grafik 4.17).



Grafik 4.18. Katılımcıların Kilistra’da beğendiği yapılar

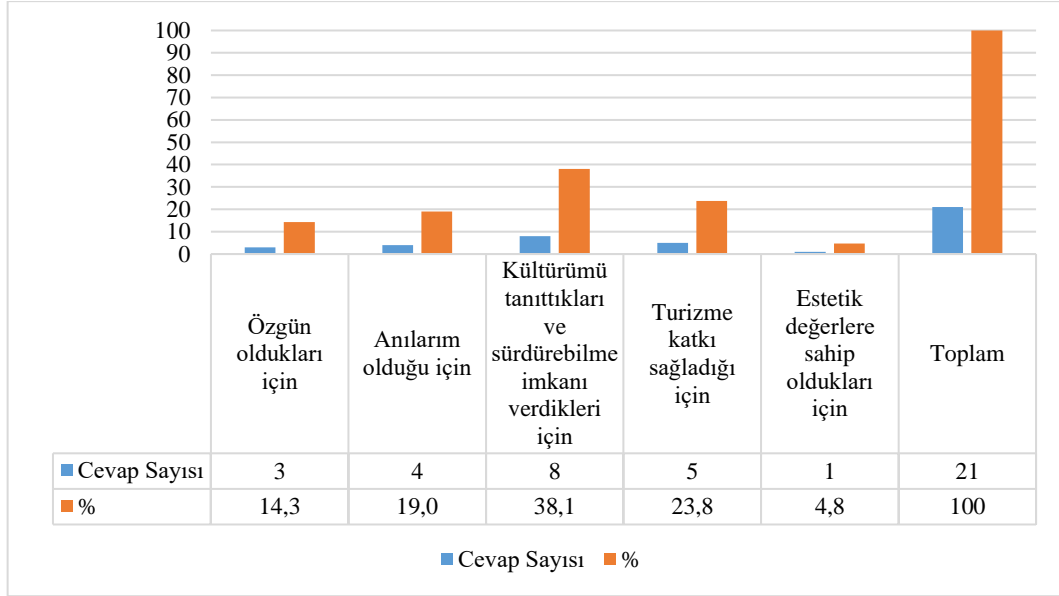
Katılımcılara Kilistra’da en çok hangi yapıyı beğendikleri sorulduğunda en çok beğenilen yapı %27,3 oranla Sandikkaya (Haç Planlı Kilise) olmuştur. Bu cevabı sırasıyla %20,5 oranla Şaraphane (Şirahane), %11,4 oranla Kral Yolu Devrek Kapısı Karakol Kompleksi, %9,1’er oranla Paulönü Kilisesi, Katır İni, Bayram Hacı İleri Manastırı, %6,8’er oranla Konacak Manastırı ve Seramik Atölyesi takip etmiştir (Grafik 4.18).



Grafik 4.19. Katılımcıların Kilistra’da beğenmediği yapılar

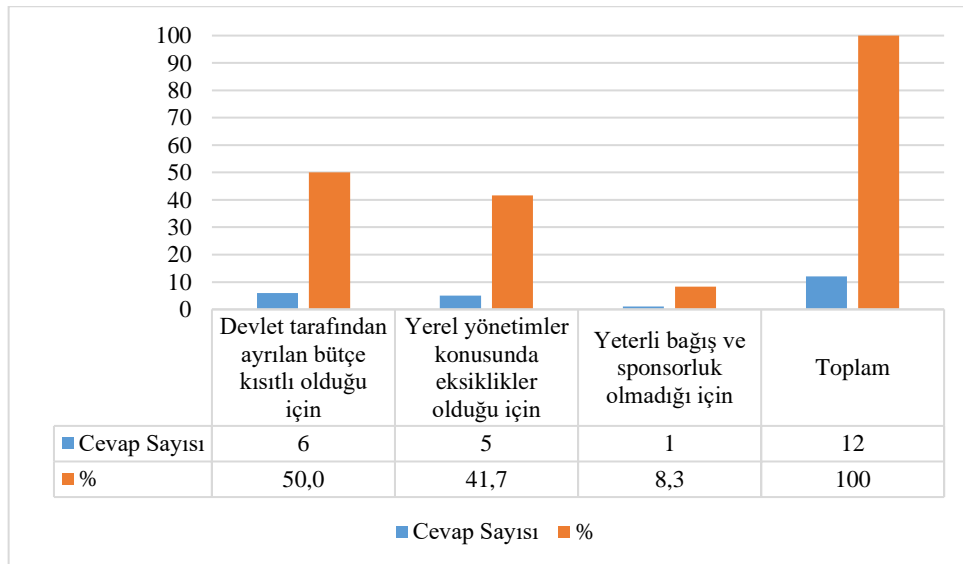
Katılımcılara Kilistra’da en çok hangi yapıyı beğenmedikleri sorulduğunda en az beğenilen yapı %28,6 oranla Sandikkaya (Haç Planlı Kilise) olmuştur. Bu cevabı sırasıyla %21,4’er oranla Şaraphane (Şirahane), Seramik Atölyesi ve Sarnıç (Katır İni), %7,1 oranla Kral Yolu Devrek Kapısı Karakol Kompleksi, takip etmiştir (Grafik 4.19).

Katılımcılara Kilistra’nın korunmaya değer olduğunu düşünüyor musunuz sorusu sorulduğunda katılımcıların %90,4’ü (19 kişi) evet, %4,8’i (1 kişi) hayır cevabını vermiştir ve %4,8’i (1 kişi) soruyu cevaplamamıştır. Katılımcılara neden korunmaya değer olduğunu düşünüyorsunuz diye sorulduğunda ağırlıklı olarak %38,1 oranla kültürümü tanıttıkları ve sürdürülebilirlik imkânı verdikleri için cevabı verilmiştir. Bu cevabı sırasıyla %23,8 oranla turizme katkı sağladığı için, %19 oranla anılarım olduğu için, %14,3 oranla özgün oldukları için, %4,8 oranla estetik değerlere sahip oldukları cevabı takip etmiştir (Grafik 4.20).

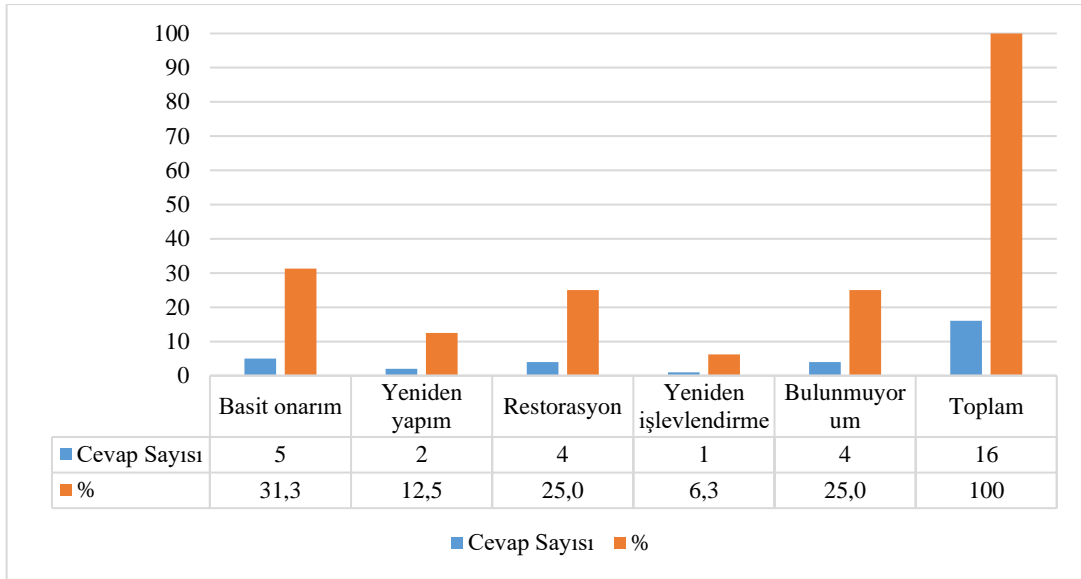


Grafik 4.20. Katılımcılara göre Kilistra neden korunmalı

Katılımcılara Kilistra'nın korunduğunu düşünüyor musunuz diye sorulduğunda sadece %33,3 (7 kişi) evet cevabını vermiş ve katılımcıların %67,7'si (14 kişi) cevap vermemiştir. Katılımcılara neden korunmadığını düşündükleri sorulduğunda ağırlıklı olarak %50 oranla devlet tarafından ayrılan bütçe kısıtlı olduğu için cevabı verilmiştir. Bu cevabı %41,7 oranla yerel yönetim konusunda eksiklikler ve %8,3 oranla yeterli bağış ve sponsor olmaması takip etmektedir (Grafik 4.21).

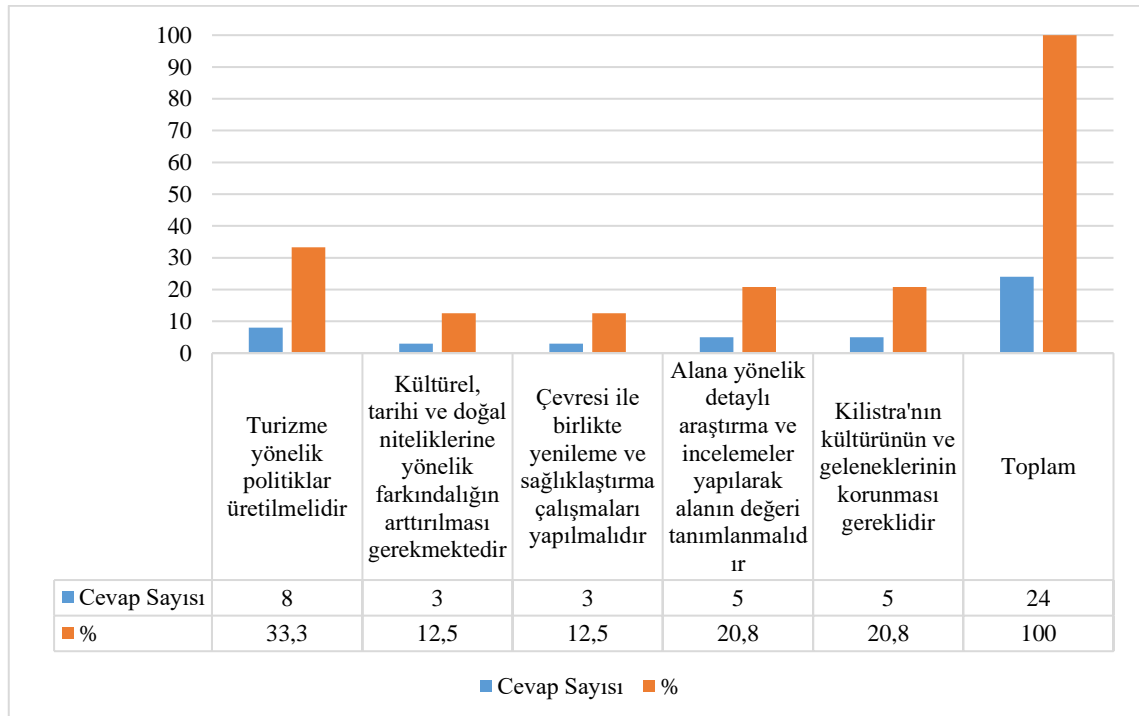


Grafik 4.21. Katılımcılara göre Kilistra'nın korunamama sebepleri



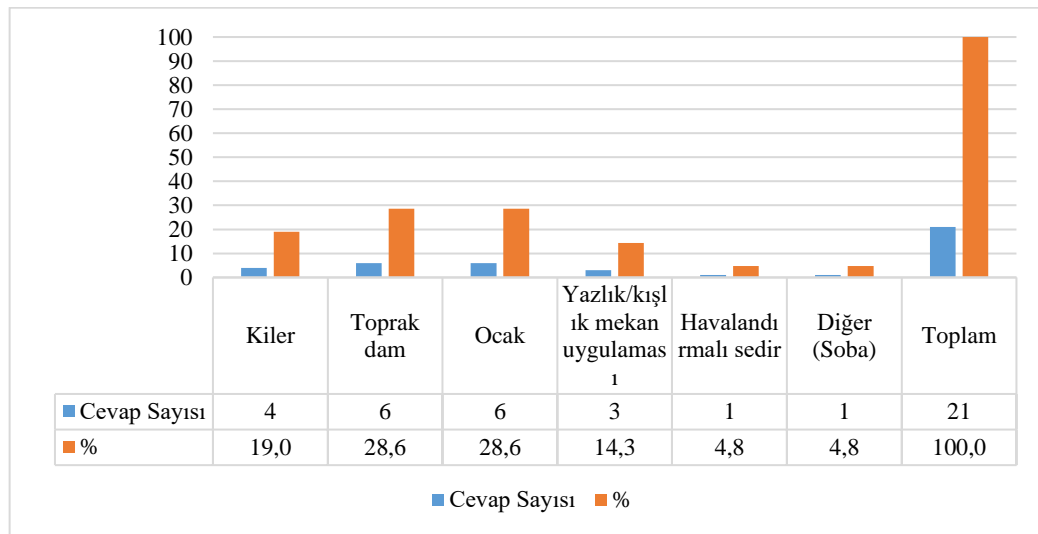
Grafik 4.22. Katılımcıların Kilistra’da koruma eylemleri

Katılımcılara Kilistra’nın tarihini korumak için hangi eylemlerde bulunuyorsunuz diye sorulduğunda ağırlıklı olarak verilen cevap %31,3 oranla basit onarımdır. Bu cevabı %25’er oranla restorasyon ve bulunmuyorum, %12,5 oranla yeniden yapım ve %6,3 oranla yeniden işlevlendirme takip etmektedir (Grafik 4.22).



Grafik 4.23. Katılımcıların Kilistra’da sürdürülebilir koruma önerileri

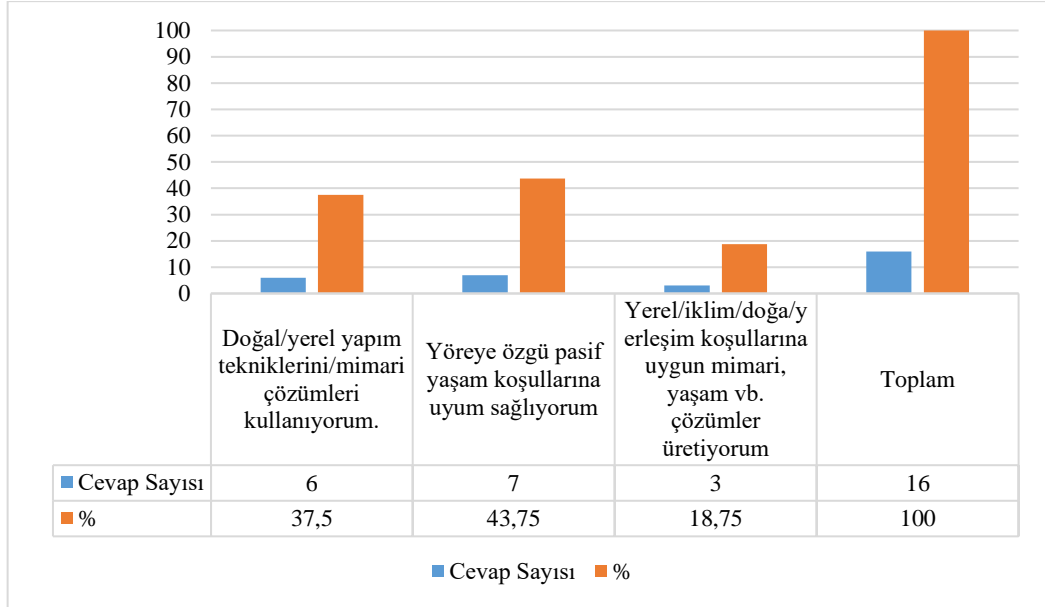
Katılımcılara Kilistra'da koruma ve sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda önerileri sorulduğunda ağırlıklı olarak %33,3 oranla turizme yönelik politikalar üretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu cevabı sırasıyla %20,8'er oranla alana yönelik detaylı araştırmalar ve incelemeler yapılarak alanın değeri tanımlanmalı ve kültürün ve geleneklerin korunması gerekliliği, %12,5'er oranla Kültürel, tarihi ve doğal niteliklerine yönelik farkındalığın artırılması ve çevresi ile birlikte yenileme ve sağlıklılaştırma çalışmaları yapılması takip etmektedir (Grafik 4.23).



Grafik 4.24. Kilistra'da işlevsel sistemlerin kullanımı

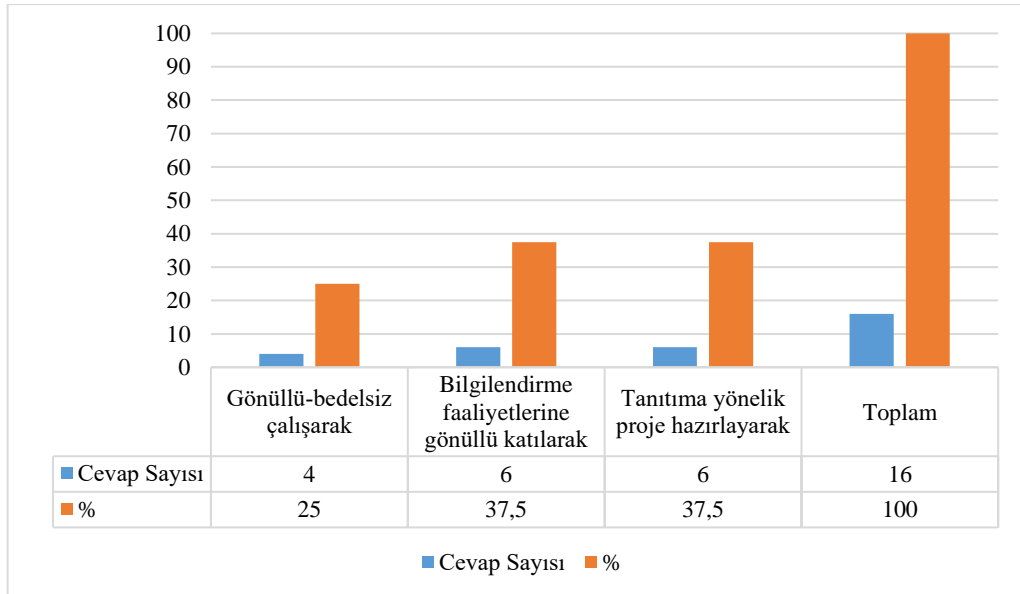
Katılımcılara ısınma, soğutma, depolama, aydınlatma, atık bertarafı, havalandırma, akaçlama gibi işlevsel sistemlerin nasıl kullanıldığı sorulduğunda ağırlıklı oran %28,6'şar oranla toprak dam ve ocak kullanımınıdır. Bu cevabı sırasıyla %19 oranla kiler, %14,3 oranla yazlık/kışık mekân uygulaması, %4,8'er oranla havalandırmalı sedir ve soba takip etmektedir (Grafik 4.24).

Katılımcılara bulunduğunuz çevreden/doğadan esinleniyor musunuz diye sorulduğunda katılımcıların %71,4 (15 kişi) evet cevabını vermiştir. Nasıl esinleniyorsunuz sorusuna ağırlıklı olarak %43,75 oranla yöreye özgü pasif yaşam koşullarına uyum sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu cevabı %37,5 oranla doğal/yerel yapı tekniklerini/mimari çözümleri kullanma ve %18,75 oranla yerel/iklim/doğa/yerleşim koşullarına uygun mimari, yaşam vb. çözümler üretme takip etmiştir (Grafik 4.25).



Grafik 4.25. Kilistra'da doğadan esinlenme

Katılımcılara sürdürülebilir koruma ve yaşatma sürecine katkıda bulunmak istiyor musunuz diye sorulduğunda ağırlıklı olarak %71,4 (15 kişi) evet cevabını vermiştir. Bu katılımcılara nasıl katkıda bulunacakları sorulduğunda ağırlıklı olarak %37,5'er oranla bilgilendirme faaliyetlerine gönüllü katılarak ve tanıtıma yönelik proje hazırlayarak, %25 oranla gönüllü-bedelsiz çalışarak cevabı takip etmiştir (Grafik 4.26).



Grafik 4.26. Kilistra'da sürdürülebilir koruma ve yaşam sürecine katılım

4.2.2. Kilistra'nın korunması için yerel yönetimlerin ve kurumların farkındalığı

Somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin sürdürülebilir korumaya katkısının anlaşılması ve farkındalık oluşturmak için çeşitli sözlü görüşmelerle, Kilistra ile ilgili gerçekleştirilen faaliyetlerin mevcut durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Değerlendirmeye esas olmak üzere muhtar, Konya Müze Müdürlüğü, Meram Belediyesi ve KUDEB ile 2023 yılının Nisan ayında sözlü görüşmeler yapılmıştır. Sözlü görüşmelerin sonucunca;

- Kilistra'nın tarihini ve kültürünü anlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirildiği ancak bu çalışmaların yetersiz kaldığı,
- Koruma amaçlı imar planı çalışması ve imar planı kapsamında kentsel tasarım projeleri yapıldığı ancak hem planın hem de kentsel tasarım projesinin uygulanmadığı,
- Kilistra'da korunması gereken öncelikli kültür varlıklarının; geleneksel konutlar, köy odaları, sarnıçlar, şaraphaneler, kaya oyma mekanlar, manastırlar, camiler, mescitler eski köprü ve eski kilise kalıntıları olduğu,
- Yerli halkın Kilistra'nın tarihi, kültürel ve turizm değerinin artırılmasına yönelik çalışmalarda etkin rol alması gerektiği,
- Bölgenin turizme kazandırılması ve turizm rotasına eklenmesi gerektiği,
- Bölgede altyapı çalışmalarının yetersiz olduğu,
- Alanın etkin yönetimi için yeni politikalar gerektiği,
- Kaya oyma mekanların farklı amaçlarla kullanımının bu mekanlara zarar verdiği,
- Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından Kilistra'da tescil işlemlerinin tamamlandığı ve fiziki ve dijital olarak arşivlendiği tespit edilmiştir.

4.3. Kilistra Antik Yerleşiminin Başlıca Geleneksel Bilgi Sistemleri

Bu bölümde Kilistra’da bulunan ekolojik, teknik, değerler ve etik bilgisinden oluşan geleneksel bilgi sistemleri açıklanmıştır.

4.3.1. Kilistra’da geleneksel ekolojik bilgi

Su kaynaklarının bol olduğu ve verimli topraklara sahip Kilistra’da hayvancılık ve tarım ekonomik kazanç getiren önemli faaliyetlerdendir. Bölgede içinde bağ kelimesi bulunan Karşıbağ, Kuzbağ, Körbağlar, Karabağ, Mağras Bağları gibi mevkiler Kilistra’nın bağcılık tarihini bizlere göstermektedir (Karaağaç, 2013, s. 128). Geçmişte üzüm yetiştiriciliği ve şarap üretimi faaliyetlerinin yoğun bulunduğu Kilistra’da şaraphane yapıları mevcuttur. Gayrimüslimlerin bölgeden ayrılmasıyla birlikte şarap üretiminin yerini şıra üretimi alarak, şaraphaneler şirahanelere dönüşmüştür. Şarap üretiminin kesin olarak yapıldığı tespit edilen en büyük şaraphaneler çiftli olarak Söğütlü Dere mevkinde bulunmaktadır. İşlevi tam olarak tespit edilemeyen dar pencereci bir yapının şehrin hemen dışında ve çift şaraphanelerin yakınında bulunması nedeniyle şaraphane deposu olabileceği düşünülmektedir (Mimiroğlu, 2017, s. 140).

Arpa, buğday, çavdar, yulaf, mısır gibi hububatların yanı sıra bölgede sebze ve meyve de yetiştirilmektedir. Yerli halkın “avar” diye adlandırdıkları sebze, yerli halkın “dere” denilen bahçeliklerinde yetişmektedir. Kilistra’nın güneyinden geçen ırmağın yanında ceviz, elma, armut, erik, kiraz, vişne gibi meyve ve sebze yetiştirilen bahçeler bulunmaktadır (Karaağaç, 2013, s. 187). Yine meyve sebze yetiştirmek için bostanlar da bulunmaktadır (Şekil 4.3). Bölgede yetiştirilen yabani bir üzüm türüne ise yerel dilde “gılabba” adı verilmektedir. Yerli halk gılabbanın turşusunu, kurusunu ve kompostosunu yapmaktadır.



Şekil 4.3. Höyük yakınında bostan

Geleneksel Kilistra evlerinde bölgede bulunan doğal ve yerel malzemeler; tuf taşı ile katran, çam, meşe, kavak ve ardıç olan ahşaptır. Kilistra’da tavanlar ve zeminler için bazen duvarların da dışına taşan, küçük aralıklarla dizilmiş, genellikle büyük kara kavak ağacından kirişler kullanılmaktadır. Katran ağacının keskin bir kokuya sahip olması, sandık ve dolap yapımında kullanıldığında güvelenme sorununu engellemektedir. Bu ağaçlar düzgün bir yüzeye sahiptir ve kolaylıkla cilalanıp işlenebilmektedir (Kuşcu, 2006, ss. 107-108). Gusülhane/yüklük dolabı bölümünde ise kolay işlenebildiği için servi kavağı kullanılmaktadır.

Geleneksel Kilistra evlerinde avlularda üzüm ve pancar pekmezi yapımında veya yemek pişirmede kullanılan, yan yana yerleştirilmiş taşlardan yapılmış ocaklar bulunmaktadır. Ancak Kilistra’da nüfusun azalmasıyla birlikte sosyoekonomik yapıdaki değişiklikler bağcılığın ciddi oranlarda azalmasına sebep olmuştur. Arıcılığın gelişmiş olduğu Kilistra’nın aralıklarında, geleneksel yöntemlerle oldukça ünlü olan “Kilistra Kara Kovan Balı” üretimi yapılmaktadır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 12). Arıların kovanları ise iğne yapraklı bitkiler diye sınıflandırılan ardıç, çam, katran gibi ağaç türlerinden yapılmaktadır. Bu ağaçların arıları hem güvelerden hem de nem kaybından koruduğu düşünülmektedir (Şekil 4.4).



Şekil 4.4. Söğütlü Dere yakınında arı kovanları

Konya’da gıdaları korumanın sele altında koruma, kuyu içinde koruma, kiler ve izbede bastırık, tel dolaplar ve 1950’lerden itibaren de buzdolaplarında koruma gibi farklı yöntemleri vardır (Odabaşı, 2001, ss. 69-71). Kilistra ise gıda koruma ve saklama işlemi yerel dilde “hırçerevi” diye adlandırılan yiyeceklerin saklandığı küçük ve kapalı mekânda yapılmaktadır. Bu mekânlar bazen penceresiz bazen de küçük mazgallı pencerelerle aydınlatılan çardağa bağlı mekanlardır. Genellikle yerel dilde “ekmek evi” denilen

mutfağın hemen yanında bulunmaktadır. Hırçerevinde bulunan terekler, tel dolaplar, nişler (Şekil 4.5), kirişlere asılan testiler ve mulaklar (basma et ve basma yağ asılan kanca) gibi öğeler yiyeceklerin depolanmasına ve korunmasına fayda sağlamaktadır (Şekil 4.6). Tel dolaplar yiyeceklerin haşerelerden ve küçük hayvanlardan korunması için telli yapılmışlardır (Odabaşı, 2001, s. 70).



Şekil 4.5. Solda hırçerevinde tel dolap, sağda niş



Şekil 4.6 Solda kırmızı alan içerisinde mulak, sağda kirişe asılan testiler ve sepetler

Geleneksel Kilistra evlerinde ayrıca meyve ve sebze kurutmak için de kullanılan musandra ve ağzı açık (açık dolapçık) olduğu düşünülen detaylar gibi mimari detaylar da bulunabilmektedir. Ağzı açıklarda, ahşapta kafes oluşturmak için delik açma işlemi olan ajur tekniği kullanılmaktadır (Şekil 4.7). Ayrıca güneşte sebze ve meyve kurutma işlemi

pencerelerde, toprak damda ve çıkmalarda yapılmaktadır. Kurutulmuş meyvelere ise “kak” denilmektedir.



Şekil 4.7. Solda musandralı ve pabuçluklu dolap, sağda kırmızı alan içerisinde ağzı açık (açık dolapçık)

Kilistra’da yetişen buğday dibek taşında dövülür ve buna buğday dövmesi denilmektedir (Şekil 4.8). Buğday dövmesi; çeşitli yemeklerde, tarhanalarda, çorbalarda ve keşkek yapımında kullanılmaktadır. Yerli halktan alınan bilgiye göre Kilistra’ya çok yakın olan Akören (Akviran) ve Karahüyük yerleşimlerinde bulunan değirmenlerde buğday un haline getirilir ve çuvallara basılan bu un Kilistra’ya getirilmektedir. Kilistra’da mutfakla ilişkili konumlandırılan hırçerevinde yaklaşık on çuval kadar un alabilen un ambarları mevcuttur (Şekil 4.8). Günümüzde yerli halk bu un ambarlarını yaşları gereği doldurmakta zorlandıklarını ve kullanamadıklarını kıracak olacak kullandıkları belirtmektedirler.



Şekil 4.8. solda dibek taşı, ortada ve sağda hırçerevinde un ambarı

Kilistra’da un ve tarhana elemek için elek, buğday çalkalamak için kalbur, nohut ve fasulye için gözer kullanılmaktadır. Bu aletler ahşap kirişlere ya da duvarlara asılmaktadır (Şekil 4.9).



Şekil 4.9. Duvara asılı elek, kalbur ve gözer

Geleneksel Kilistra mutfaklarında; ocak nişi ve saç ayak (Şekil 4.10), terekler (Şekil 4.11), çeşitli kap kacaklar bulunmaktadır. Yerel dilde “dibleği” adı verilen toprak saçta ekmek pişirilmektedir (Şekil 4.12). Konya mutfağında kullanılan lengeri, güşane, şapşak, helke, sitil helkesi, divan sinisi, haranı, küpeli, gulaklı, delikli, maşrafa, bardak gibi kalaylı araç gereçler (Küçükbezirci, 2006, ss. 212-213) Kilistra’da da kullanılmaktadır.



Şekil 4.10. Ocak nişi ve kırmızı alan içerisinde saç ayak



Şekil 4.11. Mutfakta terek



Şekil 4.12. Mutfakta kara kazanlar ve toprak saç dibleği

Kilistra'da kaya oyma yapılar kullanım amaçları yerli halkın ihtiyaçları doğrultusunda değişmekle beraber kaya oyma yapılar genellikle depolama amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 4.13). Hayvanlar için ahır olarak da kullanıldığı örnekler de mevcuttur (Şekil 4.14, Şekil 4.15).



Şekil 4.13. Kaya oyma yapıların depo amaçlı kullanımı



Şekil 4.14. Kaya oyma yapıların hayvancılıkta kullanılması



Şekil 4.15. Kaya oyma konut yapısının işlev değişikliğine uğrayarak hayvan barınağı olarak kullanılması (kırmızı alan içerisinde hayvan bağlama deliği)

Konya yerleşiminin 16. yy.'da ticari uygulamalardan dokumacılığın geliştiği görülmekteyken; Kilistra'da da âtlı durumda dokuma tezgâhlarına rastlanması bölgede bir zamanlar dokumacılık yapıldığının kanıtı olmaktadır (Üstün Çalışır, 2019, s. 6). Yerli

halkın anlatımına göre 1980’li yıllarda Isparta’da bir halı dokuma hocası gelmiştir ve köyde eğitim vermiştir. Dokuma işlemi koyunlardan kırılan yünlerin yıkanıp güneşte kurulduktan sonra, yün tarağı ile taranıp eğirilme işlemine hazır hale getirilmesiyle başlamaktadır. Taranan bu yünler ucuna rahat dönmesi için ağırşak denilen yükün takıldığı eğircek yardımı ile ince iplikler haline getirilir. Oluşan yeni ipliğin sağlamlaştırılması için ikinci bir ip eklenerek kirman ile bükülür ve yumak oluşturulur. Eğrilen ipler gelep aletine sarılır ve boyanmaya hazır hale getirilir bu işleme gelepleme denir. Kaynar kazanda boyaya batırılıp çıkarılan ipler güneşte kurutulur ve Kiliştra’da ıstar adı verilen dokuma tezgahında kirkit (dokuma tarağı) yardımı ile dokunmaktadır. Ancak günümüzde bu uygulamalar devam etmemektedir.

Bölgede bulunan bazı tahtaboşlarda çeşitli eklentilerin yapıldığı görülmüştür. Bazılarında ise bitkilerin yeterli güneş alıp çoğaltılması için mimari detaylar mevcuttur (Şekil 4.16).



Şekil 4.16. Tahtaboşta bitkilerin konulması için mimari detaylar

4.3.2. Kiliştra’da geleneksel teknik bilgi

Kiliştra’da Hristiyan ve Müslüman mimarisini yansıtan dini (cami, mescit, şapel, kilise, manastır), sosyal amaçlı (konut, sarnıç, şaraphane, atölye, çeşme, mezar, çamaşırhane) ve savunma ve güvenlik amaçlı (yer altı kenti, gözetleme kulesi, karakol ünitesi ve sığınaklar) kaya oyma yapılarla rastlanmaktadır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 12). Kiliştra’nın yüzyıllar boyunca süren tarihi yerleşimini arazinin

şekli belirlemektedir; bölgede sokaklar dar, taş döşeli ve topografyaya uyum sağlayacak şekilde oluşturulmuştur (Şekil 4.17). Bu uyum kimi zaman geleneksel konutlardaki çıkmaların şekillerini ve tarzını belirlemiş, kimi zamanda yapı duvarlarının pahlı ya da eğrisel olmasına sebep olmuştur (Şekil 4.18). Geleneksel evler de topoğrafyaya uyumlu birbirinin manzarasını kesmeyen “yamaç evler” tarzında yapılmıştır (Şekil 4.19). Kilistra’da bulunan yerli halk, bölgede bulunan kaya oyma yapıların işlevlerini değiştirip yeni işlev vererek kullanmaya devam ederken; yeni yapılarda da tuf kayaların kesilip, yontulmasıyla elde edilen şekilli taşları yapı malzemesi olarak kullanmıştır. Bölgede bulunan genellikle iki kattan oluşan ve düz toprak damlı yapılarda, temelden çatıya kadar taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 12).



Şekil 4.17. Kilistra’da sokak dokusu



Şekil 4.18. Kilistra’da solda pahlı duvar, sağda eğrisel duvar



Şekil 4.19. Kilistra yerleşim dokusu

Geleneksel Kilistra evleri genellikle kaya oyma yapıların üzerine iki katlı olacak şekilde kurgulanmıştır (Şekil 4.20). Üst katta yaşama mekanları (odalar, mutfak ve hırçerevi) ve tahtaboş bulunmaktadır ve bu mekanlar yörede “çardak” adı verilen giriş sofası ile birbirine bağlamıştır (Şekil 4.21). Çardakta bulunan yörede “kepenlik” adı verilen kapakla ahır ve samanlık katına bağlanılmaktadır (Şekil 4.22). Geçmişte çardaktaki bu kapaktan samanlığa saman atıldığı belirtilmektedir. Kilistra’da geleneksel konutların alt katında genellikle yöre halkı tarafından hayat adı verilen ahır ve samanlık mekânları (Şekil 4.23) ile avluda odunluk, kayıt damı (yiyecek, çeşitli eşya, kimi zamanda yakacak bulunan alan) ve arabalık bulunabilmektedir (Şekil 4.24). Yine alt katta bulunan kaya oyma mekânları ise soğuk olduğu için depo olarak kurgulanmaktadır (Aritan, 2010, ss. 53-54). Bu kaya oyma mekanlara yörede in, mağara ve yer evi denilmektedir.



Şekil 4.20. İki katlı geleneksel konut



Şekil 4.21. Çardak mekânı



Şekil 4.22. Solda ve ortada sofada bulunan kepenlik, sağda hayata (ahır ve samanlık) bağlayan ahşap merdiven



Şekil 4.23. Solda ahır, sağda samanlık

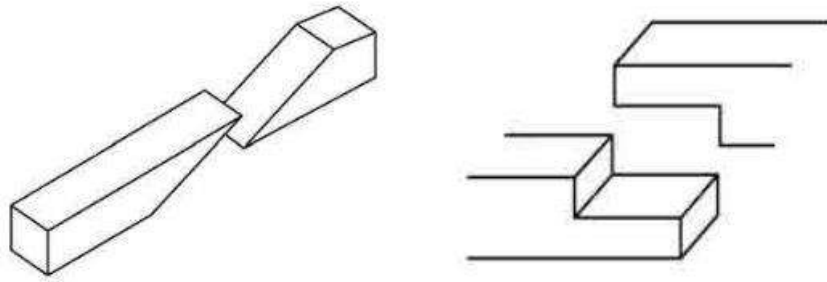


Şekil 4.24. Solda avluda bulunan kayıt damı, sağda arabalık

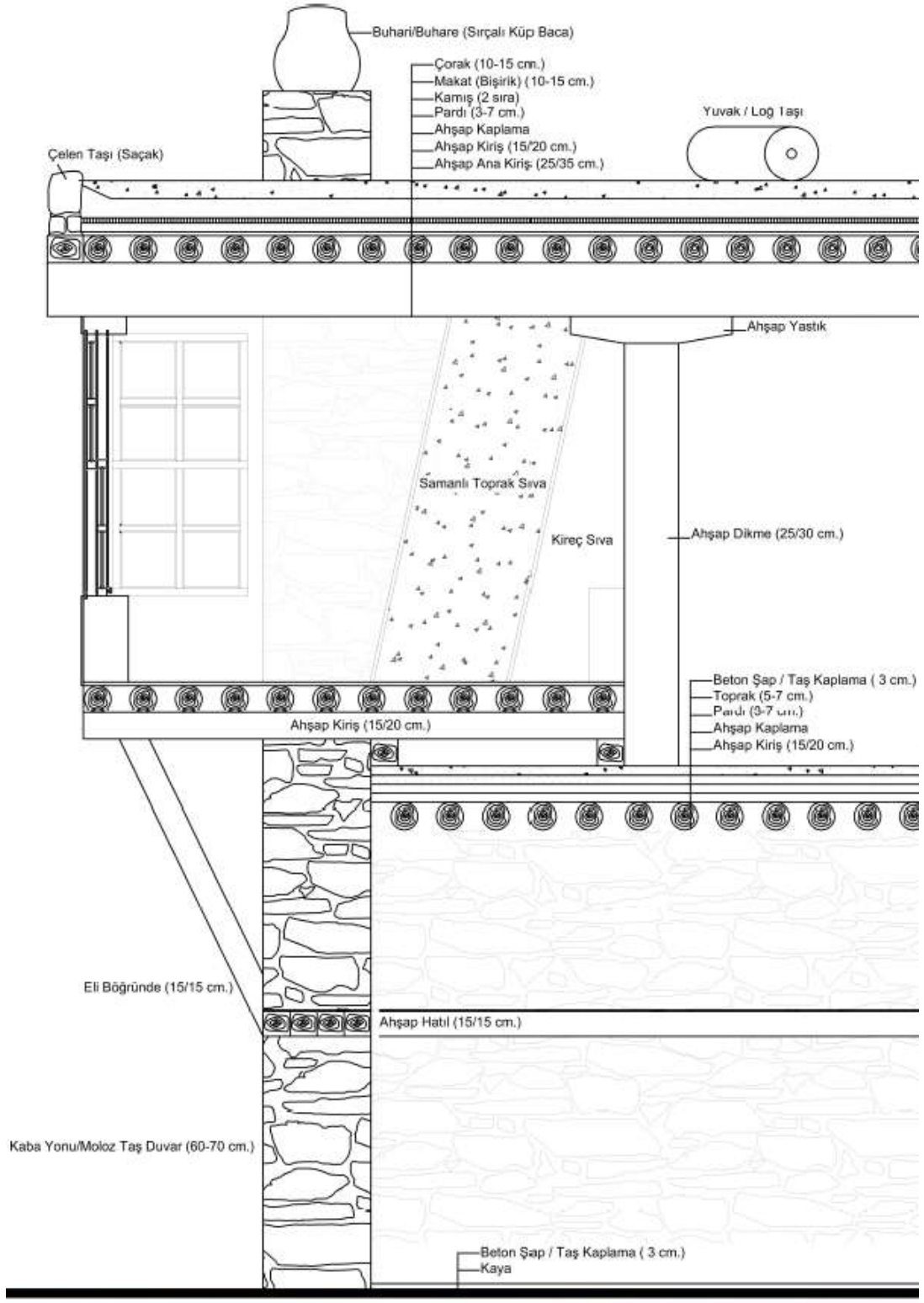
Geleneksel Kilistra evlerinin genellikle temelleri ve taş duvarları kaya oyma yerleşimin üzerine inşa edilerek ve yığma yapım sistemi kullanılarak yapılmıştır (Şekil 4.25). Genellikle kayaların üzerine yapılan geleneksel evlerin ahır ve samanlık katında kayalar olduğu gibi kullanılmış üzerine yeni bir döşeme yapılmamıştır. Yığma sistem kullanılarak yapılan geleneksel evlerde duvar kalınlığı 60-70 cm. aralığında değişmektedir. Bölgede “köfnek taş” ya da “kaymak taş” da denilen tüflü kaba yonu/moloz taşlarla ve çamur yardımıyla örülen taş duvarlarda, ölçüleri değişkenlik gösteren pahlı eğri burunlu birleştirme, düz bindirmeli ek gibi özel birleşim detaylı ahşap hatıllar kullanılmıştır (Şekil 4.26, Şekil 4.27). Bölgede bulunan ana kayadan elde edilecek taşlar, yarma çivilerinin aralıklı yerleştirilerek balyoz çakılmasıyla yoluyla alınmaktadır ardından elde edilen taş kütesine kullanılacağı yere göre uygun şekil vermek için taş baltası ve külünk kullanılmaktadır (Şekil 4.28) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 443). Döşeme ve tavanda kullanılan ahşap kirişler de bazen dış duvar yüzeyine çıkmaktadır (Şekil 4.29). Bölgede bulunan ormanlık alanlardan getirilen ağaç tomruklarının kabukları soyulduktan sonra yarma çivileri hizalı şekilde balyoz vurulmasıyla çakılarak patlama işlemi yapılarak kullanıma uygun ölçülere getirilmiştir ardından tomrukları dikine kesmek için koca bıçkı, tomruklara şekil vermek için de el bıçkısı kullanılmaktadır (Şekil 4.28) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 443).



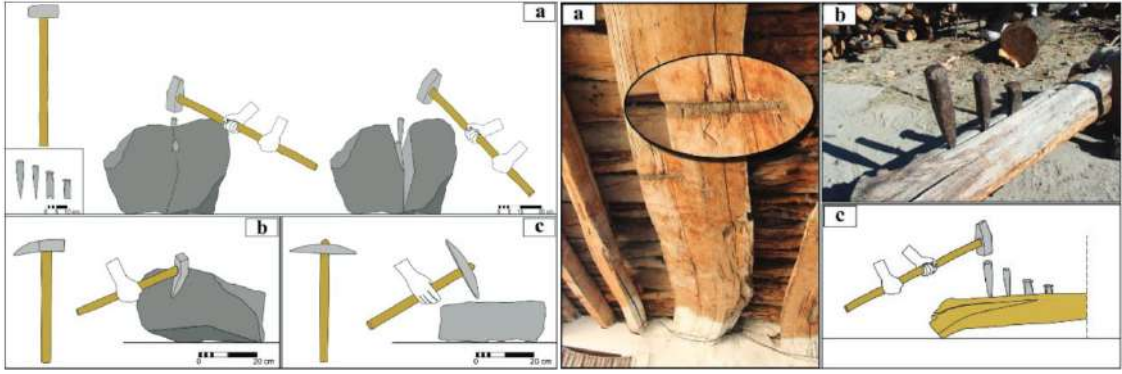
Şekil 4.25. Kaya üzerine yapılmış geleneksel konut



Şekil 4.26. Ahşap hatılların birleşim detayları; solda pahlı eğri burunlu birleştirme, sağda düz bindirmeli ek (Saydamer, 2014, ss. 28-30)



Şekil 4.27. Geleneksel Kilistra evi sistem kesiti (Üstün Çalışır, 2019 kaynağından çizim yazar tarafından revize edilerek yeniden çizilmiştir.)



Şekil 4.28. Solda balyozla ve yarma çivileri kullanılarak yarma işlemi (a), taş baltası (b) ve külünk kullanımı; sağda ahşap kirişte patlatma izi (a), yarma çivileri (b) yardımıyla tomruk dilimlenmesi (c) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 446)



Şekil 4.29. Ahşap kirişlerin dış duvar yüzeyinden çıkması

Kaba yonu/moloz taş duvarlarının örme işi tamamlandıktan sonra yörede “mısır” adı verilen küçük taşlarla kalan boşluklar doldurulmuştur (Arıtan, 2010, ss. 63-64). Boşluk doldurma işleminde kimi zaman testi ve küp kırıklarının da kullanıldığı gözlemlenmektedir (Şekil 4.30).



Şekil 4.30. Ahşap hatıllı taş duvarda mısır denilen küçük taşlar ve testi kırıkları

Evlerin duvarlarında Bizans dönemine ait parçalar (Şekil 4.31) (Mimiroğlu, 2017, s. 32), gargoyle, testi kırığı, çömlek kırığı, loğ taşı gibi “şipoli” de denilen devşirme parçaların kullanıldığı da gözlemlenebilmektedir (Şekil 4.32).



Şekil 4.31. Bizans dönemi parçaların kullanımı



Şekil 4.32. Solda loğ taşı, sağda kırmızı alan içerisinde gargoyle kullanımı

Geleneksel Kilistra evlerinin cephelerinde ahşap ve taş malzemeden yapılan çıkmalar gözlemlenmektedir (Şekil 4.33). Geleneksel konutun cephesinden, döşeme girişinin yaklaşık 1 metre dışarı uzatılmasıyla yapılan ahşap çıkmalara yörede “tahtaboş” denilmektedir. Tahtaboşların dış yüzeyi; dikine yerleştirilen yaklaşık 10-15 cm. genişliğine sahip kara kavak ve söğüt ağacından ahşabın, tahtaboşun ahşap iskeletine çakılması yoluyla kaplanmıştır. Dış yüzeydeki kaplama için kullanılan ahşabın genişliği güneşin etkisiyle kavislenme yapmaması için kısa tutulmuştur. Lambiri ile yapılan ahşap tahtaboşlar da gözlemlenebilmektedir (Şekil 4.34). Ahşap ve taş çıkmaların üstüne bir iki sıra taş dizilmiş ve çıkmaların üstünde toprak dam bulunmaktadır. Kilistra’da çıkmalar dikdörtgen ve gönye planlı olabilmektedir. Taş gönye çıkmaları bazı durumlarda iki adet eli böğründe (ahşap payanda) desteklemektedir (Şekil 4.33). Evlerin girişleri

güney/güneydoğu yönüne bakmaktadır ve tahtaboşlar da yazın gölgeleme sağlamak için üzüm asmayla kaplanmıştır (Şekil 4.35). Çardak mekanına bağlı ve çardak kotundan iki üç basamak yukarıda yapılan olan tahtaboşlar genellikle yazın kullanılmaktadır (Şekil 4.37). Tahtaboşların içinde duvar dibi boyunca yerleştirilen sedirlerin altı bazı durumlarda ahşap kaplamasız olarak yapılmakta, böylece sıcak yaz günlerinde alttan havalandırma sağlanabilmektedir (Şekil 4.35, Şekil 4.36). Özellikle kuzeye bakan bazı tahtaboşlarda da yağmurdan ve rüzgârdan korunmak için çinko saç levha kaplama gözlemlenebilmektedir (Şekil 4.38).

Tahtaboş mekânında genel olarak en boy oranı bire iki olan 2x4 modüllü giyotin pencereler bulunmaktadır (Üstün Çalışır, 2019, s. 125). Genellikle tahtaboşun ön cephesinde üç sıra pencere, sağ ve sol cephesinde tek sıra pencere bulunmaktadır (Şekil 4.39).



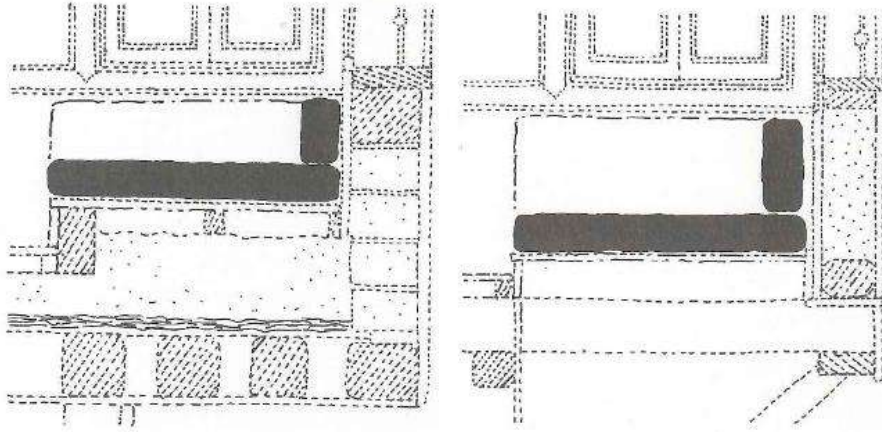
Şekil 4.33. Solda gönye planlı testere şeklinde ahşap ve taş çıkma, sağda gönye planlı ahşap açık çıkma



Şekil 4.34. Lambiri ile yapılan tahtaboşlar



Şekil 4.35. Solda asma yaprak kaplı tahtaboş, sağda üç sıra pencereli sedir altı kaplamasız tahtaboş



Şekil 4.36. Solda ısı kaybını önlemek için ahşap kaplamalı sedir altı kesiti, sağda serinletme için ahşap kaplamasız sedir altı kesiti (Küçükerman, 1995, s. 118)



Şekil 4.37. İki modül genişliğinde ve dört modül yüksekliğindeki giyotin pencereli tahtaboş mekânı



Şekil 4.38. Çinko saç levha kaplı tahtaboşlar



Şekil 4.39. İki modül genişliğinde ve iki modül yüksekliğindeki giyotin pencere, ağzı açık da bulunan tahtaboş mekânı

Kilistra’da bulunan bazı tahtaboşlar açık çıkma (balkon) şeklinde de yapılmıştır. Açık çıkmalara yine tahtaboş mekânından açılan bir kapıyla ulaşılmaktadır (Şekil 4.40).



Şekil 4.40. Açık çıkmalar

Geleneksel Kilistra evlerinde toprak damlar; ahşap kirişler üzerinde kaplama ya da doğrudan pardı (Şekil 4.41) (bazen pardı yerine hasır ve hasır üzerine kevek taşı da konulabilmektedir.), kamış, makat (bişirik, kalın toprak tabakası, kara toprak), çorak tabaka (tuzlu ve killi toprak tabakası) (Şekil 4.42), çelen adı verilen taş saçaklardan oluşmaktadır (Şekil 4.43, 4.44). Sille'den getirilen killi topraklı, eflatun renkli, tuz ve kül tabakalı çorak, toprak damın kara, yağmura, suya dayanıklı olmasını sağlamaktadır (Arıtan, 2010, s. 64). Killi yapısı nedeniyle suyu tutup kabaran toprak damlar, yuvak (loğ taşı) ile sıkıştırılarak düzleştirilir ve bu işleme loğlama adı verilmektedir. Toprak damlarda, suyun saçak çizgisinden toplanarak yapıdan çörlenlerle uzaklaştırılması için, saçak kenarlarındaki üstü toprak sıvalı sıralı çelen taşları damın yüzeyinden 10-15 cm. yukarıda olacak şekilde yapılmaktadır.



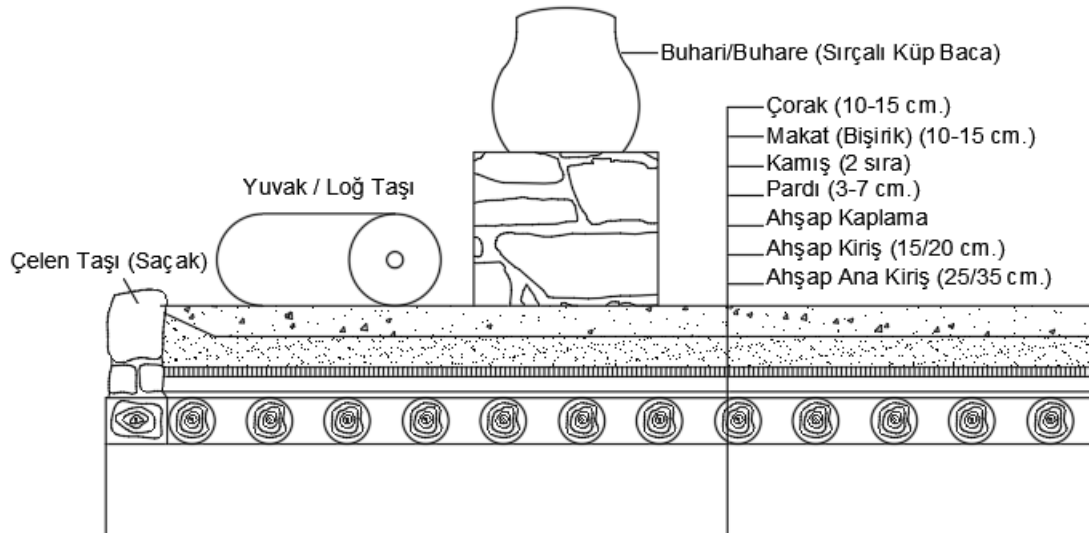
Şekil 4.41. Solda ve ortada ahşap kirişli kaplamasız pardılı tavan, sağda ahşap kirişli kaplamalı tavan



Şekil 4.42. Eflatun renkli çorak



Şekil 4.43. Toprak dam ve kırmızı alan içerisinde loğ taşları



Şekil 4.44. Toprak dam kesiti

Çörtenlerde özgün malzeme ahşap ya da metaldir (Üstün Çalışır, 2019, s. 95). Ahşap çörtenlere zincir bağlanarak da suyun toprak damdan uzaklaştırıldığı örneklerde mevcuttur (Şekil 4.45).



Şekil 4.45. Zincir detaylı ahşap çörten

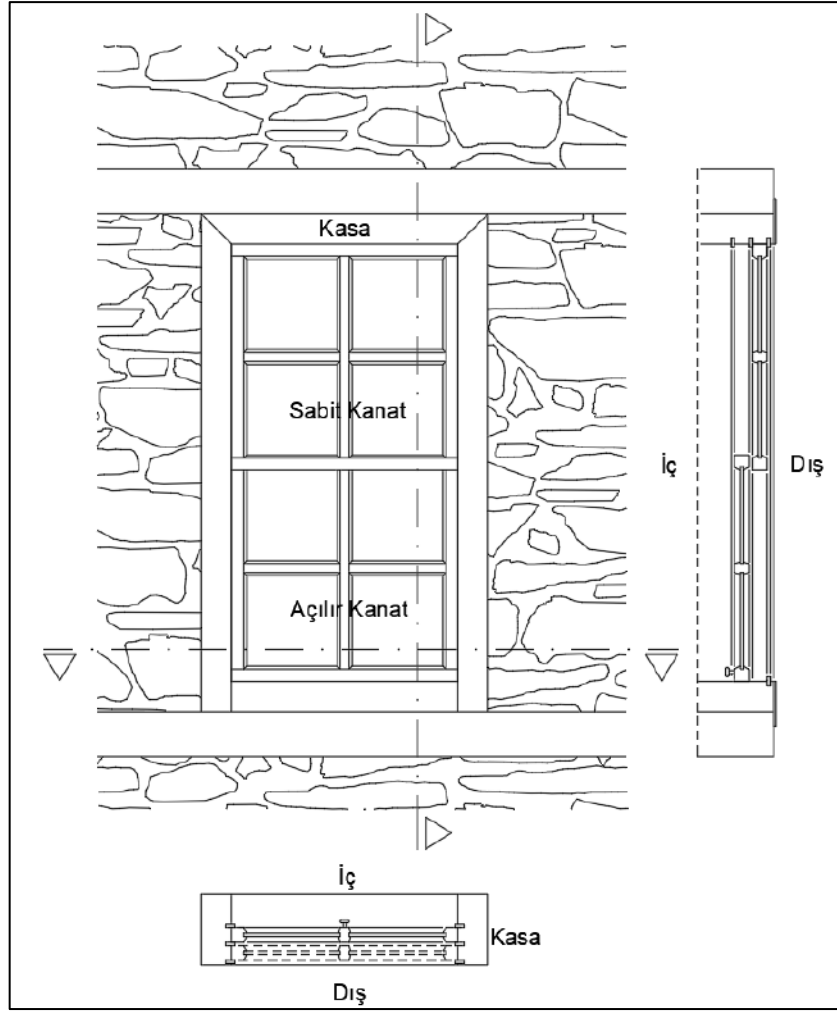


Şekil 4.46. Sonradan eklenen beşik ya da kırma çatının rüzgârdan uçmaması için sabitleme detayları

Çinko saç levha kaplı kırma ve beşik çatı gibi mimari elemanların özgün yapılarla eklendiği örneklerin bazılarında çatıyı sabit tutmaya yarayan mimari detaylar eklenmiştir (Şekil 4.46).

Geleneksel Kilistra evlerinde yaşam mekanlarının; eni 65-85 cm. arasında, boyu ise 130-140 cm. arasında, ara kayıtlı ve 30x30 cm. ve 30x38 cm. modüllü yapıda bulunan pencereleri bulunmaktadır (Şekil 4.47). İç mekân düzenlemesi pencerelerin boyut ve konumu belirleyen en önemli unsurdur. Geleneksel konutlarda gözlemlenen pencere türleri, açılış şekillerine göre “giyotin pencereler” ve “kanatlı pencereler” olarak ayrılmaktadır. Pencereler yatayda ve düşey iki, üç veya dört modüllü olabilmektedir. Odaların, ahşap ve taş çıkmaların pencereleri ahşap kanatlı ve kasalıdır ancak metal kanatlı ve kasalı olan bir örnek de tespit edilmiştir (Şekil 4.48). Yaşama mekanları pencerelerinin en boy oranının 1.2/2 olduğu (Üstün Çalışır, 2019, ss. 119-122) görülmekle birlikte 1/2 ile 2/3 oranındaki pencerelere rastlanmaktadır. Bölgede üçgen alınlıklı pencere örnekleri de gözlemlenmektedir (Şekil 4.49).





Şekil 4.47. Solda ocağın iki yanında da bulunan, sağda tahtaboşta bulunan iki modül genişliğinde ve dört modül yüksekliğindeki giyotin pencereler, aşağıda detaylar



Şekil 4.48. Solda iki modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki kanatlı pencere, ortada üç modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki kanatlı pencere, sağda metal doğramalı kanatlı pencere



Şekil 4.49. Solda üçgen alınlıklı iki modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki kanatlı pencere, sağda üçgen alınlıklı üç modül genişliğinde ve üç modül yüksekliğindeki giyotin pencere

Kilistra'da hırçerevi haricinde genellikle evlerin zemin ve bodrum katlarında yiyeceklerin depolandığı kilerler mevcuttur. Kilerler, kontrollü ışık alması ve havalandırma sağlaması için dikdörtgen şekilli ortak bir ölçüye sahip olmayan küçük ve az sayıda pencereye sahiptir. Bu pencerelerde haşerelerin ve farelerin girişine karşı bir tür koruyucu tabaka olarak, pencerelerin önüne yerleştirilen küçük bir tel örgü de gözlemlenebilmektedir. Böylece yiyecek ve içecekler haşerelerden korunmakta ve uzun süre taze kalabilmektedir. Bu detaylarla birlikte kedilerin kilere girip fareleri avlaması için evin içerisinden de küçük delikler açılmıştır (Odabaşı, 2001, ss. 53-54). Kilistra'da bazı durumlarda alt kattaki pencerelerde tel örgünün yerini ahşap kapaklar, geçme demir parmaklıklar (Şekil 4.50), çinko saç levha kaplamalar, ahşap ızgaralar (Şekil 4.51), ferforje parmaklıklar ve naylonlar (Şekil 4.52) almıştır.



Şekil 4.50. Geçme demir parmaklıklılı ve tel örgülü pencereler



Şekil 4.51. Ahşap ızgaralı pencereler



Şekil 4.52. Solda çinko saç levha kaplı, ortada ferforje demir kaplı, sağda naylon kaplı pencereler

Bir diğer yerel detay ise yağmurlu günlerde suyun içeriye girmesini önleyen ve aynı zamanda sıcak yaz günlerinde gölgeleme aracı olarak çinko saçakların doğrudan pencerelerin ve kapıların üzerine yerleştirilmesidir (Şekil 4.53).



Şekil 4.53. Çinko saç levha gölge elemanları

Geleneksel Kilistra evlerinde yaşam mekanlarının ve hayat girişlerinin çakma tahta kapıları, kanat ölçüleri birbirine eşit olacak şekilde çift kanatlı masif ahşaptır (Şekil 4.54). Kapı yükseklikleri 200-220 cm., kapı genişliklileri 180-200 cm. arasında değişmekle birlikte genelde tek kanadı kullanılmaktadır. Bazı ahır kapılarının üst bölümünde demir parmaklıklı ışıklık bölümü ve camsız pencere bulunmaktadır (Şekil 4.55). Dış kapılara korunması ve ömrünün uzaması için bezir yağı sürülmektedir (Üstün Çalışır, 2019, ss. 109-111).



Şekil 4.54. Yaşama mekanlarına giriş kapısı



Şekil 4.55. Solda demir parmaklıklı ışıklı, sağda camsız pencereli ahır kapısı

Geleneksel Kilistra evlerinin iç kapıları eni 80-90 cm. aralığında ve boyu ortalama 200 cm. olan “çakma tahta kapı kanadı” ve “çerçeve üzerine çakma tahta kapı kanadı”dan oluşmaktadır (Üstün Çalışır, 2019, s. 117). Bu iç kapılarda özgün bir kilit sistemi de bulunmaktadır (Şekil 4.56).



Şekil 4.56. İç kapı ve özgün kilit sistemi

Geleneksel Kilistra evlerinde, içerideki ocaktan veya sobadan çıkan fazla dumanı boşaltmak için çatıda baca görevi gören buhare/buhari de yöreye özgü başka bir detaydır. Bacaya bağlanan buhare/buhari; ısıtma amaçlı kullanılmadığında hem havalandırma hem de aydınlatma görevi gören bir çeşit altı delikli, pişmiş, sırçalı toprak küptür (Şekil 4.57) (Turgut, 2003, s. 29).

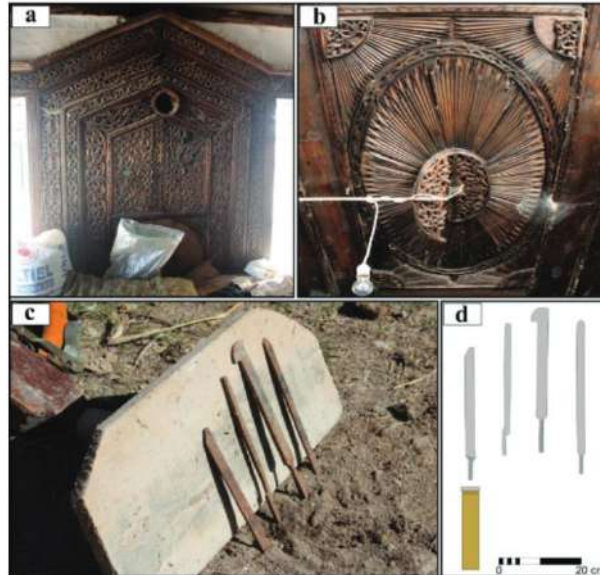


Şekil 4.57. Buhare/Buhari denilen altı delikli sırçalı küp baca



Şekil 4.58. Karaimam Mescidi duvarında silme detayı

Kilistra'da bulunan Karaimam Mescidi'nde yağmur suyunun yapıdan uzaklaştırılması ve dış duvarın sudan zarar görmemesi için silme detayı bulunmaktadır (Şekil 4.58).

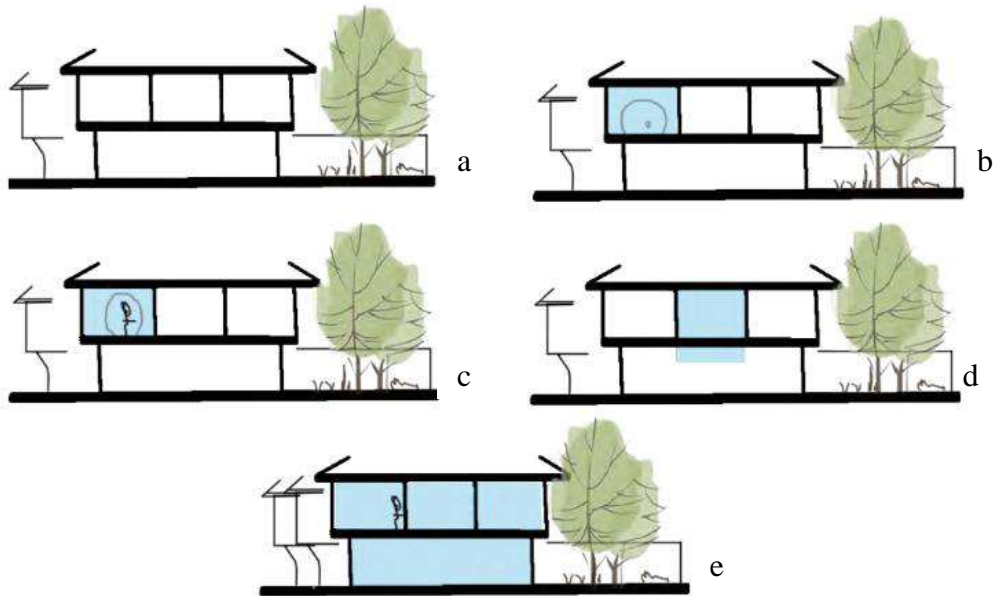


Şekil 4.59. Ocak çevresinde ahşap oymalar (a), tavan göbeği (b), oyma takımları (c) oyma takımlarının ölçekli çizimleri (d) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 447)

Geleneksel Kilistra evlerinde örneği az da olsa başoda diye adlandırılmayan ancak diğer odalardan daha büyük ve iki pencerenin ortasında ahşap işçilikli ocağa (Şekil 4.59) sahip başoda nitelikli bir oda bulunmaktadır (Arıtan, 2010, ss. 56-57). Ahşabın oyulması işlemi de oyma takımları yardımı ile yapılmaktadır (Şekil 4.59) (Tosunlar & Oktaç Beycan, 2022, s. 444). Geçmişte ocak yardımı ile ısıtılan odalarda ocak nişi kapatılmış yerine ısıtma için soba eklenmiştir (Şekil 4.60).



Şekil 4.60. Üzerinde su ısıtmak için çeşitli ölçülerde güğümler bulunan soba



Şekil 4.61. Serinletme ve ısıtma için geleneksel konutta çözümler; konutun serinletilmesi (a), odanın ısıtılması (b), kişinin ısıtılması (c), kış odası (d), kolay ısıtılan konut (e) (Küçükerman, 1995 kaynağından yararlanılarak yeniden çizilmiştir (T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021, s. 163))

Geleneksel Kilistra evlerinde, geleneksel konutlarda olduğu gibi öncelik mekândan ziyade kişilerin ısıtılmasını sağlamaktır. Ancak bu çözüm her zaman yeterli bulunmamıştır. Kalın duvarlı, ısı yalıtımlı, güçlü ocaklı odalar; yazlık-kışık mekân uygulamaları gibi çözümler de üretilmiştir (Şekil 4.61) (Küçükerman, 1995, ss. 54, 55).

Bölgede bulunan Ortaçağ konutları genellikle 2 katlıdır ve konutların girişine zor ulaşılmaktadır (Şekil 4.62). Ahşap ve daire taşlı kapıları bulunan bu konutlarda görülen bir diğer özgün detay ise savunma amaçlı olarak katlar arası yapılan ip merdivenler ve acil durumlarda ulaşım amaçlı kullanılması için yapılan yuvarlak deliklerdir. (Mimiroğlu, 2017, s. 131).



Şekil 4.62. Koyak mevkinde Ortaçağ konutu ve kuyu ile kapı menteşe izleri

Zengin su kaynaklarına sahip Kilistra'da Ciğer Yeri mevkinde bulunan, tek bir köprü bulunmaktadır (Şekil 4.63) ve köprü düzgün kesme taşlardan, korkulukları ise iri taşlardan oluşmuş olup, yarım daire kemerli tek gözlüdür. (Mimiroğlu, 2017, s. 118). Köprü'nün ilk yapım döneminin, taş döşemeli antik yolla (Karaağaç, 2013, s. 128) Roma dönemi yapılarıyla bağlantı kurmasından Roma dönemi kadar düşünülmekte, ancak günümüze ulaşan halinin Beylikler devrinde yapıлып, Osmanlı döneminde onarım geçirmiş olduğu düşünülmektedir (Karpuz, 2009, s. 1041). Yukarı dere mevkinde benzer bir köprü 1990'lı yıllarda sel baskını sonucu yıkılmıştır (Karaağaç, 2013, s. 128).



Şekil 4.63. Ciğer Yeri mevkinde bulunan yarım daire kemerli tek gözlü köprü

Zengin su kaynaklarına sahip Kilistra’da birçok çeşme bulunmaktadır (Şekil 4.64). Bu çeşmelerin bir kısmı yalıklı yapılmış olup hayvanların da su içebilmesine olanak verilmiştir. Özellikle köyün meydanında bulunan köye su taşıyan kesme taştan yapılmış su kemerinin (Köylüler bunun kale duvarı olarak kullanıldığını da söylemektedir (Karaağaç, 2013, s. 129).) bitimindeki su terazisinin bitişiindeki tek lüleli, sivri kemerli, semerdam saçaklı, devşirme sütun başlıklı, orijinal yalağa sahip Başpınar Çeşmesi (Karpuz, 2009, s. 939) ve yuvarlık kemerli, devşirme mermer ayaklı, düz saçaklı, orijinal yalıklı Hatip Pınarı Çeşmesi (Karpuz, 2009, s. 941), Osmanlı dönemi çeşme özelliklerini taşımaktadır (Mimiroğlu, 2017, s. 102). Devrek mevkinde antik kente giriş yapılan Kral Yolu’nun sağında bulunan düzgün kesilmiş tuf taşlı, tek kemerli, orijinal testilik, lülelik ve su haznesine sahip Sümbül Çeşmesi de bulunmaktadır (Özkan, 2003, s. 228).



Şekil 4.64. Solda su kemerli Başpınar Çeşmesi, ortada Hatip Pınarı Çeşmesi, sağda Sümbül Çeşmesi

Kilistra yerleşim alanında çoğunlukla iki tür sarnıç mevcuttur, bunlar kuyu tipi ve oda tipi şeklindedir. Yağmur suyu ile beslenen silindirik kuyu tipi sarnıçların ağzı genellikle bir kapakla kapatılmış, yapı komplekslerinin içinde ya da terasta ana kayaya oyularak yapılmıştır (Şekil 4.65). Oda tipi sarnıçlar ise kare ve çok destekli sarnıçlar

olarak farklılık göstermektedir (Şekil 4.66, Şekil 4.67) ve bir kaynaktan beslenerek suyu depolamakta olup, bir su giriş deliğine sahiptir (Mimiroğlu, 2017, ss. 112-115). Kilistra'nın en büyük sarnıcı Başpınar harmanlarında, Ardıçlı tepede bulunan dikdörtgen planlı sekiz sütunlu, üç nefli, beşik tonozlu Katırini'dir (Şekil 4.67). Sarnıcın girişinin solunda kalan doğu nefinde bir çukur ve bu çukurun üzerinde 30-50 cm. su dolum deliği (Şekil 4.68) bulunmaktadır (Özkan, 2001, s. 169). Ön bölümünde su dağıtım kanalları bulunan sarnıcın, kaya oyma bölümünden açılan akıntı kanalları ve yivler, sarnıç önündeki kesme taşla yapılan bir kanala bağlanmaktadır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 19). Sarnıca girişin sağındaki batı nefte biri boşaltım için kullanılan ve diğeri iç merdivenin altında bulunup nefleri bağlayan iki delik vardır (Şekil 4.68). Sarnıcın üst örtüsünde de "avgan" adı verilen su toplama kanalları ve haznesi bulunmaktadır (Özkan, 2001, s. 169).



Şekil 4.65. Solda Konacak mevkinde kuyu sarnıç, sağda Devrek mevkinde kuyu sarnıç



Şekil 4.66. Solda Sığırönü mevkindeki üçgen alınlıklı sarnıç, sağda antik yol üzerindeki üçgen alınlıklı sarnıç



Şekil 4.67. Katrini Sarnıcı ve Katrini Sarnıcı planı (Özkan, 2001, s. 175)



Şekil 4.68. Solda Katrini Sarnıcı su dolum deliği, sağda boşaltım ve temizlik kanalları

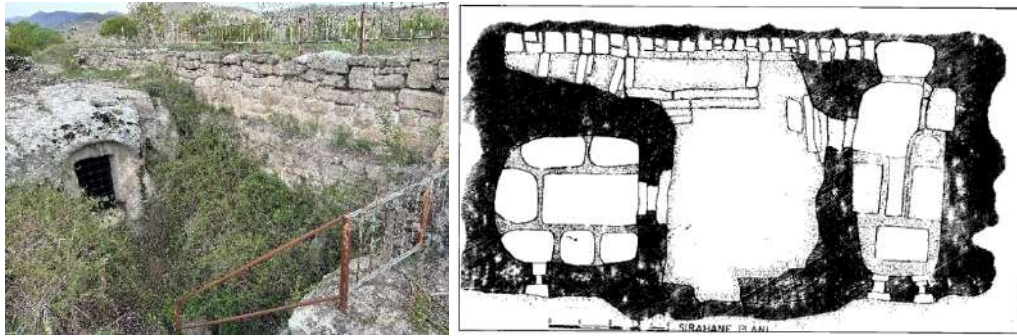
Kare planlı sarnıçlara örnek olarak Karaimam Mescidi'ne bağlı Karaimam Sarnıcı'dır (Şekil 4.69). Kesin olarak hangi dönemde inşa edildiği tespit edilemeyen sarnıcın Osmanlı dönemine ait olduğu düşünülmektedir (Karpuz, 2009, s. 991).



Şekil 4.69. Karaimam Mescidi sarnıcı

Söğütlü Dere' karşılıklı doğu ve batı yönünde, ön yıkama bölümünü oluşturan bir avluda iki adet şaraphane bulunmaktadır (Şekil 4.70). Dereyle bağlantı ön yıkama

bölümünün altındaki kısa duvar ve boşaltım deliği ile dereye bağlanmaktadır (Özkan, 2001, s. 169). Batı yönündeki yedi basamakla inilen şaraphanenin üstündeki su kanalından taşıma yöntemi ile giriş kapısının sağındaki delikten su almaktadır (Şekil 4.71). Üzüm yıkama, çatlatma, ezme, mayalandırma, tortu çökertme gibi işlemler için dikdörtgen şekilli havuzlarla bölümlendirilmiştir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 19). Doğu yönündeki şaraphanenin duvar üstlerinde kılcal iletişim kanalları bulunan havuzların önünde, dikdörtgen, kare ve dairesel şekilli üç havuz daha bulunmaktadır (Şekil 4.72) (Özkan, 2001, ss. 169-170). Kuzeyde sırtlarını moloz taş örgü istinat duvarına (Mimiroğlu, 2017, s. 119) dayayan şaraphanelerin atık suları için kanalları dereye bağlanmıştır (Özkan, 2001, ss. 169-170). Diğer şaraphaneler köyün Kuzbağ ve Burunharmanlar mevkinde görülmektedir (Karaağaç, 2013, s. 128).



Şekil 4.70. Batı ve doğu yönünde çift şaraphane ve planı (Özkan, 2001, s. 176)



Şekil 4.71. Batı yönündeki şaraphane ve kırmızı alan içerisinde su alma deliği



Şekil 4.72. Doğu yönündeki şaraphane, şarap üretimi için havuzlar ve ezme taşı

Devrek mevkindeki karakol kompleksinde, Konacak mevkindeki manastırın mutfağında (Mimiroğlu, 2017, s. 120) ve çatısında da şarap üretiminde kullanıldığı düşünülen havuz ve kanallar (Şekil 4.73) mevcuttur.



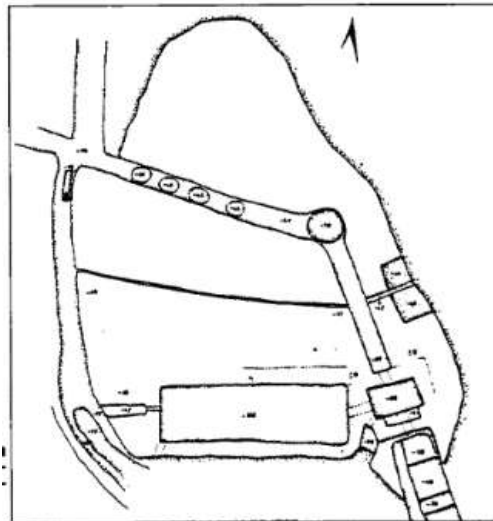
Şekil 4.73. Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsünde şarap üretiminde kullanıldığı düşünülen detaylar



Şekil 4.74. Konacak mevkindeki manastırın üst örtüsünde su kanalları

Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsünde suyun tahliye edilmesi için su kanalları da bulunmaktadır (Şekil 4.74).

Söğütlü dere mevkinde bulunan şaraphanelerin sırtında bulunan tarlanın ortasında bir kaya zemine oyulmuş su dağıtım tesisi bulunmaktadır (Şekil 4.75). Tarla zemininden 60-120 cm. yükseklikteki tesisin şaraphanelere temiz su sağladığı düşünülmektedir (Özkan, 2003, s. 226).



Şekil 4.75. Söğütlü dere su şebekesi (Özkan, 2003, s. 232)

Kilistra'da Sığırönü mevkinde Kapçı İni geçmişte seramik üretiminin yapıldığı seramik atölyelerinden oluşmaktadır (Şekil 4.76). Yapı kompleksi üç atölye ile bu atölyelerin ön tarafında bulunan yerel dilde “kesmik” denilen yakacakla yanan fırından ve havuzdan oluşmaktadır. Atölyelerde dağlardan getirilen yörede “kuz” adı verilen killi toprak, toprak değirmeninde ufalandıktan sonra elek ile elenir. Oluşan hamurun depolandığı, hamur haline getirildiği çeşitli boyutlarda havuzcuklar ve nişler bulunmaktadır (Şekil 4.77) (Mimiroğlu, 2017, s. 124). Bu atölyelere, atölyelerde üretilen eşyalar satılıp kâr elde edildiği için yerli halk tarafından “Kârhane” de denilmektedir.



Şekil 4.76. Seramik Atölyesi (Kapçı İni)



Şekil 4.77. Solda ve ortada Kapçı İni'nde havuzlar ve nişler, sağda toprak şamdan



Şekil 4.78. Höyük yakınındaki demirci dükkanı

Yerli halktan alınan bilgiye göre eskiden Kilistra’da çeşitli metal kap kacak ve el sanatlarında da kullanılan çeşitli metal aletler satılan bir demirci dükkânı bulunmaktadır (Şekil 4.78).

Kilistra yerleşiminin güney doğusunda ana kayaya oyularak oluşturulmuş mutfak, depo, kilise, sarnıç, koridor ve havalandırma kanalları tanımlanabilen, savunma amaçlı olduğu düşünülen bir pencere aracılığı ile giriş kapısı kontrol edilebilen bir yeraltı kenti bulunmaktadır (Mimiroğlu, 2017, s. 141).

4.3.3. Kilistra’da geleneksel değerler ve etik bilgisi

Geçmişte ahşap işçiliği, taş işçiliği, dokumacılık, seramik üreticiliği gibi el sanatları bulunan Kilistra’nın köklü tarihi, özgün mimarisi ve gelenekleri somut ve somut olmayan kültürel miras zenginliğinin kanıtıdır. Kilistra’da sıralı dizilmiş bulunan seramik atölyeleri, geçmişte önemli bir ticari faaliyet olan seramikçiliğin tarihini gözler önüne sermektedir. Çoğunlukla mutfak eşyası yapımında kullanılan seramik, amforaların, testilerin ve şamdanların hammaddesidir. Yerli halktan alınan bilgiye göre bu atölyeler 1950’lere kadar seramik üretiminde kullanılmıştır (Mimiroğlu, 2017, ss. 124, 125).

Geleneksel Kilistra evlerinde, toprak dama yakın vaziyette nazarlık şeklinde tabaklar bulunmaktadır (Şekil 4.79). Bereket, bolluk, mutluluk ve refah getirmesi için çoğu evin üst kat penceresinin üstündeki bu tabaklar; Arapça “Allah”, Türkçe veya Arapça “Maşaallah” yazısı ve evin inşa tarihini gösteren bilgiler tek parça taşın üstüne gömülmüştür (Aydın, 2008, s. 185; Gürbüz, 2006, s. 10; Üstün Çalışır, 2019, s. 130).



Şekil 4.79. Nazarlık tabaklar

Bunlara ek olarak evlerin çardak bölümüne asılan kelle örgüsü denilen buğday demetinden yapılan süsler (bereket ve bolluk getirdiğine inanılır.), kurutulmuş gılabba ve üzerlik (Konya’da yüzerlik de denilir, yakıldığı zaman evden kötü enerjinin giderildiğine ve nazardan koruduğuna inanılır.) gibi süsler mevcuttur (Şekil 4.80).



Şekil 4.80. Solda kelle örgüsü buğday demeti, ortada kurutulmuş gılabba, sağda üzerlik

Geleneksel Kilistra evlerinde evin odalarında boydan boya terekler mevcuttur. Bu tereklerde çoğu zaman süslü tabaklar sergilenmektedir (Şekil 4.81). Tereklerin altında ise hane halkının eşyalarını koyduğu gömme dolaplar mevcuttur. Bu dolapların sadece niş olarak bulunduğu örnekler de mevcuttur (Şekil 4.82).



Şekil 4.81. Odalarda çeşitli tabakların sergilendiği ahşap terekler



Şekil 4.82. Odalarda terek altında gömme dolaplar

Duş görevi gören gusülhaneler, tüm vücudun yıkanması için evin odalarına yerleştirilmektedir. Gusülhaneler genellikle odanın eve bakan bir duvarını tamamen kaplayan yüklük adı verilen derin bir dolabın parçası olarak düzenlenir (Şekil 4.83). Bu derin dolapta ayrıca çiçeklik ve kandillik de bulunmaktadır. Gusülhanenin zemini, suyun akmaması için çinko saç levha ile kaplanmıştır. Neredeyse her odada gusülhane bulunmasının sebebi eskiden bir evde birden fazla hanenin yaşaması sonucu mahremiyeti sağlamak içindir. Gusülhanenin atık suları demir borular ile taşlık bölümüne iletilirken, ardından künkler yardımı ile bahçeye taşınmaktadır. Künklerin uç kısımlarının 1 m. altı kazıldıktan sonra bu bölüme altı delik sırça küp yerleştirilir ve bu delikten atık su yerin

altına doğru tasviye edilmektedir. Bu küplerin üst kısmına gelen toprağa güzel kokulu çiçekler ekilir ve bu üzerine yük gelmesiyle basınç oluşumu önlenmektedir böylece küp kırılmamaktadır (Turgut, 2003, s. 28).



Şekil 4.83. Gusülhane ve yüklük örnekleri

Kilistra'da Söğütlü Çamaşırhanesi (Şekil 4.84) ve Ketenoğlu Çamaşırhanesi (Şekil 4.85) olarak iki adet özgün çamaşırhane mevcuttur. Çamaşırhaneler genellikle bol suyu olan çeşmelerin yanına inşa edilmiştir ve etrafı alçak bir duvarla çevrilidir. Çeşmenin önünde temiz su ile çamaşırların kaynatıldığı yan yana inşa edilmiş birkaç ocak vardır. Sosyal hayatta fazla aktif olmayan kadınlar bu mekanlarda birbirlerinin yıkama işlerine yardım etmiş ve sosyalleşmişlerdir.



Şekil 4.84. Söğütlü çamaşırhanesi



Şekil 4.85. Ketenoğlu çamaşırhanesi (Mimiroğlu, 2017, s. 109)



Şekil 4.86. Ahır damı üstünde tuvalet (a), avluda tuvalet (b), evin dış duvara bitişik tuvalet (c), günümüzde odunluk olarak kullanılan in içerisinde tuvalet (d), çardağa sonradan eklenen tuvalet ve banyo hacimleri

Kilistra'da eskiden İslam dininin temizlik anlayışı gereği tuvaletler ahırın üstündeki toprak damda, avluların girişine yakın ya da avluda evin duvarına bitişik konumda bulunurdu. Hatta bazı kaya oyma yapılarında tuvalet kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Bu tuvalet mekanlarına bağlı hela kuyuları bulunmaktadır (Turgut, 2003, s. 17). Günümüzde tuvaletler evin çardak denilen bölümüne ek olarak yapılmıştır (Şekil 4.86).

Kilistra tarihi yerleşiminde evlerin ve diğer yapıların topografyaya uyumlu yerleşimi sayesinde binalar birbirinin havasını, ışığını ve manzarasını engellememektedir (Şekil 4.87).



Şekil 4.87. Koyak Vadisi'nden Kilistra'ya bakış



Şekil 4.88. Devrek mevkinde karakol ünitesi



Şekil 4.89. Devrek mevkinde taş kurnalı su havuzu

Savunma ve gizlenmenin önemli olduğu Kilistra'da, Lystra'dan bağlanan antik yolun doğu girişi bölümünde kaya kütlelerinin üst örtüsünde kent girişine hakim bir karakol ünitesi bulunmaktadır (Şekil 4.88). Çevresi taş duvar örülü avlunun etrafında, yekpare kayalara oyulmuş ikisi büyük biri küçük üç oda, sarnıç ve taş kurnalı bir su yatağı (Şekli 4.89) bulunmaktadır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 15). Bu mevkide yine bir sarnıç, yerden 2,5 m. yüksekliğinde bir gözetleme kulesi, Sümbül Çeşmesi ve nekropoller gözlemlenebilmektedir (Şekil 4.90).



Şekil 4.90. Antik yolda gözetleme kulesi, sarnıç, Sümbül çeşmesi ve nekropol

Kilistra yerleşiminde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi mezarlarla birlikte Ortaçağ'a ait insan biçiminde oyulan mezar nişleri ve oda mezarları olarak iki tip mezar mevcuttur. Bu mezarlar gömülecek kişinin boyutuna göre değişmektedir (Şekil 4.87) (Mimiroğlu, 2017, s. 88).



Şekil 4.91. Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsünde solda oda mezar, sağda mezar nişleri

Kilistra yerleşiminin kuzeyinde tuf kayalara oyulmuş Bayramhacı İleri manastır, üç kattan oluşmaktadır (Şekil 4.92). Yapının batı kısmında iki şapel olmak üzere, şapellerin yanında bir mutfak, bir kiler, üçüncü katta iki keşiş hücre (inziva odası)

ve henüz işlevi netleştirilememiş altı mekândan oluşmaktadır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 21).



Şekil 4.92. Bayram Hacı İnleri Manastırı



Şekil 4.93. Konacak mevkinde bulunan manastır

Konacak mevkinde manastır (Şekil 4.93); kuzey güney eksenli kayalığın batı cephesine iki mezar odası, kuzeyde bir mutfak, ikinci katta sekili bir toplanma odası (Şekil 4.94), üçüncü katta bir kesiş odası (inziva odası) ve işlevi belirsiz bir başka odadan (Şekil 4.95) oluşan üç katlı bir manastır kompleksidir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, ss. 15-16). Manastırın mutfak bölümünde “T” şeklinde ocak nişi ve kuyu sarnıç bulunmaktadır (Şekil 4.96).



Şekil 4.94. Konacak mevkindeki manastırın sekili toplantı mekânı (Mimiroğlu, 2017, s. 41)



Şekil 4.95. Konacak mevkinde bulunan manastırın ortak alan



Şekil 4.96. Konacak mevkinde bulunan manastırın mutfak bölümü

Konacak manastırının güneyinde haç planlı, 7-8. yüzyıllara dayanıldığı düşünülen bir şapel bulunmaktadır (Şekil 4.97) (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 16).



Şekil 4.97. Haç Planlı Şapel (Sandıkkaya)



Şekil 4.98. Papaz evi

Haç planlı şapelin karşısından şapelin papazının kaldığı düşünülen bir papaz evi mevcuttur. Papaz evindeki yatak şeklindeki taş ve şapele olan konumu bu kanıtı güçlendirmektedir (Şekil 4.98).



Şekil 4.99. Paulönü (Sümbül İni) Kilisesi ve geometrik boyama bezeli kemerli penceresi

Paulönü (Sümbül İni) Kilisesi Koyak vadisinde Paulönü mevkindedir. Bölgede narteksi (ön giriş) olan tek kilisedir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016, s. 17).

Geometrik boyama bezeli kemerli penceresi bulunmaktadır (Şekil 4.99). Yerli halka göre Aziz Paulus bu bölgeye gelmiş ve halka seslenmiştir. Bölgenin ve kilisesin adının bu yüzden Paulönü olduğunu düşünmektedirler.



Şekil 4.100. Koyak mevkinde bulunan tek nefli şapel

Birçok şapele sahip Kilistra’da yine Koyak mevkinde tek nefli küçük bir şapel bulunmaktadır (Şekil 4.100).

Genellikle tarım ve hayvancılıkla geçimin sağlandığı Kilistra’da bol miktarda kabak yetiştirilmektedir, “kabak yemeği” düğünlerde kadınlara ait sofralarda günümüzde hala ikram edilmektedir. Yerli halkın mutfağında alıç ve yaban eriği turşusu, ahlat kompostosu, pancar pekmezi, gılabba (Gilabori-Viburnum Opulus) meşrubatı yapılmaktadır. Bu meşrubatın tansiyon, şeker, kolesterol, böbrek ve mide rahatsızlıklarına iyi geldiği düşünülür ve meşrubat geleneksel tedavide yaygın olarak kullanılmaktadır (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016).

Antik yolun solundaki mezarlığın köşesinde köy folkloründe önemli olan Üzümcü Baba–Yalnız Dede mezarı bulunmaktadır (Şekil 4.101). Bu şahıs sancılanan hayvanların, eli siğilleri çocukların şifa bulmasından dolayı yerli halk için önemlidir. Yerli halkın inanışına göre tepeden yuvarlanan taş ve çakıl bu mezara değmemektedir (Özkan, 2003, s. 228)



Şekil 4.101. Kral yolu üzerinde Üzümcü Baba–Yalnız Dede mezarı

Kilistra'nın dışında kalan bir bölgede tek olarak bulunan “Döllük” adı verilen ardıç ağacına da bez parçaları bağlanarak dilek tutulmaktadır (Gürbüz, 2006, s. 17). Yörede doğum yapacak kadının doğumunun kolaylaşması için “delikli taş” adı verilen taş ezilerek su ile karıştırılır ve oluşan karışım kadına içirilmektedir (Gürbüz, 2006, s. 21).

Kilistra'da İslam eserlerinden, Gökyurt Cuma Camii, Gökyurt Çöğürçüler Camii, Orta Mahalle (Kavaklı) Mescidi, Ali Hoca Mescidi, Karaimam Mescidi, Gökyurt Zümbüllü (Gücümen) Mescidi 2 adet cami ve 5 adet mescit mevcuttur. Gökyurt Cuma Camii 1874 yılında yapılmış olup, harimde mihrap duvarına dik her sırada üç sütun olarak dört sıra ahşap direklerle beş sahına ayrılmıştır (Şekil 4.102) (Karpuz, 2009, s. 855). Ahşap örtülü, ahşap direkli camide tavanda geniş latalar kullanılmıştır. Burada kullanılan ağaçların Beyşehir dağlarından kağnılarla getirildiği söylenmektedir (Karaağaç, 2013, s. 142). Caminin yakınlarında bir konutun avlusunda da sütun başı, vaftiz teknesi ve sütun gövdesi bulunmaktadır (Şekil 4.103).



Şekil 4.102. Gökyurt Cuma Cami ve ahşap direkli harim bölümü (Bozkurt, 2015, s. 35)



Şekil 4.103. Gökyurt Cuma Camii yakınındaki vaftiz teknesi, sütun başı ve sütün gövdesi

Yine Kilistra’da misafirlerin ağırlandığı, geleneksel sohbet ve eğlence toplantılarının yapıldığı, köy ölçeğinde kültürel paylaşımın gerçekleştiği bir nevi halk eğitim kurumu olan köy odaları mevcuttur. Ancak bakımsızlık sonucunda kullanılamaz hale gelmişlerdir (Bozkurt, 2016, s. 202; Mimiroğlu, 2017, s. 133). Köy odalarının günümüze ulaşabilen başlıca örnekleri Şehirlioğlanlar Odası (Şekil 4.104) ile Karaimam Mescidi’ne bağlı köy odasıdır (Şekil 4.105). Bu odalarda suluk sekisi bulunmaktadır. Sekiye konulan su küplerindeki çeşmeden doldurulan su, içindeki yabancı maddelerin dibe çökmesi için 5-10 gün küp içinde bekletilir ve sonrasında içmeye hazır gelir (Odabaşı, 2001, s. 58).



Şekil 4.104. İsmigilin odasında ocak nişi ve çağ/suluk sekisi (Bozkurt, 2016, s. 214)



Şekil 4.105. Karaimam Mescidi ve mescide bağlı köy odası

Uzun kış gecelerini renklendirmek için Barhana adı verilen toplantılar yapılır. Kadınlar ve erkeklerin ayrı ayrı Barhana'sı olmaktadır. Barhana adı verilen toplantıda sohbetler edilir, oyunlar oynanır, arabaşı (acılı tavuklu bir çorba) içilir ve pişmaniye yenir. Ancak günümüzde televizyonların etkisiyle Barhanalar gözden düşmüştür (Karaağaç, 2013, s. 187).

Bir genç kızın çok miktarda çeyizinin bulunması Konya'da bir övgü sebebidir. Kilistra'da genç kızlar çeyiz olarak sepet üretmektedir. Bu sepetlerin çok miktarda bulunması da bu yüzden gereklidir. Bu sepetler konutun çardak denilen bölümüne süs olarak asılmıştır (Şekil 4.106).



Şekil 4.106. Çardağa asılan sepet örnekleri

Dokumacılığın geçmişte önemli bir ekonomik faaliyet olduğu Kilistra'da, evlilik çağına gelmiş genç kızlar, kadife takım ve iki yüzlü cübbe ile iplik ipek şalvar giymektedir (Şekil 4.107) (Detseli, 2006). Evlenecek kadınlar düğün gününde ağır asbab denilen iki yüzlü cübbe ve akdondan oluşan yöresel kıyafeti giymektedir. İki parçadan

oluşan bu kıyafetin üzerine “al” denilen kırmızı bir örtü, baş üstünden bağlanmaktadır. Bu örtünün üzerine de hünkâr denilen başka bir örtü örtülmektedir. (Aydın, 2008, ss. 179-180). Kilistra’da bu yöresel kıyafetleri hala bazı evlerde dikilmektedir. Yöresel kıyafetlerde kullanılan kumaşların Konya–Bedesten’den alındığı belirtilmektedir.



Şekil 4.107. Solda iki yüzü cübbe ve iplik ipek şalvar, ortada iki yüzü cübbe ve akdon, sağda dikiş tezgâhı

Kilistra geçmişte kütük atma geleneği bulunmaktadır. Evli bir erkeğin ilk erkek çocuğu olduğunda, arkadaşları bir kütüğe çeşitli paralar bağlayarak yeni babanın kapısının önüne bırakmakta ve “oğlun büyümüş, odun toplayıp gelmiş, soy kütüğün hayırlı, kökü kuvvetli, ömrü bereketli olsun, yaşı da uzun, bileği sert, yüreği mert olsun, bu odun gibi ağa kapına odun bırakmışlar” diyerek bir çeşit tebrik merasiminde bulunmaktadır. Yeni baba olan kişi de erkek (erkek keçi) alıp kestirmekte ve tandıra astırarak pişirip arkadaşlarına ikram etmektedir (Detseli, 2015).

Kilistra’da av mevsimi geldiğinde erkekler toplu olarak ava çıkmaktadır ve en çok tavşan, bıldırcın ve keklik avlanmaktadır. Keklik avı, kafeste beslenen kekliğin öttürülerek sese gelen kekliğin avlanmasıdır. Bilinçsiz avcılık (far ışığı ile tavşan avlanması, üreme mevsimine göre avlanılmaması) bu türlerin sayısının azalmasına sebep olmuştur (Karaağaç, 2013, ss. 187-188).

Tüflü tek parça kayalıkların oyularak mesken edinildiği Kilistra’da, saklanmak amaçlı davulini adı verilen oyuklar ve labirentler mevcuttur. Konacak mevkinde bulunan manastırda Kadirğa İni ve Harman Yeri mevkinde Dursun-Ali Kaya İni davulini örneklerindedir (Özkan, 2003, ss. 224-226).

Kilistra’da önemli bir şahsiyet olan, Millî Mücadele Dönemi (1919-1923)’nde önemli bir rol oynayan Gilisralı Tahir Hoca Efendi; İtalyan işgalinin Konya’da sona ermesinde etkili olmuştur (Karaağaç, 2013, ss. 167-172). Köy meydanında da cumhuriyetin ilanının 10. yılına özel bir taş kitabe bulunmaktadır (Şekil 4. 108).



Şekil 4.108. Köy meydanındaki cumhuriyetin 10. yılına hazırlanan kitabe



Şekil 4.109. Solda Konacak mevkinde bulunan manastırın üst örtüsündeki şapelin, sağda kırmızı alan içerisinde Haç Planlı Şapel'in haç oyması

Kilistra tarihi yerleşim dokusunda dini mimari bağlamında çok sayıda şapel, kilise, manastır, cami ve mescit bulunması bölgenin zengin inanç tarihini gözler önüne sermektedir. Bu yapılarda dini inanışlara göre süslemeler, bezemeler, oymalar bulmak mümkündür (Şekil 4.109).

4.4. Kilistra Geleneksel Bilgi Sistemlerinin Sürdürülebilir Yerel Gelişime Katkısı

Bu bölümde Kilistra’da bulunan geleneksel bilgi sistemlerinin; ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe katkısı ve bununla birlikte iklim duyarlı tasarıma ve afet yönetimine katkısı detaylıca açıklanmıştır.

4.4.1. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin ekolojik sürdürülebilirliğe katkısı

Toksik olmayan doğal ve yerel malzemelerin kullanılması (tuf taşı, ardıç, kara kavak, meşe, söğüt vb.) karbon ayak izinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Yerel ve doğal malzemelerden yapılmış ahşap hatıllı kalın taş duvarlar, yapay ısıtma, yapay havalandırma ve yapay soğutma ihtiyacını azaltarak yalıtımı sağlamıştır. Pencerelede ve kapılarda kullanılan gölgeleme elamanları da soğutmaya katkı sağlamıştır. Tahtaboşların ve pencerelerin de akıllıca konumlandırılması doğal havalandırmaya katkı sağlamaktadır. Bütün bu sistemler enerjinin korunmasını sağlayarak yapay sistemlere ihtiyacı azaltarak ekolojik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

Yağmur suyunun depolanması için çeşitli tiplerde sarnıçlar inşa edilmesi, tatlı su kaynaklarına ihtiyacı azaltarak suyun sürdürülebilir kullanımını ve yönetimini sağlamıştır.

Topoğrafyaya uyumlu ve çevreye saygılı şekilde inşa edilen geleneksel Kilistra evleri, doğal yaşam alanlarının korunmasına ve modern inşaat tekniklerinin ekosisteme verdiği zararı önlemesine yardımcı olmaktadır.

Doğru ve kaliteli malzeme seçimi ve geleneksel inşaat tekniklerinin kullanılması, geleneksel Kilistra evlerinin uzun ömürlü ve dayanıklı olmasını sağlamıştır. Bakım ihtiyacını azaltarak atık oluşumunu azaltmaya katkı sağlamaktadır.

Bölgede tarım, hayvancılık ve arıcılık gibi faaliyetler biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlamaktadır.

Gıda üretiminin fazla olduğu zamanlarda bu gıdaların çeşitli yollarla saklanması, atık üretiminin mümkün olduğunca az olmasına dikkat edilmesi ekolojik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

4.4.2. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin ekonomik sürdürülebilirliğe katkısı

Geleneksel Kilistra evlerinde kullanılan ahşap, taş, kil, kerpiç gibi doğal malzemeler, yörede mevcut bulunduğu için daha az maliyetle elde edilebilmektedir. Bu malzemelerin kullanıldığı geleneksel teknikler modern evlere göre daha basit görüldüğü için inşaat süreci daha az maliyetle halledilebilmektedir.

Kalın taş duvarların ve toprak damların kullanılması yalıtımı sağlamış; doğru ölçüde pencere ve tahtaboş seçimi doğal havalandırmayı, ısıtmayı ve soğutmayı sağlamış ve bu uygulamalar enerji tüketimini azaltarak yerli halkın geçimine katkı sağlamıştır.

Çeşitli tiplerdeki sarnıçlar yağmur suyunun kullanımına olanak vermiş, böylece devletin ücret karşılığında verdiği su kaynaklarını kullanımı azaltılarak yerli halkın geçimine katkı sağlanmaktadır.

Yerel ve doğal malzeme kullanılarak geleneksel tekniklerle yapılmış geleneksel Kilistra evleri bakıma fazla ihtiyaç duymadıkları ve uzun ömürlü, dayanıklı oldukları için bakım maliyetleri düşük olup ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

Kilistra'da bulunan yerli halk genel olarak geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Kilistra'da kaybolan ya da kaybolmaya yüz tutmuş ekonomik getiri olan dokumacılık, şarap ve şıra üretimi, pekmez üretimi, seramik ve toprak eşya üretimi, taş işçiliği, ahşap işçiliği, arıcılık gibi faaliyetler ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

Bölgenin sahip olduğu köklü tarih, özgün yapılar ve gelenekler sürdürülebilir turizmin sağlayıcısı olmaktadır. Bu unsurlar yerli ve yabancı turistleri çekerek, ekonomik kazanç sağlayan değerli varlıklar haline gelebilmektedir. Bu sürdürülebilir turizm potansiyeli; gelir getirme ve iş kolu üretme yoluyla yerelde ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

4.4.3. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin sosyal sürdürülebilirliğe katkısı

Kilistra'da bulunan yerleşim dokusunun ve ortak kullanım alanlarının yakınlığı komşular arasındaki ilişkileri geliştirerek sosyal dayanışmayı sağlamaktadır. Bu dayanışma duygusu; toplumsal iş birliğini, sosyal desteği sağlarken aidiyet duygusunu pekiştirmektedir.

Somut kültürel miras olan geleneksel Kilistra evleri, yerli halkın kültürünü, tarihini, kimliğini yansıtan mirasıdır. Bu evlerin korunmasıyla yerli halk kökleri ile ilişkilerini sürdürebilir bu da kültürel sürdürülebilirliği sağlamaktadır.

Geleneksel Kilistra evlerinde, geçmişte birden fazla hanenin bir arada yaşaması nesiller arası bağları güçlendirirken, geleneklerin aktarılmasını ve kaynakların adil paylaşımını sağlamaktadır.

Sosyal ilişkileri pekiştiren, dayanışma sağlayan çeşitli geleneklerin bulunması (kütük atma, köstek kırma vb.), Barhanalar, düğünler gibi çeşitli eğlencelerin yapılması, köy odaları, camiler ve mescitler gibi ortak alanların bulunması, kısıtlı sosyal yaşama sahip kadınların çamaşırhane gibi yapılarda birbirlerine yardım edere sosyalleşmesi tarım ve hayvancılıkta değerler ve etik bilgisine sahip olunması sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

Köklü bir tarihi sahip Kilistra yerleşiminde sürdürülebilir kültür turizmi ve diğer ekonomik getirisi olan faaliyetler yerli halkın geçimini sağlamasını sağlayarak kültür erozyonunu önleyebilecek ve göçü azaltacaktır, bu durumda ekonomik ve sonrasında sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

4.4.4. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin iklim duyarlı tasarıma katkısı

Geleneksel Kilistra evlerinde; yerel iklim ve çevreye uyum anlayışıyla tasarlanmıştır. Bu evlerde pencereler özellikle yaz aylarında iç mekânı serin tutmak ve rutubeti önlemek amacıyla, doğal havalandırmayı sağlamak için doğru ölçülerde ve akıllıca konumlandırılmıştır. Geleneksel Kilistra evlerinin avlu (hayat) barındıran örnekleri avlunun ara boşluk görevi görmesi nedeniyle yerel iklimin ev içerisinde olumsuz etkilerini azaltmaktadır. Doğal yalıtım malzemesi olarak iç mekânda kerpiç sıva kullanımı, çatıda toprak dam tercih edilmesi; geleneksel Kilistra evlerini aşırı sıcaklardan ve soğuklardan korumuştur. Geleneksel Kilistra evlerinde; pencerelerde ve kapılarda doğrudan gelen güneş ışığını engelleyen, yağmur ve karın bu elemanlardan uzaklaştırılmasını sağlayan, yapay soğutma sağlayan ve bu sayede yapı elemanlarının olumsuz hava koşullarına karşı korunarak uzun ömürlü olmasını imkân veren çinko saç levha gölgeleme elemanları kullanılmıştır.

Geleneksel Kilistra evleri enerji kaybının azaltılması için kompakt yapılmıştır. Bu evlerde kullanılan taş ve kil gibi doğal yapı malzemeleri; gün boyunca ısıyı hapsederken,

geceleeri bu ısıyı yavaş yavaş bırakarak iç mekânda sabit ortam sıcaklığı sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Geleneksel Kilistra evleri, genellikle ana odalar güney yönüne yönlenmiş şekilde tasarlanmıştır. Bu yöndeki pencereler kışın güneş ışığını alarak iç mekânı ısıtmaktadır. Yine bu yönde bir tahtaboş mekânı varsa bu mekânda soğutma sağlamak için doğal gölgeleme elemanı olarak kışın yaprak döken üzüm asmaları kullanılmıştır. Kuzey yönüne bakan tahtaboşlar ise rüzgârın ve yağmurun olumsuz etkilerinden korunmak için çinko saç levha ile kaplanmıştır. Yine bu tahtaboşların bazılarında doğal havalandırmayı sağlamak için sedir altı ahşap kaplamasız yapılmıştır.

Geleneksel Kilistra evlerinde kullanılan bu tasarımlar yapay soğutma, yapay havalandırma ve yapay ısıtma sistemlerini kullanma ihtiyacını azaltarak enerji tüketimini azaltmaya katkı sağlamaktadır.

4.4.5. Kilistra geleneksel bilgi sistemlerinin risk yönetimine katkısı

Geleneksel Kilistra evlerinde depreme dayanım sağlayan esnek ahşap kirişler, hatıllar ve dikmeler kullanılması; kayaların üzerine inşa edilmesi deprem sırasında oluşan kuvvetlerin emilmesine ve dağıtılmasına yardımcı olarak olası bir depremde çökme riskini azaltmaktadır.

Kalın taş duvarlara sahip geleneksel Kilistra evlerinde taş, kil ve kerpiç gibi doğal yapı malzemelerinin kullanımı yangın bariyeri oluşmasını sağlamıştır. Geleneksel Kilistra evleri bitişik nizamda yapılmaması, dar sokaklarla ve bazen de avlularla ayrılmıştır. Bu da olası bir yangının yayılma riskini en aza indirerek geleneksel Kilistra evlerinde hızla yayılmasına engel olmaktadır.

Kaya oyma yapıların üzerine inşa edilen Kilistra evleri, olası bir sel baskınında suya maruz kalmaya dayanacak şekilde ve sele eğilimli alanlardan uzak yüksekte inşa edilmiştir. Yine Geleneksel Kilistra evlerinde, kalın duvarlar, kaya temeller ve bina yönelimleri rüzgâr etkisini en aza indirerek yapısal hasar riskini azaltmıştır. Yerli halk kimi zamanlarda toprak dam kullanımı bırakmış ve çeşitli çatı sistemlerini kullanmışlar. Çinko saç levha kaplı çatılar farklı mimari detaylar ile desteklenerek çatının uçmaması sağlanmıştır. Bazı yapılarda silme detayları kullanılmış, yapının su alıp tahrip olmasına engel olunmuştur.

Geleneksel Kilistra evlerinde yerel ve doğal malzemenin kullanılması karbon ayak izini azaltarak ekosisteme verilen zararı da azaltmıştır. Bu durum ayrıca olası bir

afet sonrasında da yeniden inşa ve onarım için kaynakların teminini de kolaylaştırmış olmaktadır.

Yağmur suyunun depolanmasında çeşitli ve çok miktarda sarnıç kullanımı kuraklıkla mücadelede etkili olmuştur. Yiyeceklerin çeşitli hırçerevi, kiler, izbe vb. mekanlarda saklanması, tuza basılması, turşusunun yapılması çeşitli yollarla kurutulması da kıtlıkla mücadelede ve olası bir afet sonrası gıda temininde etkili olmuştur.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Yerli halkların ve yerel toplulukların günlük hayatta karşılaştıkları zorlukları aşmak ve yaşadıkları çevrenin potansiyellerinden faydalanmak için geliştirdikleri geleneksel bilgi sistemleri; doğal kaynak yönetimine, biyolojik çeşitliliğin korunmasına, kültürün sürdürülebilirliğine, afet risk yönetimine, iklim değişikliklerine uyum ile iklim duyarlı tasarıma katkı sağlamaktadır. Doğa ile iç içe yaşayan yerel toplulukların yaşamlarını sürdürebilmeleri, yaşadıkları ekosistemin sürdürülebilir korunmasına bağlıdır.

Bu tez çalışması, Kilistra’da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşmasına katkı sağlayan ve bu kültürel miras öğelerinin sürdürülebilir korunmasında etkili bir unsur olan geleneksel bilgi sistemlerinin; kayıt altına alınması, sürdürülebilir kalkınmayı sağlaması ve gelecek nesillere aktarılması üzerine temellendirilmiştir. Yine tez çalışması kapsamında Kilistra’da geleneksel bilgi sistemlerinin; ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe katkısıyla beraber iklim duyarlı tasarım ve risk yönetimine katkısı da anlaşılmıştır. Kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları gibi alanlara sahip Kilistra’da özgün kaya oyma yapılar, antik yol, nekropol, şaraphaneler, sarnıçlar, manastırlar, şapeller, kiliseler, konutlar, köprü, karakol ünitesi, seramik atölyesi, gizlenmek için inler, çeşmeler, çamaşırhaneler, camiler ve mescitler gibi birçok yapı bulunmaktadır. Bu yapılar sayesinde çok katmanlı tarihi dokuya sahip Kilistra’nın zengin geçmişi hakkında bilgi edinilebilmektedir. Helenistik ve Roma dönemlerinden itibaren günümüze kadar yerleşim yeri olarak kullanılan Kilistra sahip olduğu özgün değerler ile sürdürülebilir korunmayı ve kalkınmayı hak etmektedir.

Yerel toplulukların ve yerli halkların sürdürülebilir korunması ve kalkınması için sahip oldukları geleneksel bilgilerin de korunması gerekliliği, uluslararası konferanslarda ve anlaşmalarda son yıllarda özellikle vurgulanan bir konu olmuştur. Özellikle ICCROM’un 2020 yılında yayınladığı konferans bildirilerinden oluşan “**Traditional Knowledge Systems and the Conservation and Management of Asia's Heritage**” kitabında geleneksel bilgi sistemlerinin uygulamaları mimarı koruma kapsamında fazlaca ele alınmıştır.

Kilistra’da yapılan arazi çalışmaları, anket çalışmaları ve sözlü görüşmeler neticesinde birçok sorun olduğu gözlemlenmiştir. Yerli halk ile yapılan anket çalışmasında Kilistra’dan iş olanaklarının, eğitim olanaklarının ve yaşam koşullarının

yetersiz olması nedeniyle nüfusta ciddi bir azalma yaşandığı belirtilmiştir. Yerli halk ile yapılan sözlü görüşmelerde de bu sebepler üzerine alt yapı yetersizliği de eklenmiştir. Kilistra'da yerleşim dokusu içerisinde sokakların dar ve bakımsız olması ulaşımı zorlaştırmaktadır. Yerli halk bu ulaşım zorluğu yüzünden acil bir durumda sağlık hizmetlerinden faydalanamayacaklarından korktuklarını belirtmişlerdir.

Bu göç sebebiyle birçok özgün değerlere sahip yapı terk edilmiş dolayısıyla basit onarım, periyodik bakım, sağlamlaştırma gibi koruma teknikleri uygulanmadığı için zamanla yapılar harabeye dönüşmüştür.

İklim duyarlı tasarım kapsamında, sıcak nemli karasal iklime sahip Kilistra'da tespit edilen bir diğer sorun ise yerli halkın yaşadıkları zorlu iklim koşullarıdır. Kuzey ve kuzeydoğudan esen hâkim rüzgâr geleneksel Kilistra'da evlerinde özgün bir mimari öge olan ahşap karkas sisteme sahip tahtaboşların zarar görmesine sebep olmuştur. Tahtaboşları lambiri ile yapma, çinko saç levha ile kaplama gibi çeşitli çözümler üretilse de bu çözümler yetersiz kalmıştır.

Risk yönetimi kapsamında, yapılarda sağlamlaştırma ve onarım işlemleri için farklı tekniklerin ve malzemelerin kullanılması yapıların özgün değerlerini kaybetmesine sebep olmuştur.

Geleneksel teknik bilgi kapsamında; ahşap ve taş işçiliği gibi geleneksel yapım tekniklerini bilen ustaların zamanla azalması, bazı geleneksel konutlarda yanlış teknik ve malzemelerin kullanılması sonucuyla erken bozulmalara neden olmuştur.

Geleneksel değerler ve etik bilgisi kapsamında; göçün etkisi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların bir araya gelip, köy odalarında toplanıp sosyal dayanışma sağladıkları Barhana gibi etkinlikler kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu etkinliklerde yaşatılan, köyün ileri gelenleri ve aile büyükleri tarafından aktarılan, soyut kültürel miras da gün geçtikçe hafızalardan silinmektedir.

Teknolojinin gelişmesi (elektrik ve suyun bağlanması v.b. gibi), değişen inanışlar ve kaybolan gelenekler yapılardaki mekanlarda işlev değişikliğine ve hatta âtil vaziyette bulunmaya sebep olmuştur. Odalarda bulunan yüklük/gusülhane yapısı banyo ve tuvalet gibi ıslak hacimlerin ev içine alınması nedeniyle sadece yüklük olarak kullanılmaktadır. İslami bir değer olan temizlik anlayışı nedeniyle avluda, evin dış duvarına bitişik ve ahır damında konumlandırılan tuvalet de işlevinin kaybetmiş yine ev içerisinde gözlemlenmektedir. Geleneksel konutlarda odalarda bulunan ahşap süslemeli ocak nişi zamanla kapatılmış, yerini sobalar almıştır. Korunan ocak nişleri büyük oranda

mutfaklarda gözlemlenmektedir. Bu durum geleneksel konutlardaki topografyaya uyum sağlayan özgün plan şemalarının bozulmasına sebep olmuştur.

Geleneksel bilgi sistemleri kapsamında; dokumacılık, taş işçiliği, ahşap işçiliği, şarap/şıra üretimi, seramik üreticiliği, sepet üretimi gibi ekonomik sürdürülebilirliği sağlayan faaliyetler ya kaybolmuş ya da kaybolmaya yüz tutmaktadır.

Geleneksel ekolojik bilgi kapsamında; toprak dam gibi ekolojik sürdürülebilirliğe ve iklim duyarlı tasarıma katkı sağlayan bir mimari elemanın yerini, toprak damın bakımı yapacak güçte ve sayıda fazla insanın bulunmaması, çinko saç levha kaplı kırma ve beşik çatı gibi mimari elemanların özgün yapılara eklenmesine sebep olmuştur. Bu çatılar sonradan yapıya eklendiği için rüzgâra karşı dayanım konusunda yeterli bulunmamış ve özgünlüğü bozan çatıyı sabit tutmaya yarayan mimari detaylar eklenmek zorunda kalınmıştır.

Yerli halka yapılan anket çalışmasında katılımcıların büyük çoğunluğu Kilistra'nın korunmayı hak ettiğini özellikle kültürlerini tanıttıkları ve sürdürebilme imkânı verdiğini düşündüklerini belirttiler de katılımcıların sürdürülebilir ve doğru koruma kavramının tam olarak anlayamadıklarını söylemek mümkündür. Sahip olunan soyut ve somut kültürel mirası sadece düğün gibi törenlerde ağır asbab, kadife takım ve akdon gibi yöresel kıyafetleri giymek, çetnevir yapmak, testi kırmak vb. gibi uygulamalara indirgemişlerdir.

Kaya oyma yapıların doğal kültürel miras olduğunu kabul eden yerli halk; bu yapıların içinde kimi zaman hayvanları barındırmış ve yapı içerisinde ateş yakarak hayvanları ısıtmış, kimi zaman depolama amaçlı kullanarak tahrip etmişlerdir.

Arazi çalışması kapsamında konforlu yaşam koşullarını sağlamak isteyen yerli halkın özgün değerleri bozan çözümler ürettiği gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak Kilistra tarihi yerleşiminde ekolojik, teknik, değerler ve etik bilgisinden oluşan geleneksel bilgi sistemleri kısmen korunarak günümüze ulaşmış olsa da bu geleneksel bilgilerin büyük bir kısmı yok olmuş ve halen yok olma tehlikesi devam etmektedir.

Kilistra'da geleneksel bilgi sistemlerinin sürdürülebilir korunması için gelecek dönem önerileri aşağıda sıralanmıştır:

Sürdürülebilir koruma ve kalkınmanın sağlanması için öncelik koruma sürecinin paydaşlarının doğru korumanın ne olduğunu anlamaları gerekmektedir. Koruma ve sürdürülebilir süreçlerinde ayrıca yerli halk etkin olarak görev almalıdır.

Alt yapı sorunu ivedilikle çözülmeli, koruma amaçlı imar planı uygulamaya geçirilmelidir. Bölgede ufak çaplı da olsa bir kültür müzesi ve ziyarete açık özgün geleneksel Kiliştra evi bulunmalıdır.

Yerli ve yabancı turistler için tuvalet, yeme içme alışveriş için mekanlar düzenlenmelidir. Yerli ve yabancı turistler için tarihi yapıların anlaşılması ve daha kolay gezilebilmesi için yer-yön işaretlerinin ve yapı künyelerinin konulması gerekmektedir.

Sürdürülebilir koruma ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ele alınmalıdır. Taşınmaz kültür varlıklarını tescilli yapılar haline getirmek dışında da somut olmayan kültürel mirasın da kayıt alması yerel topluluklar da sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez ögesidir.

Ahşap işçiliği, taş işçiliği, seramik üreticiliği gibi sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlayan faaliyetlerin ufak çaplı da olsa uygulanabileceği atölyeler ya da kurslar yapılmalıdır.

Geleneksel konutların basit onarım ve periyodik bakımlarında devlet tarafından destek sağlanmalıdır. Kültür varlıkları sadece yaşayan yerli halka değil insanlığa hizmet etmelidir.

Tarihi doku içerisinde bulunan geleneksel teknik ve malzemelerden üretilmeyen yapılarda ıslaha gidilmelidir. Tarihi dokunun bütüncül bir yaklaşımla korunması gereklidir.

Bölgede sürdürülebilir turizm faaliyetleri sağlanması için, çeşitli turizm rotalarına eklenmeli rehber eşliğinde yapılar gezilmelidir.

Somut ve soyut kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemleri konusunda yerli halk, kurum ve kuruluşlar bilgilendirilmelidir.

Geleneksel bilgi sistemlerinin sürdürülebilir korunması için kayıt altına alınmasında yerli halkın katılımı gerekmektedir. Sahip olunan geleneksel bilgilerin hem sözlü hem yazılı nesilden nesile aktarılabilmesi için yerli halkın geçmişte de bir araya geldikleri gibi bir araya gelebilecekleri etkinlikler yapılmalıdır.

6. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (9. Baskı). Yem Yayın.
- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre*.
- Am, H. M. (2019). *Emerging Trends in the Generation, Transmission and Protection of Traditional Knowledge*.
- Arıkan, Y. (2006). *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü metinler ve temel bilgiler*.
- Aritan, S. (2010). *Konya Kilistra (Gökyurt) Tarihsel Yerleşimi Mekânsal Gelişimi ve Koruma Önerileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Asatekin, N. G. (2004). *Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- ASTEC. (2018). *Activity Guide Book 2018 & 2019*. National Council for Science & Technology Communication Department of Science and Technology, Government of India.
- ASTEC. (2020). *Activity Guidebook 2020 & 2021*.
- ASTEC. (2022). *Activity Guidebook - 2022 & 2023*.
- Avrami, E. (2011). Sustainability and the Built Environment: Forging a Role for Heritage Conservation. *Conservation Perspectives the GCI Newsletter, Heritage & Sustainability*, 26(1), 4-9.
- Aydın, D. (2007). Contextual Values in Rural Architecture Kilistra (Gökyurt) Settlement / Turkey. *j-Qawasmı ve A. Djerbi (yay.) Regional Architecture and Identity in the Age of Globalization The Second International Conference of the Center For the Study of Architecture in the Arab Region (CSAAR) Tunisia*, 417-432.
- Aydın, D. (2008). Halk Mimarisi Bağlamında Kilistra'da (Gökyurt) Yerleşme ve Mesken Nitelikleri. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 38. ICANAS, 175-188.
- Beg, A. A. R. (2018). *3 Boyutlu Modellemede Yersel Lazer Tarama ve İnsansız Hava Araçları Verilerinin Entegrasyonu ve Kilistra Antik Kenti Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Berkes, F. (2012). *Sacred Ecology* (3rd bs). Routledge Taylor & Francis Group.
- Bozdağ, A. (2022). Rockfall Hazard Assessment in a Natural and Historical Site: The Case of Ancient Kilistra Settlement (Konya), Turkey. *Journal of Mountain Science*, 19(1), 151-166.

- Bozkurt, T. (2015). Konya-Hatunsaray (Lystra) ve Çevresindeki Cami ve Mescitler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55, 1-54.
- Bozkurt, T. (2016). Konya-Gökyurt (Kilistra) Köy Odaları. *Milli Folklor*, 28(109), 201-216.
- Bozdoğan, R. (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(50), 1011-1028.
- Bülbül Bahtiyar, T., & Dişli, G. (2020). Kilistra Antik Kenti Alan Yönetim Planı Denemesi. *Journal of Planning*, 30(3), 342-360.
- Campbell, S. (1996). Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the American Planning Association; Summer*, 62(3), 296-312.
- CBD. (t.y.). *Living in Harmony with Nature*.
- CIEL. (2019). *Indigenous Peoples and Traditional Knowledge in the Context of the UNFCCC 2019 Update*.
- COP. (2008). *Traditional Knowledge, Innovations & Practices Crucial to Conservation and Sustainable use of Biodiversity*.
- Çamur, D., & Acar Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 297-306.
- Dekens, J. (2007). *Local Knowledge for Disaster Preparedness: A Literature Review*. ICIMOD.
- Detseli, İ. (2006). *Dağ Köylerinde Düğün Geleneği*.
- Detseli, İ. (2015). *Kütük Atma*. Konya Yenigün Gazetesi.
- Dube, E., & Munsaka, E. (2018). The Contribution of Indigenous Knowledge to Disaster Risk Reduction Activities in Zimbabwe: A Big Call to Practitioners. *Jambá: Journal of Disaster Risk Studies*, 10(1), 1-8.
- Egeli, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları*. Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Feilden, B. M. (1994). *Conservation of Historic Buildings*. St Edmundsbury Press Ltd.
- Forest Peoples Programme, International Indigenous Forum on Biodiversity, Indigenous Women's Biodiversity Network, & Centres of Distinction on Indigenous and Local Knowledge and Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (2020). *Local Biodiversity Outlooks 2: The Contributions of Indigenous Peoples and Local Communities to the Implementation of the Strategic Plan for Biodiversity 2011–*

2020 and to Renewing Nature and Cultures. A complement to the fifth edition of Global Biodiversity Outlook. Forest Peoples Programme.

- Galloway McLean, K. (2010). *Advance Guard: Climate Change Impacts, Adaptation, Mitigation and Indigenous Peoples – A Compendium of Case Studies.* United Nations University – Traditional Knowledge Initiative.
- Galloway McLean, K. (2012). *Land use, Climate Change Adaptation and Indigenous Peoples.* OurWorld 2.0 United Nations University.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 3(3), 196-215.
- Githui, W., David, N., & Maurice, S. (2013). The Role of Indigenous Knowledge in Socio-Economic Development. *International Journal of Science and Research*, 4, 2319-7064.
- Goodland, R. (1995). The Concept of Environmental Sustainability. İçinde *Source: Annual Review of Ecology and Systematics* (C. 26).
- Grimmer, A. E., Hensley, J. E., Petrella, L., & Tepper, A. T. (2011). The Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation & Illustrated Guidelines on Sustainability for Rehabilitating Historic Buildings. *U.S. Department of the Interior National Park Service Technical Preservation Services Washington, D.C.*
- Gustafsson, C. (2019). Conservation 3.0-Cultural Heritage as a Driver for Regional Growth. *SCIRES-IT*, 9(1), 21-32. <https://doi.org/10.2423/i22394303v9n1p21>
- Güçlü, A. (2007). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye'nin Çevre Politikaları* [Yüksek Lisans Tezi]. TC. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, F. G. (2006). *Gökyurt Köyü'nde (Konya) Eski Türk İnançlarının İzleri* [Yüksek Lisans Tezi, T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Hambrecht, G., & Rockman, M. (2017). International Approaches to Climate Change and Cultural Heritage. *American Antiquity*, 82(4), 627-641.
- Hansda, B. (2020). *Sustainable Utilization.*
- Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (2. bs). Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Historic England. (2020a). *Heritage and Society.*
- Historic England. (2020b). *Heritage and the Economy.*
- Historic England. (2020c). *Heritage and the Environment.*

- Hiwasaki, L., Luna, E., Syamsidik, & Shaw, R. (2014). Process for integrating local and indigenous knowledge with science for hydro-meteorological disaster risk reduction and climate change adaptation in coastal and small island communities. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 10, 15-27.
- Hotchkiss, C., Seekamp, E., & McGill, A. (2022). Strategies for Meaningful Engagement: A Commentary on Collaboration in Archaeological Climate Adaptation Planning. *Parks Stewardship Forum*, 38(3).
- ICCROM. (2020). Traditional Knowledge Systems and the Conservation and Management of Asia's Heritage. İçinde *ICCROM-CHA Conservation Forum Series 3*. <https://www.iccrom.org/publication/traditional-knowledge-systems-conservation-and-management-asia%E2%80%99s-heritage%C2%A0>.
- ICOMOS. (1931). *Carta Del Restauero*. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS).
- ICOMOS. (1964). *The Venice Charter*. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS).
- ICOMOS. (1994). *The Nara Document On Authenticity*. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS).
- ICOMOS. (1999). *Charter on the Built Vernacular Heritage*.
- IDRC. (2006). Integrating Traditional Knowledge Systems and Concern for Cultural and Natural Heritage into Risk Management Strategies. *ICCROM and the World Heritage Centre for the International Disaster Reduction Conference (IDRC)*.
- IFAD. (2016). *The Traditional Knowledge Advantage Indigenous peoples' Knowledge in Climate Change Adaptation and Mitigation Strategies*. IFAD Advantage Series.
- ILO. (1989). *C169-Indigenous and Tribal Peoples Convention (No. 169)*.
- ILO. (2017). *Indigenous Peoples and Climate Change: From Victims to Change Agents Through Decent Work*. International Labour Office, Gender, Equality and Diversity Branch.
- IUCN. (2010). *Indigenous Peoples and REDD-plus Challenges and Opportunities for the Engagement of Indigenous Peoples and Local Communities in REDD-Plus*.
- IWGIA, & ILO. (2021). *Indigenous peoples in a changing world of work: Exploring indigenous peoples' economic and social rights through the Indigenous Navigator*.
- Kandari, S., Pasupuleti, R. S., & Samaddar, S. (2021). Cultural Systems in Water Management for Disaster Risk Reduction: The Case of the Ladakh Region. *Journal of Integrated Disaster Risk Management*, 11(2), 28-56.
- Karaağaç, A. (2013). *Kilistra (Gökyurt Köyü) Tarihi*. Tebeşir Yayınları.

- Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2018). *Konya Merkez Planlama Alt Bölgesi 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Notları*.
- Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2016). *Kilistra Broşürü*. İçinde *T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları*.
- Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2016). *29.04.2016 Tarih ve 3605 Sayılı Karar*.
- Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. (2016). *KOP Bölgesi Turizm Master Planı (Aksaray-Karaman-Konya-Niğde)*.
- Kothari, A. (2007). *Traditional Knowledge and Sustainable Development*.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kuşcu, A. C. (2006). *Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Geleneksel Konya Evi Üzerine Bir İnceleme* [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].
- Küçükbezirci, S. (2006). *Konya Halkbilimi Folklor Güldestesi*. T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Küçükerman, Ö. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri (C. 1)*.
- Labadi, S., Giliberto, F., Rosetti, I., Shetabi, L., & Yildirim, E. (2021). *Heritage and The Sustainable Development Goals: Policy Guidance For Heritage And Development Actors*. International Council on Monuments and Sites - ICOMOS.
- Lubeck, A. (2010). *Green Restorations: Sustainable Building and Historic Homes*. New Society Publishers.
- Madran, E., & Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Mazlum, D. (2014). *Koruma Kuramının Mimari Rekonstrüksiyona Bakışı*. *Mimarlık*, 380, 72-77.
- Mevlana Kalkınma Ajansı. (2014). *Meram İlçe Raporu*.
- Mevlana Kalkınma Ajansı. (2019). *Meram İlçe Raporu*.
- Mimiroğlu, İ. M. (2005). *Ortaçağ'da Konya-Kilistra Kenti Yapıları* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mimiroğlu, İ. M. (2017). *Kilistra*. Meram Belediyesi.

- Mott, M. (2003). *Can Animals Sense Earthquakes?* National Geographic News.
- Nakashima, D., Krupnik, I., & Rubis, J. T. (2018). *Indigenous Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation*. Local & Indigenous Knowledge 2. Cambridge University Press and UNESCO.
- Odabaşı, A. S. (2001). *Konya Mutfak Kültürü*. Konya Ticaret Odası Kültür ve Eğitim Yayınları No:26.
- Olgay, V., & Olgay, A. (2015). *Design With Climate Bioclimatic Approach To Architectural Regionalism* (New and Expanded). Princeton University Press.
- Özkan, N. (2001). Konya-Meram-Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma, Temizlik ve Onarım Çalışmaları (1998-1999). *11. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 24-26 Nisan*, 165-180.
- Özkan, N. (2002). Konya-Meram-Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma, Temizlik ve Onarım Çalışmaları. *12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 25-27 Nisan*, 127-138.
- Özkan, N. (2003). Konya Meram Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma ve Onarım Çalışmaları (2001). *13. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 25-27 Nisan*, 223-236.
- Park, S. C. (1998). Sustainable Design and Historic Preservation. *CRM*, 2, 13-16.
- Rodwell, D. (2007). *Conservation and Sustainability in Historic Cities*. Blackwell Publishing.
- Sachs, J. D. (2015). *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press.
- Sandıkçı, P. (2017). *18-19. Yüzyıl İngiliz Seyyahlarına Göre Osmanlı Kenti (Bursa, Konya, Trabzon)* [Doktora Tezi]. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saydamer, A. (2014). *Türkiye'deki Geleneksel Ahşap Yapılarda Kullanılan Taşıyıcı Sistemlerin İrdelenmesi ve Bursa Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Senanayake, S. G. J. N. (2006). Indigenous Knowledge as a Key to Sustainable Development. *Journal of Agricultural Sciences – Sri Lanka*, 2(1), 87-94.
- State, W., & Merlino, K. R. (2011). *Report on Historic Preservation and Sustainability*.
- Tarihi Kentler Birliği. (2016). *Konya İl Bütününde Koruma Odaklı Planlama Çalışmaları ve Uygulamalar*.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı. (2010). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010*.

- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2021). *Meram Kentsel Tasarım Rehberi*.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). Eşrefoğlu Camisi Yönetim Planı.
- T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu. (1999). *660 Nolu İlke Kararı*.
- T.C. Meram Belediyesi. (2014). *T.C. Meram Belediyesi Stratejik Planı (2015-2019)*.
- T.C. Meram Belediyesi. (2019). *T.C. Meram Belediyesi 2020-2024 Dönemi Stratejik Plan*.
- Terzi, S. (2017). *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Türkiye’de Uygulanan Çevre Politikası Araçlarının Değerlendirilmesi* [Çevre ve Şehircilik Uzmanlık Tezi].
- Tfwala, S., Mabaso, S., Groenewald, M., Khumalo, K., Matsebula, S., & Sibandze, G. (2023). *Introduction Traditional and Indigenous Knowledge for Climate Change Adaptation in Eswatini*.
- Thapa, M. B., Luintel, Y. R., Gauchan, B., & Amatya, K. (2008). Indigenous Knowledge on Disaster Mitigation: Towards Creating Complementarity between Communities’ and Scientists’ Knowledge. İçinde *Indigenous Knowledge for Disaster Risk Reduction: Good Practices and Lessons Learned from Experiences in the Asia-Pacific Region* (ss. 30-34). ISDR.
- Tomasetta, C. (2017). *The Life Cycle Sustainability Assessment Approach Applied To Tangible Cultural Heritage Conservation* [Doctorate, University of Modena].
- Tosunlar, M. B., & Oktaç Beycan, A. D. (2022). Kilistra (Gökyurt) Yerleşiminde Doğal Yapı Malzemelerinin Geleneksel Yapılarda Kullanılma Süreçleri ve Bu Süreçlerde Yararlanılan Gereçler. *8th International Congress on Aarchitecture and Design*, 441-448.
- Turgut, A. N. (2003). *Eski Konya Evleri*. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Turner, G. M. (2008). A comparison of The Limits to Growth with 30 years of reality. *Global Environmental Change*, 18(3), 397-411.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023*.
- TÜYİD Yatırımcı İlişkileri Derneği. (2020). *Sürdürülebilirlik 101*.
- UNDP. (2011). *Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All*. United Nations Development Programme.
- UNDRR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*.

- UNDRR. (2022). *Using Traditional Knowledges for Disaster Risk Reduction Graphic Design: Words into Action* (R. Jigyasu & S. Sen, Ed.).
- UNESCO. (2002). *Local and Indigenous Knowledge Systems*.
- UNESCO. (2018). *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*.
- UNESCO World Heritage Centre. (2005). *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*.
- UNFCCC. (2015). *Paris Agreement*.
- UNFCCC. (2013). *Best Practices and Available Tools for the Use of Indigenous and Traditional Knowledge and Practices for Adaptation, and the Application of Gender-Sensitive Approaches and Tools for Understanding and Assessing Impacts, Vulnerability and Adaptation to Climate Change*.
- UNHCR. (2020). *Indigenous Peoples' Knowledge and Climate Adaptation*.
- UNISDR. (1994). *Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World*.
- UNISDR. (2003). *Disaster Reduction and Sustainable Development: Understanding the Links between Vulnerability and Risk Related to Development and Environment*.
- UNISDR. (2005). *Hyogo Framework for Action. İçinde World Conference on Disaster Reduction*.
- United Nations. (1972). *Stockholm Declaration*.
- United Nations. (1992a). *Convention on Biological Diversity*.
- United Nations. (1992b). *Rio Declaration on Environment and Development*.
- United Nations. (1992c). *United Nations Framework Convention on Climate Change*.
- United Nations. (2007). *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples United Nations*.
- United Nations. (2009). *State of the World's Indigenous Peoples*.
- United Nations. (2014). *Outcome document of the high-level plenary meeting of the General Assembly known as the World Conference on Indigenous Peoples*.
- United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development*.
- United Nations. (2016). *SWAP on the Rights of Indigenous Peoples*.

- United Nations. (2021). *State of the World's Indigenous Peoples Rights to Lands, Territories and Resources*.
- UNPFII. (2006). Who are indigenous peoples? İçinde *United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues*.
- UNPFII. (2019). *Traditional knowledge generation, transmission and protection*.
- UNPFII. (2021). *Regional Dialogues 2020-2021 Summaries*.
- Uysal, M. (2019). *Taşınmaz Kültür Mirasının Sürdürülebilirliğinde Alan Tanımı ve Farkındalığın Önemi, Taşkale Kaya Oyma Ambarları Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uysal, M., Yıldız, E., & Aydın, D. (2017). New Building Design in Original Rural Texture within the Scope of Sustainability: A Studio Experience-Konya Kilistra. *Online Journal of Art and Design*, 5(3), 83-95.
- Üstün Çalışır, Ş. (2019). *Konya Kilistra Köyü Geleneksel Konutlarının Yapım Teknikleri ve Malzemesi* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Verma, L. R. (1998). *Indigenous Technology Knowledge for Watershed Management in Upper North-West Himalayas of India* (A. Negi & P. N. Sharma, Ed.). Participatory Watershed Management Training in Asia (PWMTA) Program GCP/RAS/161/NET, FAO (UN).
- Wagner, R. (2011). Finding A Seat At The Table: Preservation And Sustainability. İçinde *Sustainability & Historic Preservation: Toward a Holistic View* (ss. 9-21). University of Delaware Press.
- WCED. (1987). Our Common Future (Brundtland Report). İçinde *World Commission on Environment and Development (WCED)*.
- Weeks, K. D., & Grimmer, A. E. (2017). *The Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties with Guidelines For Preserving, Rehabilitating, Restoring & Reconstructing Historic Buildings*.
- WIPO. (2001). *Intellectual property needs and expectations of traditional knowledge holders: WIPO report on fact-finding missions on intellectual property and traditional knowledge (1998-1999)*. World Intellectual Property Organization.
- Zulfadrim, Z., Toyoda, Y., & Kanegae, H. (2019). The Integration of Indigenous Knowledge for Disaster Risk Reduction Practices through Scientific Knowledge: Cases from Mentawai Islands, Indonesia. *International Journal of Disaster Management*, 2(1), 1-12.

Web İletileri:

URL-1, www.icomos.org.tr [Ziyaret Tarihi: 20 Mart 2023]

URL-2, www.undp.org/sustainable-development-goals [Ziyaret Tarihi: 29 Mart 2023]

URL-3, www.undp.org/tr/turkiye/projects/surdurulebilir-kalkinma-amaclari-yatirim-inisiyatifi [Ziyaret Tarihi: 29 Mart 2023]

URL-4, <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/302> [Ziyaret Tarihi: 29 Mart 2023]

URL-5, <https://social.desa.un.org/issues/indigenous-peoples/unpfii> [Ziyaret Tarihi: 29 Mart 2023]

URL-6, <http://www.kvmgm.gov.tr/yazdir?94DFE222CC5E058A9391FE068106C0ED> [Ziyaret Tarihi: 21 Temmuz 2022]

URL-7, <https://csb.gov.tr/oecd-cevresel-performans-incelemesi-turkiye-raporu-aciklandi-bakanlik-faaliyetleri-26470> [Ziyaret Tarihi: 21 Temmuz 2022]

URL-8, <https://greenly.earth/en-us/blog/company-guide/3-pillars-of-sustainable-development> [Ziyaret Tarihi: 20 Mart 2023]

URL-9, <https://www.wipo.int/tk/en/resources/faqs.html#a2> [Ziyaret Tarihi: 20 Mart 2023]

URL-10, <https://kentrehberi.konya.bel.tr/#/rehber/> [Ziyaret Tarihi: 20 Mart 2023]

URL-11, <https://tr.climate-data.org> [Ziyaret Tarihi: 21 Temmuz 2022]

URL-12, <https://korumakurullari.ktb.gov.tr> [Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2023]

URL-13, https://meclis.konya.bel.tr/meclis_karar#icerikAciklama [Ziyaret Tarihi: 17 Mayıs 2023]

EKLER

EK-1. Kilistra’da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin halka yönelik anket çalışmasının soruları

1- Cinsiyetiniz:		
<input type="checkbox"/> Erkek	<input type="checkbox"/> Kadın	
2- Yaşınız:		
<input type="checkbox"/> 15-24	<input type="checkbox"/> 25-34	<input type="checkbox"/> 35-44
<input type="checkbox"/> 45-54	<input type="checkbox"/> 55-64	<input type="checkbox"/> 65+
3- Eğitiminiz:		
<input type="checkbox"/> Okuryazar değil	<input type="checkbox"/> İlkokul	<input type="checkbox"/> Ortaokul
<input type="checkbox"/> Lise	<input type="checkbox"/> Lisans	<input type="checkbox"/> Lisansüstü
4- Mesleğiniz:		
<input type="checkbox"/> Esnaf	<input type="checkbox"/> Kamu Görevlisi	<input type="checkbox"/> Emekli
<input type="checkbox"/> İşçi	<input type="checkbox"/> Ev Hanımı	<input type="checkbox"/> Öğrenci
<input type="checkbox"/> Serbest Meslek	<input type="checkbox"/> Öğretmen	<input type="checkbox"/> Akademisyen
<input type="checkbox"/> Şoför	<input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....	
5- Geliriniz:		
<input type="checkbox"/> 0-5.000 TL	<input type="checkbox"/> 5.001-10.000 TL	<input type="checkbox"/> 10.001-15.000 TL
<input type="checkbox"/> 15.001-20.000 TL	<input type="checkbox"/> 20.001+ TL	
6- Kaç yıldır Kilistra’da yaşıyorsunuz?		
<input type="checkbox"/> 0-5 Yıl	<input type="checkbox"/> 5-10 Yıl	<input type="checkbox"/> 10-15 Yıl
<input type="checkbox"/> 15-20 Yıl	<input type="checkbox"/> 20-25 Yıl	<input type="checkbox"/> 25+ Yıl
7- Konya/Kilistralı mısınız?		
<input type="checkbox"/> Evet	<input type="checkbox"/> Hayır	<input type="checkbox"/> Memleketiniz.....
8- Kendinizi Kilistra’ya ait hissediyor musunuz?		
<input type="checkbox"/> Evet	<input type="checkbox"/> Hayır (10. Soruya geçiniz.)	

EK-1. (devam) Kilistra'da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin halka yönelik anket çalışmasının soruları

<p>9- Kendinizi neden Kilistra'ya ait hissediyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Burada doğup, büyüdüm <input type="checkbox"/> İnsanlarımı ve kültürünü seviyorum</p> <p><input type="checkbox"/> Coğrafi koşullarını seviyorum <input type="checkbox"/> Geçimimi buradan sağlıyorum</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>10- Göç veriyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet (11. Soruya geçiniz.) <input type="checkbox"/> Hayır</p>
<p>11- Neden göç veriyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> İş olanakları yetersiz <input type="checkbox"/> Eğitim olanakları yetersiz</p> <p><input type="checkbox"/> Yaşam koşulları yetersiz <input type="checkbox"/> Aile bireyleri farklı şehirlerde</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>12- Kültürel Miras kavramı sizin için ne anlama gelmektedir?</p> <p><input type="checkbox"/> Arkeolojik alanlar <input type="checkbox"/> Dini yapılar <input type="checkbox"/> Geleneksel evler</p> <p><input type="checkbox"/> El sanatları <input type="checkbox"/> Yöresel yemekler <input type="checkbox"/> Hepsi</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>13- Sizce Kültürel Miras neden korunmalıdır?</p> <p><input type="checkbox"/> Tarihi açıdan önemli olduğu için</p> <p><input type="checkbox"/> Gelecek nesillerin de kültürel miraslarını görme hakkı olduğu için</p> <p><input type="checkbox"/> Milli değerlere sahip oldukları için <input type="checkbox"/> Turistler ziyaret ettiği için</p> <p><input type="checkbox"/> Estetik değerlere sahip oldukları için <input type="checkbox"/> Ekonomik kazanç sağladıkları için</p> <p><input type="checkbox"/> Hepsi <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>14- Sizce korunması gereken Kültürel Miras hangileridir?</p> <p><input type="checkbox"/> Arkeolojik alanlar <input type="checkbox"/> Dini yapılar <input type="checkbox"/> Geleneksel evler</p> <p><input type="checkbox"/> El sanatları <input type="checkbox"/> Yöresel yemekler <input type="checkbox"/> Hepsi <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>15- Kilistra'nın tarihi ile ilgili bilgi sahibi misiniz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet (11. Soruya geçiniz.) <input type="checkbox"/> Hayır</p>
<p>16- Kilistra'nın tarihi ile ilgili verileri nasıl öğrendiniz?</p> <p><input type="checkbox"/> İnternet <input type="checkbox"/> Televizyon <input type="checkbox"/> Kitap, dergi gazete vb.</p> <p><input type="checkbox"/> Okul <input type="checkbox"/> Aile büyükleri <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>

EK-1. (devam) Kilistra'da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin halka yönelik anket çalışmasının soruları

<p>17- Kilistra'da geçmişte hangi topluluklar yaşamıştır?</p> <p><input type="checkbox"/> Hristiyanlar <input type="checkbox"/> Selçuklular <input type="checkbox"/> Osmanlılar</p> <p><input type="checkbox"/> Farklı medeniyetlere, dinlere ve kültürlere sahip insanlar</p> <p><input type="checkbox"/> Bilmiyorum</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>18- Kilistra ve çevresindeki doğal, tarihi ve kültürel miras öğelerine örnek verebilir misiniz?</p> <p><input type="checkbox"/> Kral Yolu Devrek Kapısı Karakol Kompleksi <input type="checkbox"/> Konacak Manastırı</p> <p><input type="checkbox"/> Sandikkaya (Haç Planlı Şapel) <input type="checkbox"/> Paulönü Kilisesi (Sümbül İni Kilisesi)</p> <p><input type="checkbox"/> Sarnıç (Katır İni) <input type="checkbox"/> Şaraphane (Şirahane) <input type="checkbox"/> Seramik Atölyesi</p> <p><input type="checkbox"/> Bayram Hacı İnleri Manastırı <input type="checkbox"/> Hepsi <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>19- Geleneksel yaşam motifleriniz, örflerinizi ve adetleriniz nelerdir?</p> <p><input type="checkbox"/> Geleneksel kıyafetler (akdon, asbab vb.) <input type="checkbox"/> Kütük atma</p> <p><input type="checkbox"/> Nazarlıklar (kirişe asılan testi, buğday demeti, seramik tabaklar)</p> <p><input type="checkbox"/> Kaya oyma yapılar <input type="checkbox"/> Tandır <input type="checkbox"/> Taş işçiliği</p> <p><input type="checkbox"/> Gılabba yetiştiriciliği</p> <p><input type="checkbox"/> Sepet üretimi <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>20- Geleneklerinizi sürdürüyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet (21. Soruya geçiniz.) <input type="checkbox"/> Hayır</p>
<p>21- Neden geleneklerinizi sürdürme ihtiyacı hissediyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Alışkanlık olduğu için <input type="checkbox"/> Sevdiğim için</p> <p><input type="checkbox"/> Zorunda kaldığım için <input type="checkbox"/> Gelecek nesillerin de görebilmesi için</p> <p><input type="checkbox"/> Kültürümü yansıttığı için <input type="checkbox"/> Faydalı oldukları için</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>22- Geleneksel konutlarınızın taşınmaz kültür varlıkları olduğunu düşünüyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet <input type="checkbox"/> Hayır</p>

EK-1. (devam) Kilistra’da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin halka yönelik anket çalışmasının soruları

<p>23- Kilistra’da bulunan tarihi yapıları/öğeleri hangi amaçla kullanıyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Barınma <input type="checkbox"/> Depolama <input type="checkbox"/> Isıtma/Soğutma <input type="checkbox"/> Sağlık <input type="checkbox"/> Turizm <input type="checkbox"/> Ticari <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>24- Kilistra’da bulunan tarihi yapıları/öğeleri hangi sıklıkla kullanıyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Her gün <input type="checkbox"/> Her hafta <input type="checkbox"/> Her ay <input type="checkbox"/> Her yıl <input type="checkbox"/> Hiç</p>
<p>25- Kilistra’da en çok hangi yapıyı/öğeyi beğeniyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Kral Yolu Devrek Kapısı Karakol Kompleksi <input type="checkbox"/> Konacak Manastırı <input type="checkbox"/> Sandikkaya (Haç Planlı Şapel) <input type="checkbox"/> Paulönü Kilisesi (Sümbül İni Kilisesi) <input type="checkbox"/> Sarnıç (Katır İni) <input type="checkbox"/> Şaraphane (Şirahane) <input type="checkbox"/> Seramik Atölyesi <input type="checkbox"/> Bayram Hacı İnleri Manastırı <input type="checkbox"/> Hepsi <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>26- Kilistra’da en çok hangi yapıyı/öğeyi beğenmiyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Kral Yolu Devrek Kapısı Karakol Kompleksi <input type="checkbox"/> Konacak Manastırı <input type="checkbox"/> Sandikkaya (Haç Planlı Şapel) <input type="checkbox"/> Paulönü Kilisesi (Sümbül İni Kilisesi) <input type="checkbox"/> Sarnıç (Katır İni) <input type="checkbox"/> Şaraphane (Şirahane) <input type="checkbox"/> Seramik Atölyesi <input type="checkbox"/> Bayram Hacı İnleri Manastırı <input type="checkbox"/> Hepsi <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>27- Kilistra’nın korunmaya değer olduğunu düşünüyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet (28. Soruya geçiniz.) <input type="checkbox"/> Hayır</p>
<p>28- Neden korunmaya değer olduğunu düşünüyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Özgün oldukları için <input type="checkbox"/> Anılarım olduğu için <input type="checkbox"/> Kültürümü tanıttıkları ve sürdürülebilirlik imkânı verdikleri için <input type="checkbox"/> Turizme katkı sağladığı için <input type="checkbox"/> Estetik değerlere sahip oldukları için <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>29- Kilistra’nın korunduğunu düşünüyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet <input type="checkbox"/> Hayır (30. Soruya geçiniz.)</p>

EK-1. (devam) Kilistra'da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin halka yönelik anket çalışmasının soruları

<p>30- Kilistra'nın neden korunmadığını düşünüyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Devlet tarafından ayrılan bütçe kısıtlı olduğu için</p> <p><input type="checkbox"/> Yerel yönetimler konusunda eksiklikler olduğu için</p> <p><input type="checkbox"/> Yeterli bağış ve sponsorluk olmadığı için</p> <p><input type="checkbox"/> Deprem, yangın vb. gibi olaylar sonucu tahrip oldukları için</p> <p><input type="checkbox"/> Yok</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>31- Kilistra'da yapılarımızı, bölgenin tarihini korumak için hangi eylemlerde bulunuyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Basit onarım <input type="checkbox"/> Periyodik bakım <input type="checkbox"/> Yeniden yapım <input type="checkbox"/> Restorasyon</p> <p><input type="checkbox"/> Yeniden işlevlendirme <input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz)..... <input type="checkbox"/> Bulunmuyorum</p>
<p>32- Kilistra'nın korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için önerileriniz nelerdir?</p> <p><input type="checkbox"/> Turizme yönelik politikalar üretilmelidir</p> <p><input type="checkbox"/> Kültürel, tarihi ve doğal niteliklerine yönelik farkındalığın artırılması gerekmektedir</p> <p><input type="checkbox"/> Çevresi ile birlikte yenileme ve sağlıklaştırma çalışmaları yapılmalıdır</p> <p><input type="checkbox"/> Alana yönelik detaylı araştırma ve incelemeler yapılarak alanın değeri tanımlanmalıdır</p> <p><input type="checkbox"/> Kilistra'nın kültürünün ve geleneklerinin korunması gereklidir</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>33- Kilistra'da ısınma, soğutma, depolama, aydınlatma, atık bertarafı, havalandırma, akaçlama gibi işlevsel sistemleri nasıl kullanıyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Kiler <input type="checkbox"/> Toprak dam <input type="checkbox"/> Ocak <input type="checkbox"/> Çörten <input type="checkbox"/> Buhari</p> <p><input type="checkbox"/> Yazlık/Kışlık mekân uygulaması <input type="checkbox"/> Havalandırmalı sedir</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>34- Kilistra'da bulunduğunuz çevreden/doğadan esinleniyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet (35. Soruya geçiniz.) <input type="checkbox"/> Hayır</p>

EK-1. (devam) Kilistra’da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin halka yönelik anket çalışmasının soruları

<p>35- Bulduğunuz çevreden/doğadan nasıl esinleniyorsunuz, faydalaniyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Doğal/yerel yapım tekniklerini/mimari çözümleri kullanıyorum</p> <p><input type="checkbox"/> Yöreye özgü pasif yaşam koşullarına uyum sağlıyorum</p> <p><input type="checkbox"/> Yerel iklim/doğa/yerleşim koşullarına uygun mimari, yaşam vb. çözümler üretiyorum</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>
<p>36- Kilistra’yı koruma, sürdürme ve yaşatma sürecine katkıda bulunmak istiyor musunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evet (37. Soruya geçiniz.) <input type="checkbox"/> Hayır</p>
<p>37- Nasıl katkıda bulunabileceğinizi düşünüyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Gönüllü-bedelsiz çalışarak</p> <p><input type="checkbox"/> Bilgilendirme faaliyetlerine gönüllü katılarak</p> <p><input type="checkbox"/> Tanıtıma yönelik projeler hazırlayarak</p> <p><input type="checkbox"/> Diğer (Belirtiniz).....</p>

EK-2. Kilistra’da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin muhtara, Meram Belediyesi’ne, Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)’na ve Konya Müzesi Müdürlüğü’ne yönelik görüşme soruları

Muhtara Yönelik Görüşme Soruları

- 1- Kilistra yerleşimi ve çevresinde tarihsel süreç içerisinde meydana gelen değişimler nelerdir? (Çevresi, fiziksel dokusu, doğası, kültürü, vb.)
- 2- Kilistra (Gökyurt Köyü) yaşayan halkın kökeni kimlerden gelmektedir?
- 3- Kilistra’da bulunan kültürel değerlerin korunması ve tanıtımına ilişkin yapılan çalışmalar nelerdir?
- 4- Kilistra’da bilinen tarihi ve kültürel değerler dışında tarihsel dönem içerisinde gerçekleştirilen altyapı veya inşaat gibi faaliyetler esnasında herhangi bir kalıntıya rastlanılmış mıdır?
- 5- Bölgedeki eksiklikler sizce nelerdir?

Meram Belediyesi’ne, Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)’na ve Konya Müzesi Müdürlüğü’ne Yönelik Görüşme Soruları

- 1- Kilistra’da tarihi ve kültürünü anlamaya yönelik herhangi bir çalışma yapılmış mıdır? (Kazı, araştırma, yüzey araştırması v.s.)
- 2- Yapılan çalışmalar yeterli düzeyde midir?
- 3- Kilistra’da koruma amaçlı imar planı yapılmış mıdır eğer yapıldı ise yapılan koruma amaçlı imar planı uygulaması gerçekleşmiş midir?
- 4- Kilistra’da öncelikle korumayı hak eden yapılar nelerdir?
- 5- Alanın etkin şekilde yönetimi için yeni bir politikaya ihtiyaç var mıdır?
- 6- Alanın yönetimi kapsamında turizm, ziyaretçi, işletme, tanıtım, eğitim ve bilinçlendirme, risk yönetimi, koruma, ulaşım-dolaşım vb. planlaması düşüncesi bulunmakta mıdır?
- 7- Kilistra’nın var olan kültürel, tarihi ve doğal değerinin arttırılması için çevre düzenlemesi, restorasyon veya sağlıklılaştırma projesi düşünülmekte midir?
- 8- Kilistra’da bulunan kaya oyma yapılar kültürel ve doğal miras mıdır?
- 9- Kaya oyma yapıların farklı amaçlarla kullanımı için insanlara herhangi bir izin verilmiş midir?

EK-2. (devam) Kilistra’da somut ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan geleneksel bilgi sistemlerinin farkındalığını belirlemeye ilişkin muhtara, Meram Belediyesi’ne, Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)’na ve Konya Müzesi Müdürlüğü’ne yönelik görüşme soruları

10- Kaya oyma yapıların farklı amaçlarla kullanımı bu alana zarar vermekte midir, bu yönde bir araştırma bulunmakta mıdır?

11- Kaya oyma yapıların tarihi ve kültürel değerinin anlaşılması için ne tür çalışmalar yapılmaktadır?

12- Bölgedeki eksiklikler sizce nelerdir?

13- Eğer mevcutsa, alanda hangi kazı, yüzey araştırması çalışmaları yapılmıştır/yapılmaktadır, yapılan/yapılacak çalışmalar hangi, yılları kapsamaktadır?

14- Bölgedeki tarihi yapılara dair bir envanter mevcut mudur, eğer mevcutsa hangi yöntemle arşivlenmektedir?